

בעזרת ה'

חוברת מאמרים

מפרי עמלם של:

תלמידי המכינה הקדם עבאית קרית מלאכי

מחזור ד'

התשס"ו

תוכן העניינים

2	הקדמה
3	ברכת הדרך – מרן הרב חיים דרוקמן שליט"א
4	דבר יו"ר אגודת ידידי המכינה – אלי"מ (במיל') עו"ד רמי בובליל
5	ברכות למחזור ד' – אבנר ויעל בדיחי
6	שלוש השבועות – מרן הרב חיים דרוקמן שליט"א
11	עולם הכוונה ועולם המעשה – הרב בעז שרמן
18	אהבה – הרב משה חסדאי
23	עולם של נדמה לי – קנדלר נפתלי
28	לימוד זכות והנהגה בעם ישראל – חובב אריאל
32	פסוקי "ד" למחזור ד' – פינק אלי
34	צער בעלי חיים – אדרי נעם
37	תרומת איברים – אלון אסף
39	טעמי המצוות – אסרף אהד
44	התפילה – אקיאן מאור
47	גידול בעלי חיים – ארולקר אהרון
49	השבת – מהותה וקדושתה – ביתן גיא
56	גלגול נשמות – גורן הראל
61	בית המקדש – דוטש דוד
64	עולם הבא, גן עדן וגיהנום – דמרי נתנאל
67	להשתנות – חברוני נתנאל
72	אחריות ומנהיגות – חיימוב בכור
76	סיאנס – יהודה אסף
80	מסירת חלקים מארץ ישראל לנכרי – יעקבי משה
85	כיבוד הורים – לוי נאור-יניב
89	בין ישראל לאומות העולם – מסורי ניסים
92	מידת הענווה – צפירה אדם
94	כבוד והערכה לילדים – קאפח ניסים
97	מעמד האישה ביהדות – שטיין יהודה
104	חומר רקע למכינה
106	סיכום פעילות שנה"ל תשס"ו
108	רשימת מרצים אורחים
109	נספחים-

הקדמה

"והודעת להם את הדרך" (שמות יח, כ).

כך דרש רב יוסף את הפסוק: והודעת להם - זה בית חייהם,

ופירש רש"י: תלמוד תורה.

זה הדרך - זו גמילות חסדים (מסכת בבא קמא - ק' ע"א).

השנה התוועדנו יחד והתוודענו לדרך המסורה לנו מאברהם אבינו:

"כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (בראשית יח, ט).

המכינה הייתה 'בית חייכם' במלוא מובן המילה. קיימתם בה 'אכילה שתיה לינה'. חוויתם בה חוויות עשירות ומגוונות, אולם עיקר העיקרים, נקודת החיות האמיתית היא התורה שלמדתם.

תורה שתחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים "כי הם חיינו ואורך ימינו". במכינה הכנתם צידה לדרך, אך בהמשך הציר יש לעצור ולתדלק מחדש. בקרו במכינה, פיתחו ספר, הקשיבו לשעורים.

קחו דוגמא ומופת מ'תלמידי המכינה שבצבא', כלשון הרב בעז, הפוקדים את המכינה.

במכינה הרחבתם אופקים בתחומי דעת רבים. האזנתם להרצאות, ביקרתם במוזיאונים ובבסיסי צה"ל והרביתם לטייל בשבילי הארץ.

הכרתם טוב יותר את עם ישראל וארץ ישראל. לצד זה, למדתם להכיר טוב יותר גם את עצמכם. נוכחתם לדעת שביכולתכם להמריא מעבר לאשר ציפיתם, הן מבחינת הכושר הגופני, הן מבחינה אנושית- מידותית והן מבחינה לימודית.

חוברת המאמרים בה אתם מדפדפים כעת, תוכיח.

עברנו יחד שלבים רבים עד שזכינו לאורה. בחרתם נושא, קראתם מאמרים, שאלתם שאלות וכתבתם ראשי פרקים. עמל רב השקעתם בשלב הכתיבה. כתבתם, מחקתם ושוב כתבתם 'מוחק על מנת לכתוב'. הקלדתם, אך, לעיתים, המחשב לא שמר לכם אמונים וקבצים.

בשעה טובה הגשתם את המאמרים ונאלצתם לתקן ולשפר, לסנן ולסגן.

אנו הבטנו בכס מן הצד. ראינו את עמלכם ושקידתכם ושמחנו.

רבי יונה אבן גינאח כותב ב-"ספר השרשים" כי המילה דָּרַךְ קרובה במובנה לדריכת זיתים וענבים. באופן פשוט, שתי המילים קשורות לדריסת כף הרגל, אולם קיים גם קשר של עומק בין המילים. דורך הענבים מתיגע, מזיע ועובר דרך ארוכה, אך, לבסוף, זוכה לקדש על כוס יין מלא ברכת ה'.

אף אתם למדתם שמי שיגע, סופו שמוצא - "יגעת ומצאת תאמין".

על מפתן המשך הדרך נתפלל לשומע תפילה שיוליכנו לשלום ויצילנו מכף כל אויב ואורב בדרך- גשמי ורוחני- ...

"ותננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואנו".

דרך צלחה,
הרב אליה ניר כהן

מו"ר הרב חיים דרוקמן
נשיא המכינה

בעזרת ה'

לתלמידי המכינה היקרים!

הנני שמח לברך אתכם לסיום שנת הלימודים במכינה.

האמת היא שהשנה הזאת היתה ברכה גדולה עבורכם.

אני זוכר אתכם בתחילת השנה, ואני רואה אתכם היום, וממש בולט כמה הוסיפה השנה הזאת להתפתחותו האמיתית של כל אחד ואחד מכם. עליכם בה בתורה, ובמידות וביראת שמים, ואתם היום גדולים הרבה יותר ממה שהייתם לפני שנה.

הנני מברך אתכם ממעמקי לב, הן את אלה מכם שממשיכים שנה נוספת, הן את אלה שמתגייסים לצד"ל, שתמשיכו להתקדם ולעלות, וששם שמים יתאגב על ידכם.

חיים דרוקמן

לחניכי המכינה היקרים,

אנו כותבים אליכם את מכתבנו הזה מתוך רצון להביע את הערכתנו ושמחתנו על השנה המיוחדת שהייתה לכם.

זכינו לפגוש אתכם באמצע השנה, בבית המדרש על שמו של גיל שלנו. זה היה מפגש מרגש מאד. היינו סקרנים מאד לקראתו. במפגש סיפרנו לכם על עצמנו, על המשפחה שלנו, על הילדים, על גיל, ואתם סיפרתם לנו ולחבריכם על עצמכם, על המשפחות שלכם... זו היתה נגיעה ראשונה, אולי קצת מאוחרת, אבל זו הולידה ציפייה להמשך הקשר בינינו.

מאד שמחנו כאשר הגעתם לשיעור שקיימנו בביתנו בנטף, בכט' אדר הוא יום הנפילה של גיל. התאמצתם להגיע, רבים מכם, למרות שמדובר היה ביום למחרת הבחירות, וידענו שרבים יהיו עסוקים בבית בפעילות הקשורה לבחירות, ובכל זאת הגעתם. הגדולה של הערב ההוא היתה לאו דווקא התוכן, שהיה מעניין כשלעצמו, אלא העובדה שישבנו יחד, גברים ונשים, חילונים ודתיים, ועסקנו יחד בדברי תורה, ברעיונות ובדעות. זה מה שמרגש אותנו יותר מכל – השמחה, האהבה שמעבירים אותנו מעל משוכות השוני.

יום העצמאות איתכם היה גולת הכותרת של "שנת המכינה" שלנו. הייתם כל כך זריזים, יעילים בפריקת הציוד מן האוטובוס. ניכר היה שיש לכם ניסיון מרוב פעילויות במכינה... הרגשנו משפחה אחת, כולנו יחד. היתה אוירה משפחתית שלווה, מהנה. בשיחות קטנות למדנו להכיר אתכם יותר, נהנינו מהצוותא, מהארוחה הטעימה... כל-כך חיכינו ליום העצמאות הזה, כל-כך קיווינו שתגיעו. מאז שגיל לא איתנו, קשה לנו היום הזה. ודווקא איתכם – הכי טוב לנו.

אנחנו שמחים לכתוב לכם דווקא לחוברת המאמרים. כתיבת מאמר היא מלאכה מאד לא פשוטה. לא רק צריך להגיע לכדי רעיון ודיעה, צריך לדעת גם לכתוב אותו בצורה ברורה ומושכת – והנה עוד אחד מן הדברים שלמדתם לעשות השנה – להביע את עצמכם בצורה ברורה ורצינית.

אנחנו מאחלים לכם, הנפרדים מן המכינה, דרך צלחה. שיהיה לכם שירות משמעותי בצבא, ושתהינו ממעשה ידיכם. לכו בשלום ושובו בשלום.

ולכם, הממשיכים שנה נוספת – אין אלו דברי פרידה. הרי נפגש בשנה הבאה, לאחר החופשה. לכם נאחל חופשה מהנה, ושובו בשמחה לשנה נוספת עם הצוות הנפלא שמלווה אתכם.

שלכם,

יעל ואבנר וכל משפחת בדיחי

שלוש השבועות / הרב חיים דרוקמן

אחת הסוגיות המרכזיות ביותר בדיון התורני בנושא הגאולה, ביחס לציונות ולעלייה לארץ בזמננו, נסובה סביב דברי חז"ל על 'שלוש השבועות'.

על הפסוק שחוזר על עצמו שלש פעמים בשיר השירים (ב, ז; ג, ה; ובניסוח דומה ח, ד) "השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ" אומרת הגמרא (כתובות קיא ע"א):

"...שלוש שבועות הללו למה? אחת שלא יעלו ישראל בחומה, ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם, ואחת שהשביע הקב"ה את אומות העולם שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדי".
"שלא יעלו בחומה" – יחד ביד חזקה ללא רשיון האומות.

נפתח בבירור תוכן של השבועות. שתי השבועות האחרונות מובנות, לפחות מילולית; אך מה פירושה של הראשונה "שלא יעלו בחומה"?

רש"י הסביר: "יחד ביד חזקה", כלומר, שעם ישראל לא יעלה לארץ ישראל יחד בכח.

המהרש"א מברר את הדברים, על פי פירושו של רש"י:

"ודאי דרשות לכל אחד מישראל לעלות לארץ ישראל, אלא שלא יעלו ביחד ביד חזקה ולבנות להם חומות ירושלים. ונחמיה שאמר: "ונבנה חומת העיר ולא נהיה..." (נחמיה ב, יז) - ברשות המלך היה, כמו שאמר שם: "ואף דברי המלך אשר אמר לי..." (שם יח).

בניגוד לנסיון להסיק מן השבועה הזו שקיים איסור גורף לעלות לארץ, אומר המהרש"א בבירור, שאין כל איסור בכך, כל עוד מדובר בעליית יחידים, גם אם זה מנוגד לרצון השלטון. ראוי לציין בהקשר זה את העובדה ההיסטורית, כי עוד בימי שלטון הטורקים בארץ, טרם מלחמת העולם הראשונה, עלו אליה יהודים וביניהם תלמידי חכמים, גם בניגוד לרצון השלטון הטורקי. הממשלה הטורקית נתנה רשות לתיירים לבקר בארץ לתקופה שלא תעלה על שלושה חודשים, ואף על פי כן מצאו יהודים וביניהם תלמידי-חכמים דרכים כיצד להסתדר ולהישאר בארץ. עובדה זאת מתאימה, אפוא, לדברי המהרש"א הללו, מהם עולה שמשמעות השבועה היא שלא יעלו ביחד וביד חזקה בלבד, וגם 'עלייה ביחד' לא נאסרה אם ישנה רשות מן האומות, ודוגמא לכך היא עלייתו של נחמיה.

על המסיקים מן השבועה איסור לעלות ולהתיישב בארץ כותב הרב צבי הירש קאלישר בספרו דרישת ציון (עמוד קמז):

"ואמנם על דברת שבועת א-להים האמור, אשר עליה יסוגו אחור מלהקשיב לדברי הנביא (ישעיהו סב, ז) "אל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ", על זה אשיב אמרי לך בשני דרכים: האחד - כי האזהרה "מה תעירו ומה תעוררו" הוא רק לבל נעלה ביד חזקה לחומות ירושלים... ולא השביענו רק שלא נהיה מן המעפילים לעלות ההרה בחזקה, אבל לרצות אבניה לפעול ארץ נושבת - מה טוב ומה נעים, אין לך מצוה גדולה מזו, כאשר בררתי בארוכה. וכי יעלה על הדעת שכאשר עמד נחמיה ע"ה ברוע פנים לפני המלך כורש

והתחנן לפניו לבנות חורבות ירושלים, הגם זה כעובר על השבועה הלזו ח"ו? הלא לא בחזקה הלך, רק בפעולת תחנונים נתן ד' יתברך חנו בלב המלך וחפץ ה' בידו הצליח, כן יסוב בעל המסבות יתברך לנו..."

על דברי המהרש"א הנ"ל מוסיף האבני נזר (יו"ד סי' תנד סעי' נו) :

"גם יש לומר שאם יותן רשות לכולם - ייחשב פקודה".

אם תנתן רשות לעלייה קולקטיבית, לא רק שתהיה מותרת, אלא אף תחשב כפקודה א-לוהית.

הצהרת בלפור כהצהרת כורש

ביחס להתרחשויות הבינלאומיות לגבי ארץ ישראל בימינו כתב בעל ה'אור שמח' במכתב (מובא בספר התקופה הגדולה עמוד קעה) :

"אמנם כעת הסֵפָה ההשגחה, אשר באספת הממלכות הנאורות בסאן רעמא ניתן צו, אשר ארץ ישראל תהיה לעם ישראל. וכיון שסר פחד השבועות, וברשיון המלכים קמה מצות ישוב ארץ ישראל ששקולה כנגד כל מצוות שבתורה (ספרי ראה, פ) למקומה, מצוה על כל איש לסייע בכל יכלתו לקיים מצוה זו.

בכיוון זה הסביר גם מו"ר הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל באומרו (לנתיבות ישראל ח"א, למצוות הארץ עמ' קכב) :

"החומה הגלותית של שלטונות הגוים שהקיפה את ארצנו בשבועתו עלינו מאז גלינו ונתרחקנו ממנה, שלא נעלה עליה, הופלה בדבר ד' לביטול שבועתו זאת על ידי ההכרזות הפומביות של מלכי ארצות ושרי לאומים על ההודאה בזכותנו הא-לוהית על ארצנו והקמת ממונות (כלומר : אפוטרופסות) לשם הכנת חזרתנו לבנין בית חיינו"¹.

אחרי שבייררנו כי השבועה מתייחסת לעלייה 'בכח' בניגוד לרצון האומות, והללו כבר נתנו לנו רשות כזו, ניתן עדיין לשאול: הלוא חרף הרשות הזו, בסופו של דבר העלייה לארץ הגיעה גם לידי מאבק נגד הבריטים - ה'העפלה'!?

התשובה: אנחנו מתייחסים לשבועה שבדברי חז"ל "שלא יעלו בחומה", ואחרי שהחומה 'הופלה' בהחלטת אומות העולם בחבר הלאומים, לא נשבע הקב"ה כל שבועה חדשה בנדון, וממילא לא הוקמה כל חומה חדשה. לשם מה ניתן המנדט לבריטים? כדי שבריטניה, בהיותה מדינה ותיקה, תעזור לעם היהודי חסר הנסיון, שאיבד את עצמאותו לפני כאלפיים שנה, להתבסס מחדש, וכך אכן בא לידי ביטוי ב'הצהרת בלפור'. אמנם לאחר זמן, מתוך אותה רשעות שהיתה קיימת בכל הדורות, בגדה בריטניה בתפקידה, אך לאחר שנפלה כבר חומת האומות אין שום מניעה מאיתנו להילחם ברשעות.

ואם ישאל השואל: מדוע הפקידה של כורש בהצהרתו לא ביטלה כבר אז את השבועות? התשובה היא כי שבועות אלה נזכרות בדברי האמוראים לאחר חורבן בית שני ומתייחסות למציאות שלנו, למרות שעל דרך הרמז הן נעוצות בפסוק משיר השירים.

¹ דברים דומים כתב גם במקום אחר: "הנה מתוכה ובהמשכה ועל יסודה (של הצהרת בלפור), בא לידי גמר ביטוי השלם, ביטולו של הקב"ה את שבועתו 'שלא יעלו בחומה' של ארץ ישראל, בסילוקו הממשי את החומה על ידי גילוי הכרתם של שלטונות האומות ביסוד המנדט של חבר הלאומים על ארץ ישראל את זכותנו הא-לוהית על ארצנו והודעת הסכמתם לחזרתנו שמה לבנות ולהיבנות בה" (לנתיבות ישראל, ח"א, 'אל משמר העם הישראלי' עמ' קי).

בספרו 'ויואל משה' כתב הרבי מסאטמר זצ"ל שלושה מאמרים, הראשון שבהם עוסק בנושא השבועות. הוא נאחז בנושא השבועות, כולו אש להבה, כדי לאסור את העלייה לארץ. בין היתר כתב (עמ' קג, אות פו) :

"ויש טפשים האומרים, שיען שהיה בהסכמת רוב האומות אין כאן לא איסור שבועה ולא איסור העברה על הקץ, וכל כך גבר החשכות וסמיות העינים שנפל על העולם לטעות בדברי הבלים כאלו.

כאשר מתייחסים לגופם של דברים, אם ישנן ראיות אחרות ענייניות ניתן להביא אותן ולחלוק, אבל כיצד אפשר להשתמש בביטויים: 'יש טפשים' או 'הבלים כאלו', ובמיוחד אם נזכור שמדובר בענקי עולם כמו המהרש"א, ה'אבני נזר' וה'אור שמח'! :

הדדיות – השבועות תלויות זו בזו

יש מן הגדולים בדור האחרון שסברו, כי אי קיום השבועה "שלא ישתעבדו בהם בישראל יותר מדי" מצד אומות העולם מתיר את השבועה שחייבה אותנו. בספר "התקופה הגדולה" מביא הרב מנחם כשר זצ"ל את דבריהם של ר' הלל קולומאיר ור' שלמה קלוגר זצ"ל :

ש"אם אחת משלוש שבועות לא קוימה, גם האחרות אינן מחייבות עוד, ומכיון שלא קוימה שבועת "שלא ישתעבדו אומות העולם בישראל יותר מדי" לא חלה עלינו חובת "שלא יעלו בחומה".

הרבי מסאטמר זצ"ל מתייחס גם לדעה זו בספרו בשני מקומות, וזו לשונו (עמ' צ, אות עה) :

"ויש אפיקורסים שאומרים, שכיוון שהאומות לא קיימו את השבועה, לכן יש גם לנו ח"ו היתר לעבור על השבועה, וזה הבל הבלים שאין אלו השבועות תלויים זה בזה".

ושוב ייאמר, מבלי להתייחס לטיעון לכשעצמו, שהביטויים 'אפיקורסים' ו'הבלי הבלים' כלפי ר' הלל קולומאיר ור' שלמה קלוגר זצ"ל, כלפי דבריהם של ענקי עולם אלה, ממש מזעזעים ופשוט לא ייאמנו.

ומוסיף הרבי מסאטמר זצ"ל (עמ' צח אות עט) :

"ובאמת לא כתב זה המהרש"ק (=ר' שלמה קלוגר) אלא בדרך דרוש, כדרך הדרשנים המחדשים פירושים שונים בדרך הגדה אף אם אינם להלכה כלל, הדרשה תדרוש ואין משיבים על הדרוש".

על כך מעיר הגאון הרב מנחם כשר זצ"ל :

"ומה שכתב לתרץ דברי המהרש"ק – אותם הדברים ממש יש לומר על רוב הדברים בספרו".

השבועות מבטאות את גזרת הגלות

אם נבין את "שלוש השבועות" כאיסורים, הרי הכרחי להעלות תמיהות אחדות. ראשית, באיזו דרך אומות העולם קיבלו את האיסור 'שלא ישתעבדו בהם בישראל יותר מדי'? אנחנו קיבלנו את השבועות כשלמדנו את מסכת כתובות, אבל איך קיבלו אותם אומות העולם? ושאלה נוספת: 'שלא ישתעבדו בהם בישראל יותר מדי' - מהו הגדר של יותר מדי? ובכלל, מה יכול להיות עוד 'יותר מדי' ממה שהשתעבדו בנו?!

למהר"ל מפראג דרך שונה לחלוטין בהבנת טיבן של השבועות (חדושי אגדות ח"א עמ' קסג) :

"כאשר ד' יתברך גזר הגלות על ישראל... והגלות הזו אינו לפי הסדר שראוי להיות בעולם, ולפיכך היה ד' יתברך גוזר קיום על גלותם, ואם לא היתה הגזרה הזאת על דבר שהוא כנגד הסדר אין לו קיום, כי הסדר גובר עליו. ומפני זה היו שלוש שבועות, כלומר שלוש גזרות, האחד שלא יהיה ביטול אל הגלות עצמו, ולא יהיה תוספת ולא יהיה לו גרעון, הרי ג' גזרות שבהן הגלות עומד על ענין הראשון, כי מה 'שלא יעלו בחומה' דבר זה הוא שיהיו גורעים הגלות... ו'שלא ישתעבדו בהם יותר מדי' הוא תוספת גלות ו'שלא ימרדו' דבר זה נגד הגלות עצמו כאשר ימרדו באומות ולא יקבלו עול שלהם עליהן אין כאן גלות; הרי לך ג' דברים אלו הם עמידה בגלות".

לא איסורים עלינו, אומר המהר"ל, כי אם גזרות א-לוהיות שקובעות את מה שיהיה. דברים אלו הם חידוש עצום וביאור חדש בנושא השבועות. השבועות אינן איסורים אלא גזרות, כלומר: הקב"ה קבע שכך יהיה. לא שהיה אי פעם איסור לעלות. 'שלא יעלו בחומה' - זוהי קביעה א-להית שלא יוכלו לעלות ביד חזקה, וכך גם שאר הדברים: 'לא ימרדו באומות העולם' - כמציאות, 'לא ישתעבדו בהם יותר מדי' - כמציאות.

כתוצאה מפירוש המהר"ל אנחנו תופסים את הצורך ב"שלוש השבועות" האלה. הגלות היא שינוי המציאות², שכן לפי הטבע מקומו של עם ישראל הוא בארץ ישראל, וכשהקב"ה מבקש להביא גלות זהו שינוי סדרי הטבע. לשם כך יש צורך בגזרות של הקב"ה, ואלו הן 'שלוש השבועות'-הגזרות: האחת - גזרה על עצם הגלות - "שלא ימרדו באומות העולם" - שתהיה מציאות בה נהיה כנועים ולא נתעורר למרוד באומות העולם. אבל יש לגלות זמן קבוע, וזוהי הגזרה השניה - "שלא יעלו בחומה" - שעד זמן מסוים אנו צריכים להיות בגלות ולא נפעל ביד חזקה לשינוי המציאות לפני אותו הזמן. השבועה השלישית היא שהגלות לא תהיה ארוכה ממה שנקבע - "שלא ישתעבדו בהם יותר מדי".

מעתה נוכל להשיב על השאלות שהעלינו בדבר טיבו של "יותר מדי": הגזרה איננה מתייחסת לשעבוד במובן האיכותי אלא לצד הכמותי, שלא ישתעבדו האומות בישראל יותר מדי זמן, מעבר לפרק הזמן בו צריכה הגלות להסתיים.

'שלוש השבועות' האלו מתייחסות, איפוא, לעצם גזרת הגלות. האחת - על הגלות עצמה, השניה - שלא תהיה קצרה מדי, והשלישית - שלא תהיה ארוכה מדי.

הסבר זה של המהר"ל, אפשר למצוא כבר בדברי הריב"ש (שו"ת הריב"ש תשובה קא) :

"ומי שהגלם לא היה מניחם לשוב עד שעלו ברשות כורש. וגם עתה אחת משלש שבועות שהשביע הקב"ה לישראל שלא יעלו כחומה".

הריב"ש קובע שהקב"ה הוא שלא נתן לישראל לעלות עד לזמנו של כורש, וכך גם בגלות שלנו. אם כן, 'שלוש השבועות' הן גזרות א-להיות שמונעות מאיתנו לעלות לארץ, אך אינן איסורים החלים עלינו.

את ההסבר של המהר"ל ביחס לשבועות מוכיחה המציאות.

במשך כאלפיים שנה חיו יהודים בגלות, הם היו קשורים נפשית לארץ ישראל ואהבו אותה, אבל שום התעוררות מעשית לעלייה לארץ ישראל לא היתה; הם ראו בענין ארץ ישראל 'הלכתא למשיחא' ולא משהו מעשי. מצב זה נבע מתוך הגזרה הא-לוהית שהקב"ה גזר.

² ראה מהר"ל, נצח ישראל פרק א.

מצות יישוב ארץ ישראל – הלכה למעשה

נושא 'שלוש השבועות' לא הובא בשום פוסק: הרי"ף, הרמב"ם, הרא"ש, הטור והשולחן ערוך - איש מהם לא הביא את ענין השבועות בפסיקותיו. הלוא דבר הוא! מובן, כי אילו היה בהן ענין שבאיסור היה הדבר מובא ודאי בפוסקים, והנה אף פוסק לא הזכיר את ענין השבועות.

יתרה מזאת, הרמב"ן קובע כי מצות ישוב ארץ ישראל הכוללת את כיבוש הארץ ויישובה היא מצות עשה לדורות (השמטות לסהמ"צ מצוה ד):

ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או לשממה, והוא אומרו להם: "והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה" (במדבר לג, נג) - הרי נצטוינו בכיבוש בכל הדורות.

אילו השבועות היו איסורים - הכיצד כתב הרמב"ן שנצטוינו בכיבוש הארץ בכל הדורות?! אלא שמבחינתנו אין שום איסור; אדרבה, אנחנו מצווים בכיבוש הארץ בכל הדורות. העובדה שלמעשה לא היינו מסוגלים לקיים זאת היא מפני שהיתה גזרה א-לוהית, שמנעה מאיתנו לעשות את הדבר הזה.

משל למה הדבר דומה? ליהודים הנמצאים בארץ שאין בה ארבעה מינים, ובמזרח אירופה היתה מציאות כזאת. האם יש מי שסבור שאותם יהודים יהיו פטורים מקיום מצות ארבעה מינים? וודאי שחייבים הם לקיים את המצוה, אלא שאם לא השיגו ארבעה מינים - הם אנוסים ואינם יכולים לקיימה. או יהודי הנמצא במקום שאין לו תפילין, הרי הוא חייב במצות תפילין, אלא שאין לו את האפשרות לקיים אותה. בדומה לכך היה המצב בגלות: לא היתה בנו רוח לעלות 'יחד ביד חזקה', ועובדה זו, כפי שראינו, שייכת לגזרה הא-לוהית שנהיה כנועים בגלות, כל עוד אנחנו צריכים להיות בה. לאור דברינו אלה, נשוב ונעיין בדברי האור שמח במכתבו:

"אמנם כעת הִסְבָּה ההשגחה, אשר באספת הממלכות הנאורות בסן רעמא ניתן צו אשר ארץ ישראל תהיה לעם ישראל. וכיון שסר **פחד השבועות**, וברשיון המלכים קמה מצות ישוב ארץ ישראל ששקולה כנגד כל מצוות שבתורה למקומה, מצוה על כל איש לסייע בכל יכלתו לקיים מצוה זו".

מה כוונת הביטוי: 'כיון שסר פחד השבועות?' הגאון בעל ה'אור שמח' מכיר היטב את המושגים 'איסור' ו'היתר', ואם באמת היה סבור שמדובר באיסור היה צריך לכתוב: 'כיון שסר איסור השבועות', מדוע הוא משתמש במילה 'פחד'? אלא שאיסור לא היה עלינו מעולם, רק פחד מן השבועות-גזרות, ומשניתנה החלטת חבר הלאומים לא קיים עוד פחד השבועות.

*

הגמרא בתענית (ה ע"א) מביאה:

"אמר ר' יוחנן: אמר הקב"ה: לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה".

זו היא שבועה שקיימת ועומדת, לפיה אנו צריכים להיות ב'ירושלים של מטה' כדי שהקב"ה יהיה ב'ירושלים של מעלה'. זהו האתגר המוטל עלינו, בעת שמגיע הזמן לחזור לארץ ישראל - לחזור לירושלים, לבנות אותה ולהיבנות בה. חזרתנו לירושלים של מטה מביאה את ההשלמה הרוחנית הגדולה, את ההתעוררות הרוחנית הגדולה. על ידי כך אנחנו מסייעים, בכיכול, לקב"ה שיחזור לירושלים של מעלה".

עולם הכוונה ועולם המעשה / הרב בעז שרמן

פתיחה

תפסיקו לחשוב כ"כ הרבה, תתחילו לעשות!! גם עמ"י אמרו "נעשה" ורק אח"כ "נשמע". לעומת זאת, בני אדם אנו, עבודת אלוקים זו דרכנו. הקב"ה רוצה את הלב שלנו – את הפנים ולא את החוץ, ותמיד: "סוף מעשה במחשבה תחילה". בדילמה זו, מה לשים במרכז – האם את הכוונה או את המעשה – ננסה להתבונן בדברים שיובאו במאמר.

הקדמה

רבי יהושע בן קרחה¹ שואל מדוע קדמה בתורה פרשת "שמע" לפרשת "והיה אם שמוע"?. ועונה: "כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה, ואח"כ מקבל עליו עול מצוות". קיים סדר בעבודת ה' – תחילה, המרכזי והחשוב ביותר הוא עול מלכות שמים, ומתוכו ניתן לגשת לקיום המעשי של המצוות.

בעל "ספר החינוך"² נותן דגש אחר בהסברו מדוע המצוות שהן זכר ליציאת מצרים כה רבות? ועונה: "כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות...כי ידוע הדבר ואמת, שכל האדם נפעל כפי פעולותיו...כי מתוך הפעולות הטובות אנחנו נפעלים להיות טובים". כלומר, הדבר המשפיע על המחשבה ובונה את העולם הפנימי, הרי הם הפעולות = המצוות המעשיות. ומכיוון שהאדם נפעל כפי פעולותיו וליבו וכל מחשבותיו אחר מעשיו, לכן הם קודמים ואולי חשובים ומרכזיים יותר.

בשני צדדים אלו נחלקו כבר רבי טרפון ורבי עקיבא³ כשנשאלו – "תלמוד גדול או מעשה גדול...נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה". וכבר נחלקו הראשונים⁴ בהסבר מסקנת הגמ', ועדיין לא ברור לנו האם המעשה גדול או התלמוד.

עולם המעשה

חשיבות וערך המעשה

"אמור מעט ועשה הרבה – כיצד? מלמד שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, אבל הרשעים אומרים הרבה, ואפילו מעט אינם עושים"⁵. כלומר, הצדיקים החיים את ישרות נפשיותם שיודעים לכוון רצונם לרצון קונם, הם אלו אנשי המעשה הממעטים בדיבורים. ואילו הרשעים, אלו הרחוקים משורש נפשם הטבעית, הם מרבים לדבר ואפילו מעט אינם עושים. דברים אלו הם תיאור של אורח חיים, לאו דווקא בהקשר של המצוות. רבי חיים מוולוז'ין קובע⁶, כי "העיקר בכל המצוות היא חלק המעשה, וטהרת המחשבה אינה אלא מצטרפת למעשה, ולמצווה, ולא לעיכובא". ושתי סיבות לדבר:

¹ משנה, ברכות פ"ב מ"ב.

² החינוך, מצוה ט"ז.

³ גמרא, קידושין מ' ע"ב.

⁴ שם – דעה א': התלמוד גדול, מתי? כשהוא מביא לידי מעשה. כלומר, המעשה הוא החשוב!

דעה ב': התלמוד כ"כ גדול שהוא מביא גם לידי מעשה. אולם אין המעשה עיקר.

⁵ אבוד"נ פי"ג.

⁶ "נפש החיים", שער ד' פ"ה.

האחת⁷ - אנו נמצאים בעולם המעשה, והקב"ה משלשל את העולמות מעולם האצילות ועד לעולם העשייה, "אשר ברא אלוקים לעשות", ולכן חובה עלינו לקיים את המעשה בכל חומרי פרטי הדקדוקים. ולכן, אנו לומדים בעיקר גמרא על הסדר, משום שכל פרי לימוד השי"ס להוציא ממנו הלכה למעשה.

השנייה⁸ - אם אדם ימתין עד שיגיע לטהרת המחשבה בכל מצווה שיעשה, מי יודע אם יגיע לעשות את המצווה. לדוגמא: תפילין, עניינם להכניע את כל החושים ומחשבות המוח לעבודת ה'. אם אדם ימתין עד שיחקק דבר זה במחשבתו, ואז ילבשם, יהיה הולך כל השנה בלא תפילין.

הגמ' במסכת נזיר⁹ אומרת: "האוכל את הפסח לשם אכילה גסה, נהי דלא קא עביד מצווה מן המובחר, פסח מיהו קעביד".

על גמ' זו מוסיף ר' חיים מוולוז'ין¹⁰, שאם אדם יכוון כוונות גבוהות בעניין קורבן פסח, אך לא יעשה את הקורבן – יהיה חייב כרת, וכן לגבי כל המצוות כולן. וצריך גם לדעת, שאם המצוות אינן בכוונה, בכ"ז יתוקנו על ידיהן כל העולמות ויתרבו מהן קדושה ואור, של כל מצווה לפי עניינה (להבנת דברי ר' חיים כשיטה, עיין הערה¹¹).

הגמ' ביבמות¹² מביאה בשם רב פפא: "אמר קרא 'ולמדתם ועשיתם' – כל שישנו בעשייה ישנו בלמידה, כל שאינו בעשייה אינו בלמידה". כלומר, כשאדם לא עושה, אין זה רק פגיעה בחיי המעשה שלו, בדברים שהיה צריך לעשות ואינו עושה, אלא הוא גם לא בלמידה, דהיינו עולמו התבונתי-ההכרתי נפגע.

כוונה ללא מעשה

גם כשאדם חושב מחשבות בתום ויושר, צריך לשים לב שאכן מעשיו מביעים ומבטאים את עולמו הפנימי. ולכן כשמלך כוזר מקריב קרבנות, על אף שעושה זאת בלב שלם, בכ"ז מתגלה אליו המלאך, לילה אחר לילה ואומר לו: "כוונתך רצויה בעיני האלוק, אבל מעשך אינו רצוי"¹³.

כשמלך כוזר מגיע לפילוסוף, הוא מציע לו חוויה ועבודה רוחנית עד כדי ההדבקות ברוחני, והוא השכל הפועל. ולגבי העבודה, כלומר הצד המעשי – אין חשיבות איך ולמי אתה עושה מצוות, "ואם תרצה, בדה לך דת".

ניתן לומר, שהפילוסופיה מדגישה את החוויה הרוחנית המאפשרת לאדם לצאת מכבלי העולם הזה המוגבל, ולהגיע לעיקר, והוא ההתחברות עם הרוחני המנותק (חיבור השכל הפועל עם השכל ההיולטי), ולצד המעשי כמעט ואין כל חשיבות¹⁴.

אנו יודעים, כי גם האיסלם וגם הנצרות, אלו הן דתות שאין בהן חובות מעשיות, ובוודאי לא יום-יומיות. וכשאין חשיבות לצד המעשי, ניתן להגיע למצבים בלתי-מוסריים. באיסלם -

⁷ "עץ החיים" עמ' תכ"ה, ומוסיף וכותב: "חלילה לנו להזניח את המעשה בשביל מניעת טהרת המחשבה".

⁸ "נפש החיים", ליקוטי מאמרים עמ' ש"ע.

⁹ גמרא, נזיר כ"ג ע"א.

¹⁰ "נפש החיים", שער א' פכ"ב.

¹¹ תפיסת ר' חיים מוולוז'ין כפי שמשקפת בספרו "נפש החיים", מאוד ברורה. העיקר בכל המצוות הוא חלק המעשה. הוא מבטא זאת באופן מאוד נחרץ, וניתן לומר שזוהי תפיסת עולמו השלימה כפי שגם באה לידי ביטוי בשאר כתביו. אולם, יש המבארים את ביטויי ה"קיצוניים", הברורים והנחרצים בספרו "נפש החיים" על רקע התקופה בה הוא חי. בתקופתו, החסידות תופסת מקום מרכזי בעולם היהדות, ומתחילה תופעה של מיעוט לימוד ופחות הקפדה על פרטי ודקדוקי המצוות, זאת למען חיזוק השמחה, ההתלהבות והריקוד בעבודת ה'. ר' חיים יוצא חוצץ נגד תפיסה זו, ולכן דבריו נכתבים כפולמוס עם החסידות, ואכן, אין דעתו השלימה בהכרח זו המובאת לפנינו.

¹² גמרא, יבמות ק"ט ע"ב.

¹³ כוזרי, מאמר ראשון, א'.

¹⁴ נכון הדבר שגם לפילוסופים צריך לעבור תהליך של זיכוד הנפש והלב, אולם אין זה מרכז העבודה.

הכבוד, כבוד המשפחה וכו' – הגיעו לעיתים עד כדי אכזריות ושפיכות דמים. גם הנצרות¹⁵ – בשם הצדק והמוסר – היתה מסוגלת להדריך את מאמיניה לאכזריות ושפיכות דמים רבה, כמו במסעות הצלב ועד לשואה האיומה שהכנסייה הייתה שותפה בה. ולכן, אומר ר' יוסף אלבו¹⁶, "שהכוונה לבדה זולת המעשה אינה מועילה כלל. שאם היה זה מועיל, היה ראוי שתעלה ידיעת המצווה ולימודה בכוונה במקום עשייתה, ואינו!". בקניין המידות, למעשה יש ערך מיוחד. משום, שמחשבות וכוונות עמוקות, בעניין הנדיבות למשל, יכולות הן לעורר את האדם למעשה נדיבות אחד או כמה, וגם אם אשמע עשרות שיעורים על חשיבות הצדקה – אין זה אומר שיהיה לי קל להוציא כסף מהכיס ולתתו לעני. אולם, אם אדם יעשה מעשים של נדיבות, אפילו מעשים יבשים, גשמיים, הרי שהוא מוליד בתוכו את מידת הנדיבות, ועושה ממש בניין בנפש¹⁷. ולכן, יותר טוב לתת ל-10 עניים כל אחד שקל, מאשר 10 שקלים לעני אחד (וכך נכון גם בהלכות צדקה).

ברם, הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו, מחשיב ומקבל את המחשבה שלא באה לכלל מעשה, כשאדם נאנס. וכך אומרת הגמ' בקידושין¹⁸: "מחשבה טובה מצרפה למעשה... אמר ר' אסי, אפילו חשב אדם לעשות מצווה, ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה". כלומר, יסוד משמעות הגמ' היא שאין משמעות למחשבות, אא"כ קרה אונס, ואז מכיוון שהגעת לכלל עשייה, אך בפועל לא הצלחת בגלל גורם חיצוני – הקב"ה מחשיב לך זאת כאילו עשית. אולם, כאשר אדם חושב לעשות מעשה רע – "מחשבה רעה – אין הקב"ה מצרפה למעשה" – חסד של ממש.

עולם הכוונה

ערך וחשיבות הכוונה

מטרת עבודת ה' היא דבקות בה' וההתקרבות אליו, וכל התפעלות הנפש שורשה ויסודה בלב.

במצוות – כתוב: "מכל משמר נצור ליבך"¹⁹, ואומר הר"ן²⁰ שלכן "מחשבת הלב היא שורש העבודה והמרי, והמצוות והעבירות העיקר בהן היא הכוונה". רבינו בחיי²¹ מחלק את המצוות לשלושה: מצוות שבלב (האמונה והייחוד), מצוות שבפה (לימוד תורה) ומצוות התלויות במעשה. ואומר, שהמצוות שבלב מעלתן גדולה מהמצוות התלויות בפה, ואלו שבפה גדולות מאלו שבמעשה. רואים אנו, שבמערכת המצוות יש חשיבות מרובה למחשבה ולכוונה, וזו המעלה היותר גדולה והיא העיקר. אדם צריך לעשות את המצוות לשמה, לשם התורה ולשמו יתברך, וזו האמת האידאלית. אולם, גם אם אדם לא עושה לשמה, אך זה יביא אותו בסופו של תהליך לעשות לשמה. זה גם טוב, שהרי "מתוך שלא לשמה – בא לשמה"²².

¹⁵ בספר "החטא ועונשו", מתאר דוסטויבסקי, אדם שלא מגיע למימוש עצמי של כל כוחותיו בגלל עוניו. לכן, מחליט לרצוח אשה ע"מ לקחת את כספה וללמוד ולהתפתח, משום שאין סיבה אמיתית שלה יהיה ולו לא יהיה, רק מפני שגורלו היה להיוולד בשכונת עוני. השופטים – "הנצרות" – לא נוטים להאשימו, משום שהעיקר הוא שהמטרה קדושה ונכונה, וכל האמצעים אליה – כשרים (עיין בספר "בעקבות הכוזרי" של פרופ' שלום רוזנברג).

¹⁶ "ספר העיקרים", מאמר שלישי פכ"ה.

¹⁷ "עלי שור", ח"ב עמ' מ"ה.

¹⁸ גמרא, קידושין מ' ע"א. הגמ' לומדת זאת מהפסוק "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו".

¹⁹ משלי, ד, כ"ג.

²⁰ "דרשות הר"ן", דרוש חמישי עמ' ע"ג.

²¹ רבינו בחיי, מסכת אבות. ולכן כתוב בגמ' "גדולה תורה (=בפה) יותר מכל הקרבנות כולן (=מעשה)".

²² גמרא, פסחים נ" ע"ב.

בלימוד תורה – בלימוד תורה, להספק יש חשיבות מצד ההיקף וראיית התמונה הכוללת. אולם, גם אם אדם לא מספיק הרבה ללמוד, ובמעט שלומד מכוון ליבו לשמים – הוא זוכה וכך אומרת הגמ' : "אחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוון לבו לשמים"²³, ובכלל לימוד תורה – קריאת שמע. "אמר ר"מ: 'אשר אנוכי מצווד היום על לבבך' – אחר כוונת הלב, הן הן הדברים"²⁴. כוונת הלב היא הקובעת את משמעות לימוד התורה והשפעתו על האדם. עד כדי שהגמ' אומרת²⁵, שכשאדם לומד תורה, היא יכולה להיות לו כסם חיים, אבל גם כסם המוות. ותוס' מבאר, שזה כאשר אדם לומד ע"מ לקנטר. כלומר, אדם יכול להיפגע מלימוד התורה שלו ע"י כוונת לב זדונית.

בתפילה – כתוב על חנה: "וחנה היא מדברת על ליבה", ואומרת הגמ'²⁶ "מכאן למתפלל צריך שיכוון ליבו". ולכן "חסידים ראשונים היו שוהין שעה אחת לפני התפילה, כדי שיכוונו לבם לאביהם בשמים ורק אז היו מתפללין"²⁷. זאת משום, שהתפילה יכולה להיות מאוד שגרתית ועניין של הרגל. אולם, מטרת התפילה היא ההיפך הגמור – להפעיל את המחשבה והלב, להתפיס את האדם למגמות הרוחניות של המצוות, ולהתרחק מן הצדדים הבהמתיים. ולכן, החסיד "אין תפילתו דבר שבמנהג או בהרגל כשירת הזרזיר והתוכי, אלא כל מילה מחשבה עמה וכוונה בה"²⁸. וממילא, הופכת התפילה להיות "גרעין הזמן ופריו", מכיוון שהיא פועלת על הנפש מבחינה רוחנית גבוהה. לעיתים, מחשבות גדולות ניתן ללמוד ע"י ביטויים קצרים. הגמ' בסנהדרין²⁹ מבליטה את עניין הכוונה בביטוי "רחמנא לבא בעיי". כלומר, הקב"ה מבקש מאיתנו את הלב והכוונה, ופחות את המעשה הטכני.

מעשה ללא כוונה

כשאנו עושים מעשה, והוא נשאר פעולה יבשה וטכנית ללא כוונה – האם יש לדבר משמעות כל שהיא, או שהוא בטל לגמרי? גדולי ישראל תמיד שיוו ערך למעשה אפילו הטכני ביותר, אולם הוסיפו וכתבו על כך דברים חריפים. זאת, משום שהכוונה היא בעלת משמעות מכרעת בעולם הרוחני, אם כי מבחינה מעשית אין האדם רשאי לעכב עשיית מצוות גם אם לבו ורוחו עסוקים בדברים אחרים³⁰. הרמב"ם כותב שאם אדם "מתפלל בנענוע שפתיים, ומחשב במקח וממכר...וכן כל זמן שאתה עושה מצווה אתה עושה אותה באיבריך. אל תחשוב שהגעת אל התכלית, אלא תהיה אז קרוב למי שנאמר בהם 'קרוב את בפיהם, ורחוק מכליותיהם'^{31,32}. כלומר, יפה שאדם עושה מעשה של מצוות, אך הוא רחוק מאוד מהקב"ה.

²³ גמרא, ברכות ה' ע"ב. ושם לגבי חולשתו של ר' אלעזר שמוצא אותו ר' יוחנן, ושואל אותו האם הוא בוכה על כך שלא הספיק ללמוד הרבה תורה? ובהמשך הגמ', קיים אותו ביטוי לגבי חכמים של יבנה שדנו את אנשי עירם העובדים בשדה.

²⁴ גמרא, ברכות ט"ו ע"ב.

²⁵ גמרא, יומא ע"ב ע"ב, וע"פ ביאור התוס' בתענית ז', ע"א.

²⁶ גמרא, ברכות ל"א ע"א.

²⁷ גמרא, ברכות ל' ע"ב.

²⁸ כוזרי, מאמר שלישי, ה'.

²⁹ גמרא, סנהדרין ק"ו ע"ב.

³⁰ רמב"ם הלי מעילה, פ"ח ה"ח. ושם; הרמב"ם, אמנס, דן לגבי עשיית מצוות ללא הבנת טעמן, אך הדברים נוגעים גם לעניין עיכוב עשיית המצוות כשאין יכולת לכוון בהן. אין הכוונה להכריע בסוגיית כוונה במצוות!

³¹ ירמיהו, י"ב, ב'.

³² רמב"ם, מו"נ ח"ג פנ"א.

האדם מוקצק מבטא רעיון דומה. במעמד הר סיני כתוב: "וירא העם, וינועו ויעמדו מרחוק"³³. ואומר: יש אנשים שכל גופם נע בתפילה, מתנדנדים מצד לצד וכו', אולם הם עומדים מאוד רחוק מהקב"ה.

אם-כן, הרמב"ם עסק ב-3 תחומים, והם: המצוות, התפילה ולימוד התורה, ובהם – אם אדם לא עושה אותם מתוך כוונת הלב – שלא יחשוב שהגיע אל התכלית.

רס"ג כותב³⁴: "יתכן ואדם נראה בתפילה כמתפלל ומתחנן, אולם אין לבו שלם ולא מאמין, הרי זה נקרא 'מי שנתחלל שם שמים בו'". כלומר, לדואליות הזו של "אחד בפה ואחד בלב", עשית המצוות השונות ללא שעבוד הלב, יש בה חילול ה'. ולכן, אדם צריך לפנות את ליבו מכל המחשבות המטרידות אותו כשהוא ניגש לעשיית המצוות. לגבי התפילה, אם לבו ומצפנו יהיו ריקים מעניין התפילה, אומר הרבינו בחיי "לא יקבל הקב"ה ממנו תפילת איבריו ותנועת לשונו"³⁵, הלא זה מה שאנו אומרים בסוף תפילתנו "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך". דברים ברורים אלו של רבינו בחיי, מדגישים עד כמה הכוונה הכרחית בתפילה, ובשאר קיום המצוות. רחמנא לבא בעי!

התפיסה האידאלית – אחדות הכוונה והמעשה

ראינו עד כה, דגשים שונים לערך הכוונה ולמשמעות המעשה, עד להשלכות המעשיות לכך. קיימות מחלוקות תנאים ואמוראים בעניין המעשה והכוונה, מהו הדבר המכריע מבחינה הלכתית³⁶.

ברם, כשאנו מפרידים את העולם האידאלי העליון מעולם המעשה, אנו עושים הפרדת רשויות – בטעות. ואת זו כינה הרב קוק³⁷ "זוהמת השניות ויציאה מקדושת האחדות", מפני שמבחינת האמת, ובעבודת ה' האידאלית, יש צורך לחיות את שני המושגים – גם את הכוונה וגם להגיע לכלל מעשה. אלא, שיש צורך לדעת לקנות את שניהם גם בנפרד. כלומר, הכוונה והמחשבה ששקועה רק בצד המעשי היא קטנה, ואין לה רוחב והעמקה, וכשהיא לעצמה, נבנית היא בתכונתה האידאלית. ולהיפך – חיי המעשה, אמנם נובעים הם מהמחשבה המכוונת ומעלה אותם, אולם לעיתים, הכוונה והרצון לממש ולהופיע את המחשבה האידאלית, מעכבים את הצד המעשי ולעיתים אף פוגמים בו.

מתוך כך, כותב ר' אלימלך מליז'נסקי "שעיקר רצון הבורא יתברך הוא שיהיה לאדם רצון מלא ושלם לעשות רצונו יתברך... ואעפ"כ הכרחי לאדם לעשות ולגמור המצווה במעשה"³⁸. שהרי מלך בשר ודם הרוצה לבחון את עבדיו ומצווה אותם לעשות מלאכה, תוצאת המעשה היא החשובה בעיניו, ולא כוונותיהם של העבדים. אבל הקב"ה, שהוא בוחן כליות ולב, יודע שורש כוונתו של האדם, וממילא מביא זאת ג"כ בחשבון.

³³ שמות, כ, ט"ו.

³⁴ רס"ג, "אמונות ודעות", מאמר חמישי, ד'.

³⁵ רבינו בחיי, "חובות הלבבות", שער ג', ט'.

³⁶ שתי סוגיות הלכתיות שונות שלא התייחסתי אליהן במאמר: האחת – המח' בגמ' בר"ה: האם מצוות צריכות כוונה או לא צריכות כוונה, וההכרעה בשו"ע. השנייה – המח' השיטתית בין ר' יהודה לר' שמעון: האם הולכים אחר מעשה האדם או ע"פ כוונתו. לדוגמא – מחלוקתם בעניין דבר שאינו מתכוון בהלכות שבת וע"ז. ועוד – פרשנותם לפסוק "והשבתיה רעה מן הארץ", שר"ש מבאר שהרוע שבחיות יבטל, ואילו ר' יהודה סובר כי החיות הרעות "עצמן יבטלו מן הארץ". הראיה הפנימית של ר' שמעון, לעומת הראיה המעשית של ר' יהודה (ענין עוד במאמר של הרב זיין זצ"ל בעניין).

³⁷ "אורות הקודש", ח"ג, עמ' קמ"ו.

³⁸ "נועם אלימלך", פרשת וירא.

בעשיית המצוות, מסכם בעל "ספר העיקרים" וכותב: "וכן הוא העניין בעשיית המצוות, כי המעשה שתצטרף אליו הכוונה הוא המעשה השלם שייתן שלמות בנפש, כי הכוונה נותנת שלמות אל המעשה"³⁹.

התפילה, מורכבת היא מקריאה מהכתוב בסידור ומכוונת הלב. אולם, גם לכוונה עצמה יש מבע חיצוני, והוא התחינה והבקשה, ורק כאשר הכוונות והמעשה באים יחדיו – ניתן גם לקבל עליהם שכר מאת ה'.

וכך כותב ריה"ל: "יש לבוא איפוא בטענה על האדם המבקש להגיע לשכר הנגלה בלא מעשה נגלה...כי רק אם יהיו הכוונה והמעשה גם יחד שלמים כראוי, יבוא הגמול עליהם. אולם, אם יעשה המעשה בלא כוונה, או אם הכוונה לא תלויה במעשה, תאבד התוחלת לשכר"⁴⁰.

גם בסוגיות בחינוך מופיעות שתי המגמות, אולם בשלבים שונים. הרב קוק כותב: "בתור חינוך והתרגלות (בשחר הילדות), המעשים קודמים. אולם בתגבורת הדעת ובגרות, האמונה וההכרה היא היסודית...משום שהסידור של המעשה הולך הוא ונמשך אחרי ההכרה"⁴¹. כלומר, עולם ההכרה נבנה בתחילת הדרך, מתוך העשייה. אולם, כשאדם מתבגר, ככל שיעמיק את כוח ההכרה והאמונה שלו, הוא יתרומם ויפעל יותר מבחינה מעשית. והסידור המודרך מכריח להקדים את היסוד החינוכי לפני היסוד הבררתי...והם ביחד תומכים את מעמדה של הנשמה היחידית והציבורית".

אחרית דבר

זכינו, והנה אנו חיים בדור של תחיית האומה הישראלית בארצה, והתחדשותה הרוחנית, לאחר שנות גלות ארוכות. גם בלימוד התורה, אנו לומדים ומתחדשים מתוך רגישותנו לדור המיוחד שלנו, שהרי כל זמן מאיר בתכונותו⁴². כשאנו מתבוננים על כל דברי רבותינו – במשנה, בגמרא, בראשונים ובאחרונים – אנו מסוגלים במעוף הציפור להיות כמלקטים את השיטות השונות, את הדגשים והצדדים השונים שהיו לאורך כל הדורות הקודמים, ולנסות בזהירות ובענווה לבנות קומה חדשה שאינה מורידה ומוותרת על דבר מהכתוב בספרי הראשונים. אולם, עם זאת, לדעת לבנות את הקומה השלישית השלימה שמתגלית לנו בתקופתנו, תקופת הגאולה.

גם הגאולה השלימה מורכבת היא ממשיח בן יוסף – הצד המעשי, ומשיח בן דוד – הרוחני. וניתן לומר, שכשיגיע משיח בן דוד, לא יבטל משיח בן יוסף, אלא משיח בן דוד עיקר וכן יוסף טפל⁴³.

כשעמ"י נלחמים בעמלק ומנצחים אותם, וכן כשהם מתבוננים בנחש הנחושת ומתרפאין, שואלת המשנה: "וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה...וכי נחש ממית או נחש מחיה? אלא, בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את ליבם לאביהם שבשמים – היו מתרפאים. ואם לא – היו נמוקים"⁴⁴. שני הדברים גם יחד: גם להלחם וגם לשעבד את הלב לאבינו שבשמים, ולא להרפות או להיחלש באף אחד משניהם.

³⁹ "ספר העיקרים", מאמר שלישי, פכ"ח.

⁴⁰ כוזרי, מאמר חמישי, כ"ו.

⁴¹ "אורות האמונה", עמ' 93-94.

⁴² "אגרות הראי"ה", אגרת שע"ח. הרב מבאר מדוע החליט לכתוב בכ"ז ספר על התשובה, הרי קדמוהו כבר אחרים.

⁴³ כשם שהגמ' אומרת על שם יעקב וישראל.

⁴⁴ ר"ה, פ"ג מ"ח.

לדעת, כשאנו יוצאים לשדה המערכה, מערכות החיים, אנו פועלים ועושים בכוחנו ובעוצם ידינו, אולם הוא יתברך נותן לנו את הכוח והחיל⁴⁵. בולט הדבר, כי כאשר אדם מכוון את ליבו וכוונות מחשבותיו, מצליח הוא בחיי המעשה. ולהיפך: כאשר פועל הוא באופן הראוי, הרי שמחשבותיו ועולמו הפנימי מתמלאים, מתעמקים ומתרוממים.

בשנה האחרונה, עמ"י עבר תקופה קשה של בירור, העמקה ומציאת דרך. וכשאנו בתוך כל התהליך הזה, שואלים אנו את עצמנו מה נכון יותר לעשות, כיצד ראוי יותר להתבונן? האם לא עשינו מספיק, או האם לא התפללנו מספיק?

נראה, שהתשובה לכך נעוצה בהבנתנו את התקופה. לא רק זכות לחיות בדור שכזה, אלא חובה גדולה היא. אנו מחויבים לחיות את השעה ולהבין את עומקי עומקיה של המציאות. אנו חייבים לחיות את הכל, את כל המגמות, את כל הצדדים שרבותינו ביררו לנו במהלך כל הדורות, ללא חסרון וללא הכרעה לשיטה זו או אחרת. באנו לעולם המעשה, כך הקב"ה ברא אותנו – "אשר ברא אלוקים לעשות". אולם, חייבים אנו להיפתח לדבר ה', לשעבד את לבנו לאבינו שבשמים, להתמלא בענווה גדולה על מנת לנסות ולדבק את רצוננו ברצונו, ולזכות בע"ה להארה גדולה אשר תדריך אותנו בתוך חיי המעשה.

ונזכה בע"ה, להיות "פועלים עם א-ל", עושים ומתבטלים, פועלים וקשובים לדבר ה' שיתגלה אלינו בשלמותו במהרה.

⁴⁵ כהסבר בעל דרשות הר"ן. וכן הסביר הרב צבי יהודה זצ"ל, שכשהגויים נלחמים הם באים ברכב ובסוסים בלבד, אולם אנחנו בשם ה' נזכיר על הרכב ועל הסוסים.

אהבה / הרב משה חסדאי

מוגש באהבה לאחיי בני מכינת קרית מלאכי

- האם יש סיכוי לאהבה?
- מה זה, חידון שבועי?
- לא. זה שם של ספר.
- איזה ספר?
- ספר שכתב דוד בן יוסף.
- ועל מה הוא מדבר?
- הוא לא מדבר.
- מה זאת אומרת?
- הוא כותב.
- אה... ועל מה הוא כותב?
- על אהבה.
- עוד ספר על אהבה?
- לא. ספר מיוחד. רב מכר עולמי.
- כדאי לקרוא?
- לא כדאי. רוץ לקנות. ויש לו עוד כמה ספרים באמתחתו.
- תגיד... זה פינת הספר המומלץ?
- לא. זה ההקדמה לנושא האהבה.
- אתה רציני... הולכים לדבר על אהבה?
- כן.
- שמע... זה נושא לעניין. אני מוכן לדבר עליו כמה שאתה רוצה.
- יופי. אז תגיד לי בטובך, מה זאת אהבה?
- ובכן... נראה לי... אני חושב ש...אהבה זה כזה מין רגש כזה.
- איזה רגש?
- רומנטי כזה... נרות דולקים... עיניים בורקות...מפרפר בלב...
- נשמע נהדר...
- כן. אני בטוח שעוד ייצא לנו פעם, לחוות את זה בגדול...
- אז איך זה שרוב האהבות הרומנטיות נגמרות בגירושין?
- היי... אל תכה פתאום כל כך... וחזק כל כך...זה כואב.
- זה באמת כואב... חצי מהזוגות הנשואים מתגרשים, ועוד רבע בגירושין רגשיים.
- וואו! זה נשמע לא טוב.
- אז איך זה?
- אולי הנישואין הורגים את האהבה?
- אתה צודק. את מה שקראת לו אהבה, כנראה הנישואין לא מסמפטים.
- למה אתה מתכוון?
- בדקו ומצאו שמה שתיארת כאהבה, אינו אלא התאהבות. ושהתאהבות היא התפעלות רגשית, שיש בה הרבה מן המשיכה המינית. כלומר, זה מה שהתורה שבעל פה מכנה אהבה התלויה בדבר. איזה דבר? ועל זה אמרו: בטל דבר, בטלה אהבה. כלומר:

- כשההתאהבות נתקלת בהתמודדויות ומשברים שהזוג הנשוי עסוק בהם, וכשמתפכחים מההתלהבות הראשונית... נשארים עם האישיות. וזו לא תמיד מציאה גדולה. כך נעלמת לה ההתאהבות. זה מה שמצא החוקר בן זמננו, אריך פרום, בספרו הידוע: 'אמנות האהבה'. ועוד מצאו החוקרים שבלי נישואין אין קיום לחיי חברה. הנישואין הם הדבק המקשר בין אנשים, והם התא היסודי של החברה האנושית.
- אחרי שהכית על קודקוד ההתאהבות, נשארת איך אתה, עם השאלה, מה זאת אהבה?
 - כאן תקבל עוד המלצה לספר חשוב: 'דרך חדשה', שכתב ד"ר מ. סקוט פק. שם הוא מלמדנו מנסיונו וממחקרים שערכו, שאהבה אמיתית איננה רגש. היא הרבה יותר ממנו. היא שורש משורשי הנפש, יסוד מיסודות החיים, שעניינו: חפץ התרחבות העצמי. הרצון היסודי ביותר שלנו, שהוא רצון פעיל, להרחיב את גבולות העצמי שלנו, ולכלול בו עוד ישויות. מבלי לבטל אותן ומבלי להתבטל בפניהם.
 - וזה מה שחסר בקשר שבין בני זוג שמתגרשים?
 - אכן כך. במחקר שבוצע בקרב אנשים שבנו קשר נישואין מוצלח ובר קיימא, מצאו שעבורם אהבה זה גימטריה אחד.
 - כלומר?..
 - כלומר, שאהבה היא התאחדות הנולדת מתוך הזדהות עמוקה עם בן/בת הזוג. התאחדות פעילה המובילה לחברות נאמנה. כל אחד מבני הזוג פועל כמיטב יכולתו למען הצמיחה של חברותו. כל אחד מהם רוצה לעשות לחברו, מה שהיה רוצה שיעשו למענו. וגם נמנע מלעשות לבן הזוג מה ששנוא עליו. כל זה מפני שהוא מזדהה עם האישיות שבה, בחר, משום כך, להיות עמה בברית הנישואין.
 - זה מזכיר לי משהו... את "ואהבת לרעך כמוך".
 - נכון.
 - אל תעשה לחברך מה ששנוא עליך – כפירוש הבסיסי. ותעשה לחברך, מה שהיית רוצה שיעשו לחברך – כפירוש השלם.
 - יופי אחי, אתה תותח על.
 - לפי דבריך, יוצא שאם אהבה, זה חפץ התרחבות האני, והרי זהו רצון יסודי של הנפש שלנו, אז זה בכלל לא מותנה בהיכרות בדרגה זו או אחרת. זה פשוט עניין של לאפשר לחפץ הזה לפעול. ואז האני שלי מתרחב, וכולל יותר ויותר גילויי חיים, מן הדומם, לצומח, לחי, למדבר, ולישראל.
 - תמשיך.. תמשיך...
 - ולאנושות, ולבריאה, ולבורא. וכל זה מתוך הזדהות. כי ההזדהות היא מפתח האהבה.
 - נכון. לכן המשך הפסוק "ואהבת לרעך כמוך".. מסתיים ב"אני ד'. כי ככל שהאהבה מתפשטת, היא יכולה להתחיל מאהבת ד' ולהגיע לאהבת כל הנבראים שלו. והיא יכולה גם להתחיל מאהבת הנבראים ולהגיע לאהבת הבורא.
 - אדיר..
 - יש לי עדיין שאלה קטנה עבורך.
 - כן בבקשה.
 - למה כתוב לרעך ולא את רעך?
 - אה.. לא חשבתי על זה.
 - נו, ומה אתה אומר?
 - זה נשמע כאילו אתה מעביר משהו לאהוב, ולכן זה כתוב לרעך.
 - מצוין אחי, אני מרגיש גלי אהבה מתגברים אליך.
 - אז זה מה שמעבירים, גלי אהבה?
 - מה אתה חושב?

- נראה לי שככה זה. אבל מה זאת האנרגיה הזאת?
- אני חושב שכשאתה מאפשר לעצמך התרחבות, אתה בעצם מצרף את עצמך לישות נוספת.
- זאת אומרת, שאני נותן בעצם את עצמי למעגל החדש שנוצר, הכולל עכשיו אותי ואת זולתי?
- כן, אחי. ואם אתה זוכר, אלה הם ראשי התיבות של המילה הראשונה בעשרת הדברות: אנכי. כפי שהתורה שבעל פה מלמדת אותנו: אנא נפשי כתבית יהבית. אומר לנו ד' יתברך: אני אוהב אותכם, אני את נפשי כתבתי – נתתי לכם. וזאת התורה.
- פיצוץ.
- עוד כמה הארות?
- כן.. כן.. אמרתי לך... אני מאוהב באהבה.
- אחרי לרעך – מופיע **כמוך**. למה?
- כמו שאתה אוהב את עצמך, תאהב את זולתך.
- נכון. וזה תנאי לאהבה האמיתית. מי שאינו אוהב את עצמו, איננו מסוגל לאהוב את זולתו כראוי. כי אז הוא נותן את עצמו למחצה לשליש או לרביע. כי יש חלקים בעצמו, שהוא אינו אוהב, ולכן לא מעניק אותם לזולתו. או שהוא נעשה תלותי כי אינו מכיר בערכו העצמי, ונעלם ומתבטל בתוך זולתו. או שהוא כפייתי, כי אינו יכול לשאת את עצמו, ומנסה להשתלט על זולתו, ובכך מוצא זהות אחרת משלו – וגר בה.
- הבנתי אותך. זה חשוב מאוד.
- לי נראה שחשוב עוד יותר לדעת את העובדה הבאה.
- והיא?
- שכולנו רעבים לאהבה. מכיוון שהאנוכיות תפסה את מקום ה"אנכי", שכחנו את אמנות האהבה. ולכן כולנו מורעבים. מכך נובעת השליחות העיקרית של כל אחד ואחד מאתנו, ובעיקר בתנועת נוער, ללמוד לאהוב בפועל ממש. אנשים אוהבים, ולכן מסוגלים להיות אוהבים, הם אנשים בריאים, שמחים, ואז: מסוגלים לחיי קדושה. ומקדושה באה נבואה. שזו האחרונה היא תעודת הזהות הייחודית שלנו כיהודים.

הרשע, החכם, הפתי והתם / הרב משה חסדאי

מוגש לכם כתרגיל חשיבה

הרשע הינו המושג העברי המייצג את מה שמכונה בפילוסופיה הכללית - הרציונליסט. על שלושה עמודים עומד הרציונליזם:

- א. מידענות - תבונה היא איסוף מידע על הממשות המאפשר חשיפת סדר, מבנה וחוקיות עקביים במציאות הפנימית והחיצונית. על הידע לבדו יחיה האדם.
- ב. דת - ניתן להגיע להכרת אמיתות אלהיות באמצעות ידענות בלבד. אין צורך בהתגלות.
- ג. משפטנות - מוסריות היא תוצאה של מחקר התנהגותי המסדיר את מערכות החיים.

החכם הינו המושג העברי המייצג את מה שמכונה בפילוסופיה הכללית - האידיאליסט. על שלושה עמודים עומד האידיאליזם:

1. התבוננות - תבונה היא החוויה הישירה של הממשות. החוויה הישירה היא הידיעה.
2. אמונה - ניתן להגיע להכרת אמיתות אלהיות באמצעות החוויה האמונית בלבד. זוהי ההתגלות של ההשגחה הפרטית לכלל ולפרט.
3. תורה - מוסריות הינה תוצאה של מדע החיים המופיע בהתגלות ד' לעם ישראל.

מבחינה פסיכולוגית מייצג הרשע את התודעה הסגורה. זאת כיוון שהוא עוסק במאגר מידע עובדתי, חסר פניות, לכאורה. נתפס לפסקנות, בלעדיות, חד-כיוונית. זוהי תפיסה קפדנית.

על שלושה עמודים עומדת התודעה הסגורה:

- I. סמכותנות - הישענות בלעדית על סמכות אחת חיצונית ומוחלטת. זו אשר בידה המידע הרב ביותר והמיומנות הגבוהה ביותר לשימוש בו. בהישענות זו, אין הבחנה בין מידע אמיתי הנמסר על ידי הסמכות לבין מידע נכון לדידה, על סמך נטיות והעדפות אישיות.
- II. קנאות - היתפסות לקיצוניות ונוקשות בהחזקת דעות והשקפות.
- III. דעתנות - דחייה מוחלטת ואי הכרה בחיוניות של עמדות וסמכויות שונות.

מבחינה פסיכולוגית מייצג החכם את התודעה הפתוחה. זאת כיוון שהוא עוסק בחוויות אישיות, מרובות גוונים. מתמודד למעשה עם סתירות, ניגודים, עמימות, המאפיינים את החיים. כך נוצרת תפיסה הרמונית. זוהי תפיסה ענוותנית.

על שלושה עמודים עומדת התודעה הפתוחה:

- I. חירות - התמודדות מתמדת של האדם עם סמכויות מגוונות תוך הבחנה מתמדת בגוונים שונים, בדרגות שונות, באמות מידה שונות וברצף של עמדות שונות בין מה שמקובל עליו יותר לבין מה שהוא דוחה לחלוטין. כך מתאפשרת הבחנה בין סמכות החותרת להגיע לאמת של חיים לבין סמכות הדורשת למלא את רצונה.
- II. סובלנות - גמישות ופתיחות אמיתית ביחס להחזקת דעות והשקפות.
- III. נאורות - הכרה בחיוניות קיומן של דעות והשקפות שונות כתהליך של הפריה הדדית.

בהיבט הדתי נתפס בעל התודעה הסגורה לתופעות הבאות: להעשרה וריבוי יתר של היבטים מיסטיים, או להפחתת ומזעור יתר של היבטים רוחניים. לפשטנות והכללה. לבערות והכוונה מגמתית של בערות. להדחקת המיניות. לתרבות של מובלעת.

בהיבט הדתי רוכש בעל התודעה הפתוחה את הקניינים הבאים: מודעות מאוזנת להיבטים רוחניים ומעשיים. תודעה מורכבת ופרטנית. אוריינות ושקיפות מאפיינות את עמדתו התוך-אישית והבין-אישית. מיניות טבעית וצנועה מעשירה את חייו. תרבות יצירתית ומעורבת באופן בונה וענייני.

במונחים של תורת הנפש העדכנית, אדם הינו מרקם ישותי הנהנה מריבוי של תבונות המצויות בו. אפשר להבחין בין שלושה טיפוסים יהודיים בסיסיים מבחינה תבונתית:

I. אדם שהמבנה התבונני שלו הינו תודעה פתוחה ומהפכנית.

II. אדם שהמבנה התבונני שלו הינו תודעה פתוחה ופרושה.

III. אדם שהמבנה התבונני שלו הינו תודעה פתוחה וזורמת.

הראשון מקביל למושג העברי - חכם. החכם מאבות האומה - אברהם אבינו. מידת חסד.

השני מקביל למושג העברי - פתי. הפתי מאבות האומה - יצחק אבינו. מידת גבורה.

השלישי מקביל למושג העברי - תם. התם מאבות האומה - יעקב אבינו. מידת תפארת.

בכל אחד מצויים אבות תבונה אלהית אלה, בצירופים שונים, שהאחד מהם הינו העיקר.

החכם הינו איש המלחמה. הוא קונה את הקשר עם האלהי, בונה את עומק הקשר והמשמעות שלו בחיים ממש, מתוך עמידה בניסיונות אדירים. עוצמת ההקשבה וההכנעה להשגחה האלהית הינם פועל יוצא של התמודדויות ערכיות ועקרוניות עם הטבע ועם אדונו. ביכולתו להפוך את המידע האלהי המצוי בו והנמסר לו, לבעל משמעות מכריעה עבור הזולת הפרטי והציבורי. הוא מחולל מהפיכות ותיקון עולם. משבר אלילים, עוקר הרים וטוחנם זה בזה. אויביו ואוהביו, מעריכים ויראים, נמלכים בו וממליכים עליהם את חכמתו, אביריותו ומסירות נפשו. האהבה אליו נקנית בדרך הארוכה והעמוקה. לבו שותת דם על המעוות ומלא שמחה על בשורות התיקון. אין הוא רשאי להיבטל ממלאכת התיקון, אין לו משליות הרשעים, אלא לרוב, מייסורי הצדיקים.

הפתי הינו איש הפרישה. הוא מבטל לחלוטין את ענייני העולם הזה, ומתבטל לאלהי. הוא איש ההתעלמות, ההיעלמות וההתכללות בנעלם. הכל טוב בעולמו, שהרי אין לו עולם מלבד בורא עולם. הפיכתו את האני לאין היא היא המהפכה שלו בהיותו בעולם הזה. לבו מלא שמחה. בעולמו הכל היה מתוקן, הינו מתוקן, ויהיה מתוקן, ולא עליו המלאכה לגמור. שומר פתאים ד'. קדושתו ופרישותו מאירים את החושך בעוצמה כה רכה ומלאה חן, שהמתפתים לה מוקסמים כהרף עין.

התם הינו איש השלום. הוא בקי ביותר בנפתולי החיים על אורותיהם וצלליהם. הוא אינו חריף לרמות ולהערים על מתנגדיו ואוהביו. לא עליו המלאכה לגמור ואין הוא רשאי להיבטל ממנה. מביא לשיאה את ההשתדלות האנושית, ויודע שאין בה כדי לנצח את מומחי ההישרדות בעולם השקר. רוח אלהים מנשבת על פני חייו, נוגעת ולא נוגעת, נגלית ונסתרת, טבע ונס שלובים יחדיו. תושייה רבה נדרשת ממנו, ובהתהלכותו רבת פנים זו, עיניו נשואות לנותן ליעף כוח והצלחה. הוא זורם עם הקיים, מקיים עמו דו-שיח, מדבר אליו ומשכנעו, מחניף לו ומרצה אותו, ואינו נלחם בו. אוהב שלום ורודף שלום, מכבד את הבריות וגופו מכובד עליהם, וכך כבודו מלא עולם.

יהי ד' בעזרם של החכם, הפתי והתם וישיב לב הרשעים בתשובה שלימה, יחד כולם בעבודת ד', לעבדו שכם אחד

עולם של "נדמה לי" / נפתלי קנדלר

שר הדמיונות והרופא

שר עשיר במיוחד החליט לבנות את העיר המושלמת, גייס את טובי המוחות תכנן את העיר והשקיע את כל זמנו מרצו והונו בבניית העיר. בתום עשר שנות עמל סיים לבנות את עיר החלומות והתגאה מאד ביצירה המושלמת שהוציא תחת ידו. שכונות פאר, גנים לרוב רחובות מיוחדים וכל הפאר ההדר השכלולים והאביזרים הנדרשים לעיר המושלמת.

קרא השר לידידיו ורעיו למען יראו את העיר ואת יופיה ויחוו דעתם על יצירתו, בקש השר לשמוע מחבריו האם חסר כלום בעירו המושלמת היש משהו שעשה לא כיאה האם ניתן להוסיף דבר, הסכימו כל ידידיו כי אין יפה כעירו של ידים השר, רק חבר אחד בקש להעיר לשר החשוב כי אומנם אין יפה כעירו אך איך יתכן ובעיר כה יפה אין רופא. הודה השר לידידו ומיד פרסם בכל חוצות הארץ והעולם כי מחפש הוא את הטוב שברופאים למען יגור בעירו המושלמת ומוכן הוא לשלם כל שכר בעבור רופא טוב שכזה. המלצות רבות ומבדקים עד שנבחר אותו רופא ששמו הולך לפניו, אומנם בקצה העולם מושבו אך לאור ההפצרות הרבות וההצעה לה אי אפשר לסרב הוחלט על הגעתו של הרופא בראש חודש ניסן הקרוב.

הכנות רבות הוכנו לקראת בואו של הרופא סעודת פאר, מרפאה משוכללת והפתעות רבות וטובות אבל מעבר לכל ההכנות הגשמיות הוקמה ועדה שתכין לרופא את המבחן. המבחן אינו עניין של מה בכך הרי מחלה קשה שסיכויי ההחלמה קטנים לא ראוי שנבחן בו את הרופא שכן אם חס וחלילה יכשל מה יגידו תושבי העיר. מחלה קלה גם היא אינה באה בחשבון שכן לא נלעג לחוכמתו של הרופא המהולל. ישבו הועדה על המדוכה ומצאו את החולה המושלם שיתאים לניסוי החשוב.

היום הגדול הגיע, הרופא החשוב כבר סועד את ליבו בסעודה החגיגית שהוכנה לכבודו. קם ראש העיר לברך את הרופא ולהציג בפני השר ותושבי העיר את הניסוי שהוחלט עליו. שמחים בניסוי עם סיום הסעודה והטקסים מלווים תושבי העיר את הרופא והחולה למרפאה החדשה והמשוכללת של הרופא, הרופא מתחיל בטיפול במסירות ובמהירות והתושבים דרוכים וממתנינים עובר יום עוברים יומיים ובסיום יומיים מפרכים ועמוסים יוצא הרופא ומודיע: "רבותי, החולה מת!!".

החולה מת? החולה מת? תמהים כל תושבי העיר היכול להיות כדבר הזה חולה שאינו כזה מסוכן נבחר בקפידה רבה כלכך ע"י הועדה החשובה והרופא המהולל השווה כל הון שבעולם לא מצליח לרפותו. מבולבלים ומאוכזבים חוזרים איש איש לביתו והרופא המהולל נקרא חיש לביתו של השר. מה קרה ספר לי איך נהיה כדבר הזה? שמת את שמי ואת שמך כלעג לרש מדוע מת אותו חולה מסכן, הבאמת רופא טוב אתה כמו שמספרים הסיפורים? עונה לו הרופא דע לך אדוני השר כי אכן חולה לא מסוכן קיבלתי ויכולתי להאריך את ימיו בכמה ימים או שנים אך בחרתי לטובתך ולטובת תושבי עירך כי מוטב לו למות למען יחיו בבריאות יתר תושבי עירך. דע לך שמחלתו של האיש מלבד היותו חולה, נבעה מזלזול בגופו, שמן ועקשן היה האיש והחליט כי את אורח חייו ודרך אכילתו לא ישנה, ושם את כל מאודו בחכמתי כרופא. לו הייתי מרפאו ומאריך את ימיו הרי שמי היה נפוץ בכל העיר והאיזור כרופא הכל יכול שמסוגל לרפא כל חולה וכל חולי. מניעת המחלה ואכילת מאכלים בריאים הרי זהו הדרך לחיים תקינים ואל לו לחולה לתלות את רפואתו ברופא ובסמים המשקרים ומשכרים.

קבל השר את דברי הרופא החכם שאכן הצליח להנהיג בעיר המושלמת גם אורח חיים מושלם של בריאות ואחריות אישית של האדם על עצמו. (משל מעובד מספר משלי יעקב למגיד מדובנא פרשת אחרי מות).

חטא הגאווה של בני אהרון

המגיד מדובנא המשיל משל זה למות שני בני אהרון: דווקא בחנוכת המשכן, ביום בו הגיע המשכן – הכלי שבו ישכון הקב"ה, שבאמצעותו ימחל על כל חטא, יירפא כל חולה – דווקא ביום זה הרופא בכבודו ובעצמו, המשכן, שלא השכילו אותם שניים להקשיב להוראות הבריאות הטובות שלו, והיו מלאי גאווה ואהבה עצמית הומתו באותו יום. נדמיין לרגע את המחנה של עם ישראל מתרגש לקראת המעמד של ירידת השכינה על המשכן. זהו, יש רופא, בינינו ה' יגור, במרפאה הזו – במשכן. כל מי שבטעות חטא, מגיע לרופא, אומר את נוסח הוידוי, מביא קרבן ומתכפר. אין כמוהו בעולם כולו, ממש הפלא ופלא. ובאמצע ההתרגשות, באמצע הדמיונות על עולם שכולו טוב, בתוך הבית של הרופא – מת הניסוי, מתים שני בני אהרון הגדולים, החכמים, הצדיקים, המנהיגים הבאים של עם ישראל. איך זה יכול להיות?

שני בני אהרון הם המתקדמים, הנאורים, הם הדבר הבא של עם ישראל, הדגם המשופר העתיד המחר. הם חכמים, צדיקים, יפים, עשירים, מיוחסים – אין תואר בעולם שאינו מתאים לשני המושלמים, עד כדי כך מושלמים שהמדרש מתאר לנו שלא היו מסוגלים להתחתן, כי באמת היה קשה להם למצוא אשה מושלמת כמותם.

תוך כדי תיאור בני אהרון, נסייג ונאמר שבאמת מדובר בשני צדיקים שעליהם מעיד משה בשם הקב"ה "בקרובי אקדש" – שהם הקרובים והמיוחדים לה' יתברך. אך מתוך התיאור שנתתי, ועל אף שקצת הקצנתי, אנו יכולים לראות אולי גם את עצמנו ואת בני דורנו.

גאווה מביאה לשינוי סדר עולם – אבא חייב בכבוד בנו

ביררנו יחד לא מזמן את מצות כיבוד אב ואם, ובאמת פלא גדול על מצווה זו, והגיון רב אין בה. נפגשים שני אנשים בוגרים בעלי שכל ודעת, ומחליטים מתוך האהבה העזה ביניהם להתחתן ולהקים בית. לאחר זמן הם מבקשים "לעבור פאזה" ורוצים הם להקרא אבא ואמא, ויחד עם שותפם השלישי, זוכים להביא ילד לעולם. וכדברי השיר: "לא בחרתי לבוא לעולם" – מה אשם אותו ילד קטן שהוריו החליטו להביא אותו לעולם הזה המלא תחרות, קנאה, השגיות, סיפוקים, ומתוך תפיסה זו הרי אך טבעי הוא שילד יאמר לאביו "אבא, תביא 20 ₪. אני רוצה למכולת; אבא, תביא את האוטו, יש לי מסיבה; אבא, לך לחופש – החבר'ה שלי באים מחר הביתה, ואין לי חשק שיראו אתכם פה באיזור, אתם תעשו לי 'פאדיחות' בבית שלי. השלבים שתארתי קצת מרחיקי לכת, אבל אם נענין במקורות הקדושים ליהדות, איסלם ונצרות – זאת אומרת הטלוויזיה – נראה שאכן אלה המסרים שלאט לאט חודרים לעולם.

באמירה כללית נאמר, שתורתנו לימדה אותנו את המושג "והדרת פני זקן" "מזקנים אתבונן", ואילו הקידמה לימדה אותנו שהטכנולוגיה, הקידמה, המחר, העתיד – זוהי ההשקעה הנכונה. המשנה (במסכת קינים פרק ג' משנה ו') אף תאמר את זה במילים בוטות יותר – "רבי שמעון בן עקשיא אומר: זקני עם הארץ, כל זמן שמזקינין, דעתן מטרפת עליהן, שנאמר 'מסיר שפה לנאמנים, וטעם זקנים ייקח'. אבל זקני תורה אינן כן, אלא כל זמן שמזקינין, דעתן מתיישבת עליהן, שנאמר 'בישישים חכמה ואורך ימים תבונה'". נשאל אל מול זה – ומה במקרה שאבא שלי היהודי הוא באמת עם הארץ, ואילו אני בנו, העתיד, הנני

תלמיד חכם? האם עדיין חייב אני בכבודו? ההלכה אף מקצינה בשאלות קשות יותר: מה קורה כשאביך אף אינו מתנהג כשורה – האם גם אז אני חייב בכבודו? מכאן, שההלכה לא מחשיבה את מצוות כיבוד הורים רק בבחינת "מזקנים אתבונן", אלא כנראה מסיבה עמוקה הרבה יותר.

כיבוד הורים מתוך הכרת הטוב

אם חשבנו לרגע שלבן "מגיע", כפי שאומר הנער האמריקאי מהטלוויזיה או הילד שהפך להיות אליל הטיפש לשעשרה מהמורדים והמורדות וכו', נאמר הרי זהו עיוות – לאבא מגיע. נכון שאני האבא בחרתי להביא אותך לעולם, ועל כך תודה לי, אני נתתי לך חיים, כך דרכו של עולם וכך נוצרנו להביא את הדורות הבאים. עכשיו כשאתה בעולם תוקיר לי תודה על כך שאני הבאתי, הנקתי, האכלתי, טיפלתי ושילמתי על מי שאתה היום, וכל הייסורים שאתה חושב שסבלת היו מתוך אהבה וחיבה, ולכן הנך חייב בכבוד מתוך הכרת טובה. בשל כך שהענקתי לך את היקר מכל, את החיים, את הפוטנציאל להיות מישוהו ומשהו. ואל תהי הכרת הטוב קלה בעיניך – זהו אחד מהיסודות החשובים ביותר שעליו מושתת הקשר שלנו לבורא יתברך, והכרת הטובה הגדולה שלנו כלפיו. ומדוע ברא ה' את עולמו? כי רצה להיטיב עם הבריות ועם בני אדם. "ומה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא טוב ומטיב אף אתה..."

על הצמידות של "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו" מביא רש"י: "ללמדך, שאם יאמר לך אביך חלל את השבת, אל תשמע בקולו". זאת אומרת, הייתי צריך לחשוב שמצוות כיבוד אב ואם שקולה למצוות שה' יתברך מצווה אותי. ואני שואל – האם באמת כך היית חושב?

כיבוד הורים – בין אדם למקום או בין אדם לחבירו?

ונעצור רגע בשאלה ללא תשובה, ונביט בדבר זה שהוא ידוע ברבים, כי עשרת הדברות מסודרות הם על שני לוחות הברית, כאשר בצד השני המצוות שבין אדם לחבירו – לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תענה ברעך עד שקר ולא תחמוד. בחמש הראשונות מופיעות המצוות שבין אדם למקום – אנכי ה', לא יהיה לך, לא תשא, זכור את יום השבת, כבד את אביך. והנה, זה פלא שמצווה שבהגדרתה היא בין שני בני אדם, "כבד את...", אמנם אבא ואמא אבל בני אדם, נמצאת דווקא בצד של בין אדם למקום. ומעניין לשים לב גם לצמידות שלה לזכור את יום השבת לקדשו בתוך עשרת הדברות.

נחזור לשאלה הקודמת. לו היה כתוב איש אמו ואביו תיראו ואל תרצח כי אני ה' אלוקיכם, היינו לומדים באותו אופן שאם אבא אומר לך תרצח, אל תשמע בקולו, כי אני ציוויתי לא לרצוח – הרי היינו מיד שואלים: הרי זה ברור שאם אבא אמר ח"ו לרצוח לא היינו שומעים, וודאי שהתורה לא צריכה לצוות אותי על כזה דבר ברור, ומדוע על שבת זה לא ברור לנו. ואם נחدد יותר את השאלה: הרי השבת באה להעיד על הקשר שלי לבורא עולם, על כך שהוא נפש – נת, ולכן אני נופש. ובזה אני מעיד כי הוא ברא את העולם, הוא ציווה על המנוחה, והוא המעניק את המתנה הנקראת שבת, ועל זה אני מלא הכרת הטוב כלפיו. וברור שהכרת הטוב שלי זה בעצם גם הכרת הטוב של אבא שלי, ושנינו חייבים להודות לה' על השבת הנפלאה. ובכלל, כל הכרת הטוב להורים שלי, הרי יש לפחות חלק שווה בהכרת הטוב הזה לה' יתברך, אזי ללא הפסוקים הסמוכים האלה האם באמת הייתי חושב לחלל שבת אם אבא יאמר לי. הרי פשוט ש-"אני והוא חייבים בכבודו של בורא עולם". מכאן, שכנראה הכרת הטובה זאת לא הסיבה המספיקה לכיבוד הורים. כנראה שמשוהו עמוק יותר עומד מאחורי כיבוד ההורים שלי, שהייתי חושב בגללו לחלל את השבת.

שורש כיבוד הורים – כקבלת תורה מסיני

הרב סולוביצ'יק בדבריו על הלכות נישואים אבליים, מברר את השאלה הרגשית הקשה, מדוע על אביו ועל אמו אדם אבל 12 חודשים ואומר קדיש 11 חודשים, אפילו כשנפטרו בשיבה טובה וברב נחת, ואילו על אסונות כגון פטירת בן או בת ח"ו, צעירים ומלאי עתיד שנקטפו כשהחיים לפניהם, כמו חייל וכד'. האבלות והקדיש במקרים אלה יהיו רק 30 יום. והרי, לפי הרגש וההכרות שלנו עם הצער, אינו דומה צער של אם על בנה לצער של ילדים על הוריהם. מסביר הרב סולוביצ'יק, כי ההבדל הוא כהבדל השורש והפרי. האב והאם משולים לשורש – בזכותם ובגללם אני מקושר למשה שקיבל תורה מסיני, ומסרה מדור לדור לסבי ולהורי, ובזכותם אני מעביר לדורות הבאים. וגם כשהורי לא מסר לי את התורה כמו שצריך, בזכותם יש לי את הזיק, את הנשמה ואת הקשר לשלשלת של משה והתורה. לכן, כשנפטרים ההורים, מת השורש. אבל מות הבן, עם כל הכאב, משול הוא לפרי, פרי מתוק מדבש שבו יש עתיד, גרעינים, יכולת להוציא עולמות שלמים, המון פוטנציאל. אבל זה עדיין לא תורה. כואב הלב על אובדן פוטנציאל, מת הלב כשנגדע השורש.

אנחנו לומדים כאן נקודה עמוקה יותר של כיבוד אב ואם, ואפילו כמו שאמרנו כיבוד הורים שאינם מתנהגים כראוי כהורים. ההורים הם ההופכים אותי למי שאני מסוגל להיות, כי דרכם אני מחובר למשה רבינו, לתורה הקדושה – זה לא סתם הכרת הטוב על חיים גופניים וגשמיים שהביאו אותי לעולם. זוהי הכרת הטוב על המשך שלשלת לעם ישראל, על קיום נצח ישראל, על קיום עולם ומלואו.

מהסיבה הזו, התורה חייבת לפרט לי – דע לך, שבאמת הורידך הם הקשר שלך למי שאתה כיהודי, אך אם אבא שלך, שהוא בבחינת תורה מסיני, אומר לך להפר תורה מסיני – פה עובר הגבול, כי אני ה' הנני השותף הבכיר.

תהיה מחובר - תוביל

נחזור לשני בני אהרון, נדב ואביהוא. שני האישים ששקולים בחכמתם ובתורתם למשה ולאהרון. המדרש מתאר לנו את מחנה ישראל. תדמינו את משה ואהרון הולכים בראש המחנה, אחריהם ברוב כבוד הולכים נדב ואביהוא, ואחריהם אלעזר ואיתמר, יהושע, 70 הזקנים ויתר בניי. הסדר ברור ופשוט, והמדרש מספר לנו מה עבר בראש של נדב ואביהוא – מסתכלים אחורנית, מלאי סיפוק וגאווה על כל מי שמאחוריהם, ומסתכלים קדימה ושואלים מתי ימותו שני הזקנים הללו. משה ואהרון מפריעים בעיניים לנדב ואביהוא – אנחנו העתיד, אנחנו המושלמים, הצודקים. בעצם, ללא הזקנים הללו – כל עם ישראל היה הולך אחרינו.

לו מבינים היו נדב ואביהוא שמה ואהרון יחד עם שלושת האבות משולים לקטר שלא נגמר לו הכח, ואילו הם זכו להיות תקופה מסוימת בקרון של מחלקה ראשונה. לו היו מבינים את מקומם, בוודאי היו מצטרפים להיות חלק מהעוצמה של הקטר, כמו שהצטרפו לקטר מאות דורות של עם ישראל – יהושע, שופטים, נביאים, כנסת הגדולה, תנאים, אמוראים, ראשונים ואחרונים.

תורת נצח

התורה שלנו מפתיעה. נחשוב לרגע על דורנו שלנו, דור הקידמה, המחשבים והטכנולוגיה. לעומת מה שהיה לפני 200 שנה ו-100 שנה, הרי מרחק שמים וארץ. מה שידוע היום ילד בכיתה ג' ו-ד' על מהות החשמל, כדור הארץ ועוד, גומע מרחקים וידיעות לעומת אדם מבוגר

לפני דור. ובכל זאת, מסוגלת התורה שלנו, לא רק זו המתחדשת ע"י רבנים מדור לדור ומדברת בשפת הדור, אלא גם התורה העתיקה והפשוטה, לדבר אלינו בדיוק בנקודות השורשיות והכואבות לנו. האדם שלכאורה התקדם, מסתבר שכלל לא השתנה – אותם יצרים, אותם דחפים, אותה אמת שמסוגלת להרים אותו לגבהים ולהוציא את האדם שבתוכו, ואותו שקר שמסוגל להפוך אדם לבזיון וללא אנושי ומוסרי.

אתה ואני בנמשל

פתחנו במשל, ונסיים בנמשל לבני זמננו: אתה ואני דומים מאוד לשר העשיר. מנסים לבנות לעצמנו את החיים המושלמים, הנוחים, שהכל יהיה כמו בדמיונות. ברגע שמישהו מעלה בפנינו בעיה כלשהי והורס את הדמיון המושלם שלנו, אנו פותרים אותו בעזרת עוד דמיון "בו ונביא רופא כל יכול". במסטיק בזוקה ישנה בדיחה מפורסמת וישנה, על ילד עצלן שהמציאו עבורו מכונה שבלחיצת כפתור תכין לו את שיעורי הבית, ומה שהוא רוצה זאת מכונה שתלחץ על הכפתור. הרופא החכם מבין שלפני שהוא ירפא את העיר, ישנו חולה במחלה מסוכנת מאוד, מחלת הדמיון, והוא במצב של פיקוח נפש ממש. הוא בנה עיר שלימה מכח הדמיון, והוא חושב שהעיר שלו מושלמת. יש פה בן אדם בעל יכולות ביצוע מרשימות, אבל הדמיון יהרוס אותן. בעצם נחזור שוב אלינו – המחלה הגדולה ביותר והמסוכנת ביותר היא עולם הדמיון של האדם, שמוציא אותו מכלל מעשה. הרופא מלמד את השר, שכדי שהעיר שלו תצליח האדם חייב להיות בריא, לאכול בריא, לנשום בריא, להתאמץ בריא. בריא – זה להשתדל.

אפילו במקום המשכן והשכינה, במקום הסליחה והכפרה, יש השתדלות. השתדלות היא בכל דבר, ובעיקר היא בהיותך מי שאתה. אזי, ההשתדלות הגדולה יותר היא בעבודת ה'. זאת אומרת בעבודת האדם שבך, בעבודת החלק האלוקי והוצאתו להיות מושל ושר בגופך המושלם.

איך אתה אומר מושלם, הרי אמרת שמושלם זהו בדמיון? אתה אכן מושלם כי אתה יציר כפיו של היחיד שבורא בריאה מושלמת ונתן לה נשמה טהורה ומושלמת. מה עכשיו בכוחך ליצור מזה? אם תפסיק לדמיין ותתחיל להשתדל ולהקשיב, ללמוד ולהפנים, תלמד על כוחותיך, על הדרך להפעלת המכונה המושלמת שהפקידו אצלך - תגיע לשלימות שלשמה נוצרת.

בהצלחה בכל מעשה ידיך!

לימוד זכות והנהגה בעם ישראל / אריאל חובב

הגמרא כותבת¹: " הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים ליוצאי מצרים אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה". מתוך הגמרא אפשר להסיק שרק מה שרלוונטי לדורות הבאים נכתב בתנ"ך. ננסה במאמר זה לראות תקופה שמוזכרת בתנ"ך ולעניות דעתי אפשר ללמוד ממנה לתקופתנו אנו.

לפני שנדון בסוגיה צריך לזכור שכאשר אנחנו לומדים על האנשים המוזכרים בתנ"ך, אנחנו באים מתוך גישה של חרדת קודש ומבינים את גדולתם ועוצמתם של אותם אנשים. כל מה שיאמר הוא רק כדי ללמד אותנו ולא חלילה וחס להעביר ביקורת. כאשר אנחנו עוסקים בגדולי ישראל צריך לזכור תמיד את הגמרא "אמר ר' זירא אמר רבא בר זימונא אם ראשוני בני מלאכים אנו בני אדם ואם ראשוני כבני אדם אנו כחמורים..."².

בספר מלכים א' מסופר על אליהו הנביא שהיה בזמן מלוכתו של אחאב. בתקופה זו של אחאב עם ישראל עבד עבודה זרה יותר מהתקופות שהיו קודם לכן: "ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב לעשות להכעיס את ה' אלוהי ישראל מכל מלכי ישראל שהיו לפניו"³.

אליהו מנסה להחזיר את ממלכת ישראל בתשובה (צריך לזכור שבתקופה זו עם ישראל היה מחולק לשתי ממלכות: ממלכת ישראל וממלכת יהודה). אליהו החליט ללכת דווקא אל ממלכת ישראל שהייתה מלאה עבודה זרה, כמו שראינו, ולא ללכת לממלכת יהודה שאצלה היה את בית המקדש ומצב דתי רוחני טוב הרבה יותר.

אליהו מנסה להחזיר את העם בתשובה על ידי עצירת הגשם (אנחנו אומרים כל יום בקריאת שמע בערב ובבוקר, שהתנאי לירידת הגשם הוא עשיית דבר ה'). הגמרא⁴ מסבירה איך אליהו הצליח לעצור את הגשם. יש שלושה מפתחות (לא במובן הפשוט של המילה) שלא ניתנו לאדם אלא הקב"ה שולט בהם והם: מפתח של חיה (היכולת להוליד), מפתח של גשמים ומפתח של תחיית המתים. אליהו מקבל מהקב"ה את מפתח הגשמים וככה הוא מצליח להביא לבצורת ע"י אי הורדת גשם בתקווה שעם ישראל יחזרו בתשובה. לאחר כמה זמן אליהו מבקש מהקב"ה את המפתח של תחיית המתים בשביל להחזיר לחיים בן אישה אלמנה שעשתה איתו חסד. אומר לו הקב"ה שהמפתח יינתן לו בתנאי שיחזיר את מפתח הגשמים כדי שלא יאמרו "שתיים ביד תלמיד ואחד ביד הרב". אליהו מחזיר, כביכול, להקב"ה את היכולת לשלוט על הגשם ומחיה את בנה של האלמנה והקב"ה מחליט להוריד לעם ישראל גשם למרות מצבו הרוחני.

אחאב מלך ישראל פוגש את אליהו⁵ ואליהו מציע לו לערוך מבחן בכדי לברר אחת ולתמיד למי יש את הכוח בעולם, לקב"ה או לעבודה זרה. מחליטים לערוך את המבחן בנוכחותו של עם ישראל. לוקחים שני פרים, מסדרים אותם על המזבח אבל לא מדליקים אש. המבחן הוא שמי שתרד אש מהשמים על קורבנו הוא נביא

¹ מגילה יד.
² שבת קיב:
³ מלכים א' פרק יז.
⁴ סנהדרין קיג.
⁵ מלכים א' פרק יח.

האמת. אליהו נותן לארבע מאות וחמישים נביאי הבעל להיות ראשונים כי הם הרוב, ובמשך כמה שעות הם קוראים לעבודה הזרה שלהם וכמובן לא קורה שום דבר. בתורו של אליהו הוא מתפלל לקב"ה שיוריד אש מהשמים על קורבנו כדי להוכיח לכולם שהקב"ה הוא השולט בעולם. ברגע שאליהו מסיים את התפילה יורדת אש מהשמים ושורפת את הקרבן. עם ישראל הנוכח במקום נופל על פניו ואומר "ה' הוא האלוקים, ה' הוא האלוקים". עם ישראל, ע"פ ציוויו של אליהו, תופס את ארבע מאות וחמישים נביאי הבעל ושוחט אותם. איזבל המלכה (אשתו של אחאב) אומרת לאליהו שמחר יהרגו גם אותו בגלל שהרג את נביאי הבעל.

נקודה שצריך לשים אליה לב היא, שלמרות שעם ישראל התפעל מהנס העצום שהוא ראה הוא לא חזר בתשובה וההוכחה הטובה ביותר היא שאליהו היה צריך לברוח מאיזבל ולא יכול היה לסמוך על עם ישראל שיצילו אותו. מקרה דומה מופיע בתורה בספר שמות⁶. עם ישראל מקבל את התורה בהר סיני במעמד שלא היה כמותו ולא יהיה כמותו, מעמד שרואים את כבוד ה' יורד על ההר ושומעים אותו מדבר, וכעבור מספר ימים לא רב עם ישראל חוטא בחטא העגל. ולא מובן איך אחרי מעמד הר סיני ואחרי המעמד של אליהו בהר הכרמל, עם ישראל לא חוזר בתשובה אצל אליהו או חוטא בע"ז בימי משה. התשובה לכך היא שבכדי לשנות או לחנך את העם (וגם אצל אנשים בודדים) אי אפשר להסתמך על מאורע חד פעמי גדול ככל שיהיה, אלא צריך עבודה רציפה והרבה מאד סובלנות ואורך רוח.

נחזור לאליהו. אליהו בורח להר האלוהים מפני איזבל המלכה שרצתה להרוג אותו. ושמה בהר יש דו שיח מעניין מאד בין הקב"ה לאליהו. המדרש המבוסס על הפסוקים מביא את חילופי הדברים. לא נצטט את המדרש במדויק אבל נביא את רוח הדברים.

שואל הקב"ה: מה לך פה אליהו?

עונה אליהו: קנא קנאתי לה' אלוקי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל.

שואל הקב"ה: את בריתי עזבו או את בריתך? מה אתה עושה פה?

עונה אליהו: את מזבחתיך הרסו.

שואל הקב"ה: את מזבחתיך הרסו ולא את שלך, מה אתה עושה פה?

עונה אליהו: את נביאך הרגו בחרב.

שואל הקב"ה: את נביאי הרגו מה אתה עושה פה.

עונה אליהו: ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה (גם אותי רוצים להרוג).

ממשיך המדרש ואומר מכאן שאין קנאת בשר ודם שלמה ז"א תמיד יש נגיעה אישית לאדם כאשר הוא מוכיח אחרים. רק קנאתו של הקב"ה היא שלמה.⁷

לאחר הדו שיח מחליט הקב"ה ללמד את אליהו הנביא דבר חשוב לגבי הדרך בהנהגת עם ישראל.

"ויאמר צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק ומפרק הרים ומשבר סלעים לא ברוח ה', ואחר הרוח רעש לא ברעש ה'. ואחר הרעש אש לא באש ה', ואחר האש קול דממה דקה."⁸

⁶ שמות לב.

⁷ שיר השירים רבה פרשה א ו.

⁸ מלכים א' יט יא.

הקב"ה מלמד את אליהו איך ניגשים לעם ישראל לא ברעש ולא באש אלא בקול דממה דקה בנועם, בנחת לא בעונשים ובכוח.

אחרי לימוד הדרך שואל הקב"ה את אליהו שוב מה לך פה אליהו? ואליהו עונה את אותם תשובות כמו לפני החיזיון שכרגע הוא ראה. הקב"ה מחליט שאליהו לא הבין את ה"שיעור" ולכן הוא צריך לסיים את תפקידו.

"ויאמר ה' אליו לך שוב לדרכך מדברה דמשק...ואת אלישע בן שפט מבל מחולה תמשח לנביא תחתיך"⁹

אליהו הקנאי לכבודו של הקב"ה מסיים את תפקידו ותחתיו נמשך נביא אחר שיצטרך לדבר לעם ישראל בצורה עדינה ובדרכי נועם.

לפי המדרש פינחס בן אלעזר בן אהרון הכהן שהרג את נשיא שבט שמעון, זמרי בן סלוא, בזמן שהיו בני"י במדבר, זה אליהו. לשניהם הייתה את תכונת הקנאות לקב"ה. אבל פה הקב"ה מחליט שזאת לא הדרך הנכונה לעבוד עם בני ישראל ולכן פה אליהו מסיים את תפקידו.

במדבר הקב"ה מודיע לכולם שמעשה פינחס היה נכון:

"פנחס בן אלעזר בן אהרון הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כיליתי את בני ישראל בקנאתי. לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום"¹⁰.

בניגוד לאליהו עומד משה רבנו. משה רבנו אחרי קבלת התורה נמצא בהר סיני ארבעים יום, לא אוכל ולא שותה מתווכח עם המלאכים למי מגיעה התורה ומצליח לנצח אותם, ללא ספק מדרגה רוחנית עצומה שאף אחד לפניו או אחרי יגיע אליה. בסוף יום הארבעים אומר הקב"ה למשה לך רד כי שחת עמך. אפשר לתאר איזו אכזבה הייתה למשה רבנו איזו ירידה, מהמדרגה הכי גבוהה למדרגה הכי נמוכה. ואז מגיע דו שיח בין הקב"ה למשה.

"ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא. ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול. ויחל משה את פני ה' אלוהיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך.....וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו"¹¹.

משה מצליח לשכנע את הקב"ה לא להשמיד את עם ישראל אבל הוא לא מסתפק בזה וממשיך:

"וישב משה אל ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלוהי זהב. ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת."¹²

משה רבנו מוסר את נפשו על עם ישראל, הוא אומר אני יודע שהם חטאו אבל אני יחד איתם. אין דבר כזה עם ישראל אחר. אין ואעשה לגוי גדול, או אני והם ביחד ממשיכים, או שנינו לא ממשיכים. משה רבנו מוותר גם על העולם הבא שלו לטובת בני ישראל.

אומר הרמח"ל (רבי משה חיים לוצאטו) בספרו מסילת ישרים שהמנהיגים האמיתיים הם אלו שמלמדים סגוריא על עם ישראל.

⁹ שם שם טו-טז.
¹⁰ במדבר כה יא.
¹¹ שמות לב ט-יד.
¹² שם שם לא-לב.

"...וגדעון נאמר לו (שופטים ו, יד) לך בכוחך זה והושעת את ישראל לפי שלימד סנגוריא על ישראל, כי אין הקדוש ברוך הוא אוהב אלא למי שאוהב את ישראל... ואלה הם הרועים האמתיים של ישראל שהקדוש ברוך חפץ בהם הרבה שמוסרים עצמם על צאנו... הא למה זה דומה? לאב שאינו שום אדם יותר ממי שאוהב את בניו אהבה נאמנה, והוא הדבר שהטבע יעיד עליו."¹³

למרות שצריך ללמד זכות על עם ישראל, אנחנו לא יכולים להתעלם מהמעשים הרעים שהוא עושה. כשצריך אז מוכיחים את העם, אסור להתעלם ממעשיו אבל צריך תמיד לזכור שמדובר בבניו של הקב"ה. אומרת כנסת ישראל בשיר השירים: "אל תראוני שאני שחרחורת ששזפתני השמש...."¹⁴. המומים שרואים בי לפעמים הם לא דבר טבעי, אל תראו אותי שחורה זה רק תוצאה של השמש ביסוד אני לבנה לגמרי. כותב הרב קוק באורות ישראל:

"האהבה הגדולה, שאנחנו אוהבים את אומתנו, לא תסמא את עינינו מלבקר את כל מומיה, אבל הננו מוצאים את עצמיותה, גם אחרי הבקורת היותר החפשית, נקיה מכל מום. כולך יפה רעיתי ומום אין בדך."¹⁵

כאשר באים לעם ישראל (לכלל וליחידים) צריכים לבא בצורה נעימה לא בתוקפנות. צריכים לזכור שאנחנו מדברים עם בניו של הקב"ה. צריך לבא בענווה מתוך הכרה של גדולתם (שאוולי לפעמים לא נראית לנו, אבל בהכרח קימת).

חבורה יקרה, עברנו ביחד תהליך ארוך ומשמעותי, עכשיו יוצאים החוצה, כל אחד לפי מקומו. נצא החוצה עם רוח גדולה ובענווה. נזכור תמיד את המשנה במסכת אבות:

"..לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן-חורין להבטל ממנה...."¹⁶.

¹³ מסילת ישראלים פרק יט (סוף הפרק).

¹⁴ שיר השירים א ו.

¹⁵ אורות ישראל ג.

¹⁶ פרקי אבות ב יט.

פסוקי "ד" – למחזור ד' / אלי פינק

מנהג המכינה מאז הקמתה לעטר בפסוקים ממזמור קי"ט בתהלים את ההזמנה למסיבת ההודיה המתקיימת בסוף כל שנת לימודים. כידוע, מזמור קי"ט מורכב מ-22 פסקאות בנות 8 פס' כל אחת, כאשר הפסקאות ערוכות על סדר ה-א"ב – כל פסקה מכילה 8 פס' המתחילים באותה האות. ראש המכינה הרב בעז שרמן בוחר 2-3 פס' המתאימים למספר המחזור – פסוקי "א" למחזור א', "ב" למחזור ב' וכן על זו הדרך.¹

ניתן לומר כי פסוקים אלו אינם אלא קישוט להזמנה. אני מבקש לראות את הפסוקים אחרת - כקשורים באופן עמוק ואימננטי למחזור המסיים, כל מחזור והאות שלו. להלן אביא את פסוקי "ד", עם פירושי קדמונו, וכך נוכל לראות את הערכים שמנחיל דוד המלך למחזור המסיים.

1) מי כתב את מזמור קי"ט? לפי הגמרא (בבא בתרא ט"ו). "דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים". מימרא זאת פותחת לפרשנים אפשרות להציע מחברים שונים לחלק מהמזמורים, גם כשבכותרת המזמור לא מצויין שם המחבר. המלבי"ם כותב (וכן אחרים לפניו) שהמזמורים נכתבו "בין שתילי ימי קדם, בין מטעי אנשי הרוח הבאים אחריו"².

ואכן, הראב"ע בהקדמתו לספר תהלים כותב "ואשרי תמימי דרך (כינוי לפרק קי"ט, ע"ש פסוק הפתיחה) דברי נער מנערי ישראל [ש]היה לו כבוד ממלכי בבל, והעד: במה יזכה נער, צעיר אנוכי ונבזה, וגם ישבו שרים בי נדברו"³. הנה כי כן, המזמור נכתב ע"י צעיר, הזוכה לכבוד מלכים ולשגשוג חומרי. שרים מתייעצים עמו, יש לו "אלפי זהב וכסף" (פס' נב). עם כל זאת, ברור לו מה העיקר: "דרך אמונה בחרתי – משפטיך שויתי".

2) מהי מטרת המזמור? בילקוט "מעם לועז" מובא בשם ספר "תפילות חיים ושלוש": "ובפסוקים אלו בקש דוד גם לחזק ידיהם של לומדי התורה לעמוד בנסיונות הרבים שיעברו עליהם, כמו שהוא עמד בנסיונות ולא נתבטל מהתורה". דוגמא למסירות הנפש של דוד ניתן למצוא בפסוק "דבקה לעפר נפשי". לפי פירוש הספורנו, דוד אמר פסוק זה בסלע המחלוקות "כשהיו שאלו ואנשיו סובבים לתופשני, חייני כדבריך"⁴. גם כשהמשורר היה ברגעיו הקשים ביותר, המשיך באמונתו.

3) מדוע מחבר המזמור מתקשה לשמור את התורה? ר"מ אלבילדה⁵ מוצא את התשובה בפסוקים שלנו – פסוקי מחזור ד': "ומוסיף לדבר בעניין המונעים, ואומר 'דבקה לעפר נפשי'. כיון שהנפש דבוקה בגוף שהוא חומר עפרי, אני מבקש – 'חייני כדבריך'. תן לי חיות כפי שאמרת 'עשה אדם בצלמנו', שנתת לו כח השכל, וחייני- שלא אפסד".

¹ הפסוקים שנבחרו: במחזור א' – "אשרי תמימי דרך" ו-"אשרי נוצרי עדותיו (פס' א-ב). במחזור ב' – "בפיקודיך אשיחה" ו-"בחקתיך אשתעשע" (טו-טז). במחזור ג' – "גמול על עבדך" ו-"גל עיני" (יז-יח). במחזור ד' – "דרך פקודיך", "דרך אמונה" ו-"דרך מצוותיך" (כז,ל,לב).

² מלבי"ם, בהקדמתו לתהלים.

³ פסוקים ט, קמא, כג.

⁴ על המרדף בסלע המחלוקות עיין שמואל ב' פרק כג.

⁵ מובא בילקוט מעם לועז.

4) המחבר מצליח בכל זאת לשמור את התורה כפי שהשתוקק לעשות. העצה לכך גם היא בפסוקים: "דרכי סיפרתי ותענני – למדני חוקיך". ורש"י מפרש בקיצור – "סיפרתי לך את דרכי ואת חטאתי – ואתה עניתני". ורד"ק מוסיף: "ענני במה שאני שואל מלפניך, שתלמדני חוקיך שהם נסתרים, ולא יבינם אלא חכם ואתה תלמדני אותה, שתתן לי לב מבין את סודות האמת".

5) מהי ההרגשה הראויה למי שרוצה להדבק בה? דוד המלך מרגיש ש-"דלפה נפשי מתוגה – קיימני כדבריך". רד"ק מציע שני פירושים א. ניתכה נפשי מרוב יגון שיש לי. ב. או פירוש דלפה דמעה. לפנינו ספקטרום של רגשות שכולן אומרות "נפשי יצאה בדברי" ו-"אני לדודי ועלי תשוקתו"⁷.

אחי ורעי בני מחזור ד'! קחו איתכם צידה לדרך את הפס' המיוחדים לכם, השייכים לכם. יהי רצון שיקויים בכס גם הפס' האחרון באות זו – "דרך מצוותיך ארוץ – כי תרחיב לבי" – "כאן ההבדל בין ישראל לאומות העולם – שכשיש טובה לאומות העולם כל אחד פונה לכרמו ולזיתו, וישראל שמים לבם לעבודת ה' יתברך. וזהו שאומר בפסוק, גם כי תרחיב לבי - בגשמיות, דרך מצוותיך ארוץ"⁸. בהצלחה!

⁶ שיר השירים ה, ו.

⁷ כנ"ל, ז, יא.

⁸ ספר "שפת אמת" (לא של האדמו"ר מגור), מובא בילקוט "מעם לועז".

צער בעלי חיים / נעם אדרי

החלטתי לעסוק בנושא זה מכיוון שבימינו עולות המון שאלות בנושא צער בעלי חיים, כמו למשל:

- מה זה צער בעלי חיים?
- איך צריך לנהוג עם בעלי החיים בימינו?
- האם מותר להרוג בעלי חיים מסוימים לצרכים מסוימים כגון: פרוות, ניסויים בבעלי חיים לצורך תרופות וקוסמטיקה?

תחילת היתר אכילת הבשר

אנו רואים שבבריאת העולם ה' התיר לאדם ולחיות לאכול מעשב הארץ בלבד: "ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש חיה את כל ירק עשב לאכלה ויהי כן" (בראשית פרק א' פסוק כט). רש"י בפרוש על הפסוק הזה: "השוה להם בהמות וחיות למאכל ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריאה ולאכול בשר אך כל ירק עשב יוכלו יחד כולם...". הספורנו מעיר על הפסוקים האלה, שלאדם היה מותר יותר מאשר לחיות האדם יכול לאכול כל סוג צומח. לעומת זאת, הבהמה יכלה לאכול רק עשב שלא זורע אחריו זרע.

מאז תקופת נח אנו רואים שה' התיר לאדם לאכול בשר שנאמר: "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל דגי הים בידכם נתנו כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל" (בראשית ט, ב). כלומר, אנו רואים כי ביסוד של העולם, היחס לבעלי החיים הוא רגיש וזהיר יותר מאשר מתקופת נח, שהותר אכילת הבשר.

יחס התורה לבעלי חיים

בתורה אפשר לראות שיחס האדם לבעלי חיים שברשותו חייב להיות טוב. כמו לדוגמא: האדם צריך לדאוג לפני שהוא אוכל קודם כל להאכיל את בעל החיים שברשותו: "ונתת עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת" (דברים יא טו). דוגמא נוספת היא החיוב לתת לחיות מנוחה ביום שבת כמו שהאדם צריך לנוח: "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר" (שמות כג יב). דוגמא נוספת היא שאסור לחסום לשור את פיו בזמן שהוא חורש ויש עשב לידו - "לא תחסום שור בדישו".

יש סיפור בגמרא (בבא מציעא פה.): "מעשה בעגל אחד שהובא לשחיטה, הלך והחביא את ראשו תחת כנפי כסותו של רבי ובכה. אמר לו רבי: לך, כי לך נוצרת. אמרו בשמים: הואיל ולא ריחם יבואו עליו ייסורין. ועל ידי מעשה אחר הלכו הייסורין. יום אחד הייתה שפחת רבי מטאטאת את הבית והיו מוטלין שם בני חולדה וטאטאה גם אותם, אמר לה רבי: הניחי להם, כי כתוב 'ורחמיו על כל מעשיו'. אמרו בשמים: הואיל ומרחם אף נרחם עליו ונפסקו הייסורין".

והרד"ק על הפסוק בתהילים (פרק קמ"ה) "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו" כותב: "אפילו למיני החיות והבהמות והעופות הוא טוב ומרחם. וכן ראוי לאדם ללכת בדרכיו אלה, ואין לו להשחית החיים כי אם לצורך או להישמר מנזקיהם וכו".

מכאן אפשר לראות שהתורה מחיבת את האדם להתייחס אל בעלי החיים יפה.

תוקף איסור צער בעלי חיים

יש בגמרא במסכת בבא מציעא (לב:) דיון לגבי חובת האדם לעזור לחבר שלו בפריקת משא מהבהמה שלו. מהמחלוקות של רבי שמעון ותנא קמא, מסיק רבא שאיסור צער בעלי חיים הוא מדאורייתא. מדברי שניהם נלמד שצער בעלי חיים מדאורייתא. במסכת שבת (קכח.), יש דיון לגבי בהמה שנפלה בשבת לתוך המים, ומסיקה הגמרא שמותר לעבור על איסור מדרבנן כדי למנוע סבל מהבהמה, בגלל שצער בעלי חיים הוא איסור מדאורייתא ולכן "ואתני דאורייתא ודחי רבנן". (זאת אומרת, בא איסור מהתורה של צער בעלי חיים ודוחה את האיסור מדרבנן).

יש במסכת עבודה זרה (יג:). מקרה של הקדשת בעלי חיים בזמן הזה, שממנה מסיקה הגמרא שצער בעלי חיים הוא רק מדרבנן. ומתמצים את הסתירה, שצער בעלי חיים גדול הוא באמת מהתורה וצער מועט הוא מדרבנן.

רוב הפוסקים באמת סוברים שאיסור צער בעלי חיים הוא מהתורה כאשר מדובר בצער גדול, אבל בצער קטן זה איסור מדרבנן. כמו כן, אפשר לראות בפוסקים שלצורך מיצוה או לתשמישו ולצורכו של האדם מותר - אם אין כל אפשרות אחרת, ואף גם זאת במינימום של צער.

הציד בהלכה

בתורה כתוב "ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ישפך את דמו וכסהו בעפר" (ויקרא יז, יג). מכאן, שמותר לנו לצוד חיה או עוף אבל בתנאי שנאכל.

בגמרא במסכת עבודה זרה (יח:), כתוב שאסור לצוד חיה ע"י כלבים בשביל שעשוע כי כשהותר, הותר רק בשביל אכילה או לצורך האדם.

עכשיו נישאר לנו להבין מה ניקרא לצורך האדם.

הפשוט ביותר הוא, מה שצריך לאדם לצורך מזונו, וזה מפורש בתורה (בראשית ט, ג). וכן מה שצריך להלבשתו והנעלתו במידה שלא יספיק לו מהמומתים לאכילה והמתים באופן טבעי.

צער בעלי חיים בעודם בחיים

מותר לאדם לצער בעלי חיים בעודם בחיים כאשר הוא זקוק לזה לצרכים חשובים בלבד כמו שפסק הרמ"א (בשו"ע אבן העזר סימן ה' סעיף יד'): "כל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים אין בו משום איסור צער בעלי חיים. ולכן, מותר למרוט נוצות מאווזות חיות ואין לחוש משום צער בעלי חיים ומכל מקום נמנעים העולם דהווי אכזריות".

ז"א שמותר להתיר צער בעלי חיים קל בשביל צורך האדם ובכל זאת נמנעים מזה. ברור לנו שלמטרת פיקוח נפש יהיה מותר לצער חיות כאשר אין אפשרות אחרת.

סיכום

התורה מחייבת את האדם להתנהג כראוי לבעלי החיים. איסור צער בעלי חיים לפי רוב הפוסקים הוא מדאורייתא, ומי שטוען שזה מדרבנן הוא מדבר על צער קטן (וכולם מסכימים שצער גדול הוא מדאורייתא). התורה מתירה לאדם לצוד לשם אכילה וגם לצרכים אחרים אם יש צורך אמיתי בכך (כאשר בעלי החיים המומתים לא מספיקים לצורכו כגון : ביגוד, הנעלה וכו'...).

מותר לאדם לצער בעלי חיים בשביל צרכים חיוניים כגון ניסויים לתרופות שזה פיקוח נפש, אבל צריך לעשות זאת במינימום צער לחיה . לגבי מוצרי קוסמטיקה, נראה שהדבר לא בגדר פיקוח נפש, ולכן לפי דעתי הוא יהיה אסור.

ואחתום בפסוק : "דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום" (משלי ג, יז).

תרומת איברים / אסף אלון

הקדמה

תרומת איברים הנו נושא מורכב ומסועף להמון סעיפים אשר נמצאים בהלכה וברפואה. המון בעיות נוצרות בכל מקרה ומקרה בגלל שלהלכה יש דרישות ברורות יותר מאשר לרפואה בקביעת רגע המוות. כמו כן, אפרט במאמר זה בעיות נוספות. למרות כל הקושי, מעמיקים רבנים ואנשי הלכה למצוא פתרונות הלכתיים לכל מקרה על פי ההלכה. כמו כן, יש לציין כי כל מה שניכתב במאמר זה הוא רק לעיון ולא למעשה, ובכל מקרה יש לדון לגופו.

תרומת איברים - מבט כללי

כיום יש מספר סוגים של תרומות איברים, כגון: איברים מאדם מת לחי, מחי לחי למטרת רווח כספי, רפואה דחופה, מחיות לבני אדם וכן, תרומת הגוף למדע וכו'. למרות הקשיים והבעיות שקשורות לגוף האדם בכלל ולאיברים בפרט, בשנים האחרונות יש מודעות לחשיבות הנושא ולמציאת פיתרון הלכתי מתאים. כמו כן, יש מספר כללים עיקריים אשר חייבים להתבצע בכל מקרה ומקרה שאותם קבעה הרבנות הראשית לישראל.

אני בחרתי להתמקד בתרומת איברים מאדם מת לאדם חי, כי זה נושא שיותר עניין אותי וגם כי יש לי ידע רחב יותר בנושא זה, בעקבות התנדבות בגופים שקשורים בעניין.

בעיות ופתרונות

הבעיה הראשונה - קביעת רגע המוות

על מנת שהשתלת האיברים {לב, כבד וכו'} תהיה יעילה ותציל חיים, יש צורך לקחת אותם מאדם שמת מוות מוחי, כלומר- המח מת בצורה מוחלטת ובלתי הפיכה אך איברים אחרים מתפקדים. אם מצב החולה לא נחשב למוות לפי ההלכה, אסור לקחת ממנו איברים כי בעצם אתה מזרז את מותו. מצד שני, אם מצב של מוות מוחי נחשב כמיתה אז כמובן יש מצווה להציל נפשות ולקחת מהנפטר איברים.

פוסקי ההלכה נחלקו בשאלה זו:

בגמרא (מסכת יומא דף פה' עמוד א') רואים, שהמוות נקבע על פי הפסקת הנשימה "דעיקר חיותא באפיה הוא, דכתיב 'כל אשר נישמת רוח חים באפיו'". לדעת חלק מהפוסקים, אם המוח כולו כולל גזע המוח נהרסו, זו הוכחה שפסקה הנשימה העצמונית באדם ולכך הסכימה מועצת הרבנות הראשית לישראל בשנת תשמ"ז. בנספח הרבנות הראשית בנושא, ניתנות הנחיות רפואיות מפורטות כולל דרישה לבדיקת BAER לשם אימות נזק בלתי הפיך לגזע המוח.

הבעיה השנייה - ביטול מצוות הקבורה

במסכת סנהדרין (דף מו' עמוד ב') שנינו: "אמר רבי יוחנן משום רבי יוחאי: רמז לקבורה מן התורה מניין? תלמוד לומר 'כי קבור תקברנו'". מכאן אנו רואים שקיימת מצוות קבורה. אדם שתורם את אבריו מוותר על קבורת חלק מאבריו, שלא יקברו איתו. הגמרא {שם} מסתפקת האם מצוות קבורה היא בגלל בזיון: והסביר רש"י "שלא יתבזה בעיני כל, ונירקב וניבקע" או משום כפרה. אם הטעם הוא משום בזיון, הרי שאינו רשאי לצוות שלא יקברו אותו, שהרי הוא מבזה את משפחתו. אבל אם הטעם הוא משום כפרה, רשאי לוותר על כפרתו. לדעת רש"י, אומנם חייבים לקבורו אך קבורתו לא תשמש לו לכפרה.

הבעיה השלישית - איסור הלנת המת

"וואם לן עובר עליו בלא תעשה שאמר לא תלין נבלתו על העץ" {משנה סנהדרין מו' עמוד א'}. אומנם חלקים מגופו יבואו לקבורה, אבל קבורתם תתעכב.

הבעיה הרביעית – איסור הנאה

"מת בין עובד כוכבים או ישראל תכריכיו אסורים בהנאה" (שולחן ערוך, יורה דעה סימן שמ"ט).

הבעיה החמישית – ניתוח לאחר המוות

כמובן שלצורך התרומה צריך לנתח את המת, וניתוח המת כרוך בביזיון הגופה ויש בזה משום ניזול המת.

הבעיה השישית - תחיית המתים

אחת החששות הנפוצים בקרב היהודים המתנגדים לתרומת איברים ממת, הוא הפחד מפני תחיית המתים, בלא החלקים שנלקחו הגוף. חשש זה חסר כל ביסוס הלכתי רעיוני כי מי שמאמין בתחיית המתים יודע שתחיית המתים תחול על כל הדורות וברור שרובם ככולם יקומו לתחייה אחרי שגופם נרקב לחלוטין במהלך השנים הארוכות מיום מותם ועד לתחייתם. כמו כן, ברור שמי שנאלצו הרופאים לכתות חלקים מגופו בחייו, כגון: גפה נמקית או שסילקו חלקים פנימיים מגופו בגלל גידול, זיהום או מי שניפצע בתאונה או במלחמה ועקב כך נכרתו חלקים מגופו - גם אנשים אלו יקומו לתחייה ובטוחים אנו שהקב"ה שהוא כל יכול בוודאי ישלים את החסר.

סוף דבר

אומנם, הפיתרון לכול בעיות אלו הוא מצד פיקוח נפש והצלת נפשות, שהרי אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש. לכן הבעיות אינן רלוונטיות. כל זה בתנאי שזה אך ורק להצלת נפשות. אך בעיות אלו קיימות במקרה שאדם רוצה לתרום את גופו למדע.

טעמי המצוות / אהד אסרף

בנושא טעמי המצוות עולות מספר שאלות, עליהן אעמוד במאמר. האם יהודי צריך לקיים את המצוות בתמימות מכוח "תמים תהיה עם ה' אלוקיך" או להפך, יהודי צריך לחקור ולעמול במציאת טעמים עד כמה שידו מגיעה? האם יש סתירה בין השתיים?

האם יש טעם לכל מצווה בפני עצמה או טעם כולל למצוות כולם? גדולי ישראל כמו הרמב"ם, הרמב"ן, רס"ג, ר' נחמן, ריה"ל, בעל ספר החינוך, סמ"ג, סמ"ק, הרב דסלר, הרש"ר הירש, הראי"ה ועוד רבים, כבר עסקו בשאלות האלו.

חוקים ומשפטים

קיימת חלוקה במצוות. הרמב"ם מגדיר את החלוקה בצורה הבאה.

בהלכות מעילה פרק ח' הלכה יג' הוא כותב: "והמשפטים הן מצוות שטעמן גלוי עשייתן בעולם הזה ידועה. כגון גזל, שפיכות דמים, כיבוד אב ואם וכו', והחוקים הן מצוות שאין טעמן ידוע. אמרו חכמים חוקים חקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן... כגון איסור חזיר, בשר בחלב, עגלה ערופה, פרה אדומה, ושעיר המשתלח". זאת אומרת, משפטים אלו מצוות שכליות אשר לולא היה ציווי אלוקי גם כך היינו מקיימים אותן, והחוקים אלו מצוות שמעיות שאנו מקיימים אותן רק בגלל ששמענו אותם מפי הגבורה".

אולם הרמב"ם במורה נבוכים ח"ג פכ"ח אומר שיש טעמים לכל המצוות, וכשהוא יבאר את טעמי המצוות יבאר גם כן את החוקים. "והנני עתיד להשמיעך ביאורי לכולם ונתנית סיבותם האמיתיות המבוארות במופת מלבד חלקים ומצוות מועטות כמו שזכרתי לך, ואבאר שכל אלו וכיוצא בהם אי אפשר מבלי שיהיה להם מבוא באחד מן השלושה עניינים: אם תיקון אמונה, או תיקון ענייני המדינה, אשר לא ישלם כי אם בשני דברים בהסיר העוול ובלימוד מידות טובות". הרמב"ם אומר שהמצוות מחולקות לשלושה חלקים עיקריים: תיקון האמונה, תיקון החברה ("המדינה") ובלימוד מידות טובות.

האם יש טעם פרטי לכל מצווה או שיש טעם כללי לכל המצוות כולן?

זוהי שאלה שהתעסקו בה הרמב"ם והרמב"ן.

הרמב"ם טען, שלכל מצווה ומצווה יש טעם בפני עצמה - כלומר, ישנם המון טעמים למצוות, ואילו הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים כב,ו') חלק עליו וטען שלכל המצוות יש טעם אחד והוא: "לצרף בהן את הבריות". יש להבין שכאשר הרמב"ם אומר שיש טעם לכל מצווה הוא מתכוון שלכלל המצווה יש טעם, אך לפרטיה אין כל טעם מיוחד לכל מצווה, אלא הפרטים ניתנו כדי לצרף בהן את הבריות שכולם יהיו שווים בעבודת ה'.

האם יש לאדם אפשרות לדעת את טעמי המצוות?

בשאלה זו ישנה מחלוקת בין הרמב"ם לכוזרי הרמב"ם במו"נ ח"ג פ"כ טוען כי אפשר לדעת את הטעמים שניתנו למצוות, אולם זהו לא כל הטעם שניתן למצווה, אלא חלק קטן כיון שה' הוא זה שנתן טעמים למצוות ושכל האדם לא יכול להבין את עומק טעם המצווה. ואילו לעומת הרמב"ם, ריה"ל, (כוזרי מאמר ראשון, צט"ו) טוען כי כל העניין של טעמי המצוות אצל שכלם של בני האדם הוא לסדר במוחו של מקיים המצווה ולכן כל החקירה היא משחק מחשבתי ואשליה אנושית. והטעמים האמיתיים למצוות לא נדע אותם כי ה' נתן להם טעמים ואין השכל האנושי יכול להבין זאת כלל.

יתרונות וחסרונות בנתינת טעמים למצוות

חסרונות בנתינת טעמים למצוות

1. סכנה שמתן טעמים שכליים למצוות יורידו אותן לדרגת מצוות אנושיות. זאת אומרת, אם יינתנו סיבות למצוות יתכן שיבואו ויאמרו כי יצירה אנושית הן, ואדם חכם יצרן, אך כאשר לא "נמצא" טעמים למצוות זה ייתן הרגשה שאין אדם יצרם, אלא הקב"ה יצרן.

2. הסכנה היא שאם אדם יבין את טעם המצווה הוא יכניס שיקולים אישיים ויזלזל בקיומה כמו שמצינו אצל שלמה המלך בסנהדרין כא': "אמר רבי יצחק: מפני מה לא נתגלו טעמי התורה? שהרי בשני מקומות נתגלו טעמים ונכשל בהן גדול העולם. כתוב: "לא ירבה לו סוסים ולא ישיב העם מצרימה", "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" (דברים יז). אמר שלמה "אני ארבה ולא אשיב אני ארבה ולא אסור" וכתוב: "ותצא מרכבה ממצריים" (מלכים א' י, כט) וכתוב: "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו" (מלכים א' יא, ד).

3. קיים חשש שמא יאמר אדם: "כל עוד איני מבין את טעם המצווה איני מקיימה".

4. סכנה נוספת היא שמא יקיים את המצוות בשביל התועלת האישית שלו ולא כיוון שה' ציווה.

5. הכוזרי אומר שכל עניין חקירת המצוות זה רק במוח של האדם והטעמים הם רק אשליה רק כדי שיקיים אותם (אם הוא נפל למדרגה זו, של חקירה). כלומר, זה סתם בזבוז זמן שזה ביטול תורה.

6. לפי "החת"ם סופר", הטעמים של המצוות הן בחזקת "הנסתרות לה' אלוקינו" ולכן אין לנו יכולים לחקור אותם.

שלילת החסרונות לנתינת טעמים למצוות.

1. הרמב"ם יוצא נגד שיטת השוללים מתן טעמים למצוות ומנמק את הסיבה הראשונה (שמתן טעמים שכליים למצוות יורידו אותם למדרגת מצוות אנושיות) ואומר שההפך הוא הנכון: דווקא מי שמקיים את המצוות ללא חקירה ולא מתוך רצון וידיעה, זה מוריד את ערך המצווה. אפשר לחקור את טעמי המצוות, אך שיהיה תמיד בראש שה' הוא שצוים והטעמים הם רק השערה.

2. אין לחשוש שמא יערבו שיקולים אישיים בקיום המצווה כיוון שאין אנו יודעים את הסיבה של המצווה אלא רק את התוצאה וממילא הסיבה נשארת לעולם. ובנוגע לשלמה ולמצוות שנפל בהן, לא נתנו טעמים למצוות בתורה כדי שלא יחשבו אנשים שזוהי הסיבה לציווים ואז יהיה ניתן לומר בטלה הסיבה בטלה המצווה.

3. וברור שאין האדם יאמר "איני יודע את טעם המצווה איני מקיימה" כיוון שאין הוא יודע את התוצאה, אבל יש סיבה למצווה שאותה גם אם יחקור לא ימצא כי זהו טעם מלמעלה.

4. וכאשר ידע כי הסיבה היא מלמעלה יקיים את המצוות לשם שמיים ולא לתועלתו האישית.

יתרונות לנתינת טעמים למצוות

1. הערכה למצוות והכרה בחכמת התורה: הרמב"ם אומר (מו"נ ח"ב פל"ט): "שנדבר בזה המאמר בתת עילת טעמי המצוות יתבאר לך בשווייה ובחכמתה".

2. אהבת המצוות והשתוקקות לקיימן: כאשר יהודי יודע את הטעם למצווה, הוא מבין שהיא חשובה לו מתאהב בה ומקיימה בשמחה רבה, כדברי ה"מכתב מאליהו": "כאשר יעמול בשכלו ויעמוד על נפלאות טעמי התורה, תתפתח באדם אהבת התורה וישים בה כל התעניינותו וירחיק ממנו כל התעניינות אחרת ויתמסר לגמרי אליה וידבק בה. מן הדבקות בתורה יגיע לאהבת נותן התורה וידבק בו יתברך" (ח"א עמ' 19).
טעמים מלשון הטעמה טעים, זה כמו לאכול דבר טעים (טעמים למצוות) לעומת דבר תפל ללא שום טעם (בתמימות).
ומתבטא בעל ספר החינוך בהקדמתו בהסברתו בנתינת טעמים למצוות: "רוב חשק לטבול קצה המטה ביערת דבש המצוות".

3. קיום המצווה בשלמות: לפי הקבלה, צריך לדעת את טעם המצווה כדי לקיימה בשלמות "אם נזדמן לו מעשה של מצווה ומכוון בה הוא צדיק... אבל אינו חשוב מי שעושה רצונו לשמה ומכוון בה ברצון של הסתכלות לכבוד ריבונו כמי שאינו יודע להביא טעם" (זוהר פרשת יתרו צג, תרגום הסולם).

ומצינו גם בדברי רבינו יונה (שערי תשובה סעיף נד): "כאשר יבין וישכיל במצווה ויעשה אותה כתקנה בכוונה שלמה ובקדושה נעימה, יצא לו מזה שיעשה המצווה כמאמרה, רצוני לומר שיעשה מצווה בשלמות".

כלומר שכדי לקיים את המצווה בשלמות חייבים לדעת את טעמה. יש לציין, שכל מי שטען שצריך לחקור את הטעמים למצוות אומר שאין כל השלכה על קיומן. אין אנו אמורים להתנות התנהגותנו בהבנת דרכי פעולתם אלא בידיעה שהמערכת עובדת.

אנו מקיימים את המצוות כיוון שניתנו מהבורא יתברך וזה מה שנחוץ לאפיינו ונשמתנו, לימוד טעמי המצוות הוא דבר חיובי שעשוי לעזור בהרגשה בעת קיום המצווה. בנוסף לכך, לימוד טעמי המצוות הוא וודאי לימוד תורה אך אין להציבו כתנאי מוקדם לקיומן.

האם ראוי להיות חוקר בעבודת ה' או עדיף להיות תמים?

גם בשאלה זו עסקו רבים מגדולי ישראל ונשארה המחלוקת ללא פיתרון .

חקירה

לפי שיטת הרמב"ם: ראוי וצריך לחקור את הטעמים למצוות וכמו שכתב הרמב"ם (בהלכות תמורה ד', יג'): "וכל מה שאתה יכול לתת לו טעם תן לו טעם".
וכן בהלכות מעילה ח' יג': "ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולדעת סוף עניינם כפי כוחו".

בנוסף לרמב"ם, רס"ג כתב גם הוא: "כי מה שאנחנו קוראים ומעיינים בענייני אמונתנו הוא לשני עניינים: האחד, כדי שיתאמת לנו בפועל מה שידענו מפי נביאי ה' בידיעה, והשני, כדי שנשיב לכל מי שיטען עלינו בענייני אמונתנו". ז"א, אנו צריכים לחקור את טעמי המצוות בשביל שנדע מה להשיב לעצמנו ובשביל לענות לגויים ולמלגלים עלינו.
בנוסף להם כתב גם המכתב לאליהו ח"א: "אבל השאלה למה, דהיינו ברור הטעם, הוא עניין מוכרח מאוד בכל המדרגות". ז"א כולם צריכים לחקור את טעמי המצוות.
וגם הרב קוק כתב: "כל מי שישכיל בסגולת המצוות... וודאי שתהיה העבודה נעימה לנפשו ויזכה לעשות את המצוות באהבה": (מאמרי הראי"ה עמוד 142).

כמו המשל שנמצא בהקדמת "לב טוב" לחובת הלבבות: היה היה מלך שצווה את עבדו לגבות כסף מעבדי מלכותו וכשיקבל הכסף יבדוק האם מזויף הוא על ידי שקילתו. אותו עבד היה פיקח. במשך הזמן עבדי המלך התחנפו לעבד עד שנתן בהם אמון, וכאשר הביאו לו הכסף הוא לא ספר ולא שקל אותו כיוון שהאמין להם, והקל במצוות המלך. וכאשר המלך ביקש ממנו את כל הכסף, שאלו המלך כמה משקלו וכמותו, לא היה יכול לענות לו, והאשים אותו המלך על אשר הקל בדברו. על אף שהיה יכול לחקור ולבדוק היטב כפי שדרש ממנו, ואף על פי שיהיה נכון הדבר, האשים אותו המלך כיוון שהיה בידו לפקח על הנעשה. וכן אתה, אם לא היית יכול להגיע לידי הבנה על ידי שכליך, כמו שאינך יכול לדעת את טעמי המצוות שהן גזירת הכתוב כגון שעטנז ובשר וחלב אז היית צודק במה שהינך מונע את עצמך ממחקר זה. וכן, אילו היתה דעתך מידי קצרה והכרתך היתה מידי חלשה מלהשיג אותו, אז לא היית נענש על פשיעתך, ותהיה דומה לנשים ולקטנים המאמינים ומקיימים את המצוות מצד המסורת, אבל אם יש לך דעת ותבונה והינך יכול להבין את שרשי הדת ויסודות המצוות שקיבלת במסורת מהחכמים בשם הנביאים, אתה מצווה להשתמש בדעתך ובתבונתך עד שתבין את העניין והוא יהיה ברור לך על ידי המסורת ועל ידי השכל גם יחד, ואם תתעלם ותפשע בדבר אז לא תמלא כראוי מה שמוטל עליך כלפי הבורא יתברך". כלומר - לחקור זה אידיאל!

תמימות

הכוזרי אומר, שעדיף לעבוד את ה' ולקיים מצוותיו בתמימות "מי שקבלה בתמימות... מעולה הוא מן המתחכם ומהחוקר" (מאמר שני כ"ו).
"אך מי שנטה מן המדרגה העליונה הזאת מן המחקר, מוטב לו כי יבקש טעם לדברים האלה אשר יסדם בחכמה האלוקית מאשר יעזבם לסברות רעות ולספקות המביאים את האדם לאבדון".
כלומר, האידיאל הוא לעבוד את ה' בתמימו, אך מי שלא יכול - יחקור.
ובנוסף, בערבי נחל פרשת חוקת: "אני לא אחקור את המצוות בשבילי כדי לדעת למה אני מקיים את המצוות, אלא אקיים אותם גם בלי לדעת למה".

וכן כתב הטור (יורה דעה קפא'): "אין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי גזרת מלך הם עלינו אף לא נדע את טעמם".

רבי נחמן (בליקוטי מוהר"ן תניתא יט') אומר שאסור ללמוד ולחקור את טעמי המצוות, אלא אם החוקר הוא צדיק גדול "ובאמת איסור גדול מאד להיות מחקר, חס ושלום, וללמוד ספרי החכמות, חס ושלום. רק הצדיק הגדול מאוד הוא יכול להכניס עצמו בזה, ללמוד השבע חכמות. כי מי שנכנס בתוך החכמות הללו, חס ושלום, יכול לפול שם". המהר"ל (בנתיבות עולם ח"ב נתיב התמימות) מציג את דעתו הקיצונית "המתמים עצמו הוא עם הש"י... ואדם זה אינו ברשות עצמו רק הוא עם הש"י... אבל הערמה והתחבולה הוא לאדם מצד עצמו ובשביל כך אינו עם הש"י". המהר"ל בעצם אומר, שמי שעובד את ה' בתמימות מכוח "תמים תהיה עם ה' אלוקיך" הוא עם ה'. אך אם אתה חוקר אתה סומך על עצמך ולא בוטח בקב"ה

האם יש סתירה בין השניים?

הכוזרי (במאמר החמישי א'): "כי אין המסורת טובה כי אם לנפש השלוחה, ואילו הנפש הנבוכה - יותר ראוי לה המחקר, בייחוד אם זה מגיע בסופו אל אימות המסורת כי אז תתאחדנה אצל האדם שתי המדרגות, זאת אומרת המדע והמסורת גם יחד". הוה אומר, ישנם אנשים שנולדים עם טבע שמחפש סיבה לכל דבר ורוצים לחקור כל מה שהוא שומע או רואה. לאנשים האלה ראוי לחקור כדי שבכך יסגור מעגל עם מה שאמרו לו ולאן שהגיע בכוח מחשבתו באמצעות החקירה וכך יעבוד את ה' יותר טוב. לעומתם, ישנם אנשים תמימים שמסכימים עם כל מה שאומרים להם ולאותם האנשים הללו מתאים לעבוד את ה' בתמימות.

הרב קוק מיישב גם הוא את הנושא (במידות הראי"ה ערך "אמונה" כ'): כשיהודי ילד, הוא תמים ועושה הכל בתמימות ולכן אין כל צורך למשוך אותו אל המחקר, להפך, זה רק יזיק לו. אך כאשר הוא גדל והוא מתחיל להתעניין בכל מיני דברים, הוא מתעניין גם בטעמי המצוות, ורק אז צריך בחקירת טעמי המצוות וזה כבר לא ירע לו כיוון שהוא בוגר ורואה את הטעמים בעין בוגרת.

מי יתן ונקיים את המצוות בשלמות אם בתמימות או מתוך חקירה ונזכה לאהבת ה' וליראתו לענווה וליראת חטא ולגדלות מתוך פשטות!

התפילה / מאור אקיאן

הקדמה

לאורך כל הדורות תפסה התפילה חלק חשוב ומרכזי בחיי היום יום של היהודי. הרמב"ם בתחילת הלכות תפילה אומר שאף על פי שבעבר לא היה נוסח קבוע לתפילה, היו נוהגים להתפלל ללא נוסח קבוע שהרי ידוע שהאבות תקנו את התפילות. אף על פי שנוסח קבוע לא היה לתפילה, סדר קבוע היה בה, צריך האדם להתחיל בשבח הקב"ה לעבור לבקשות ולסיים בהודאה (צורת פניה טבעית כאשר נגשים למשהו כדוגמת מלך וכו'). עוד מוסיף הרמב"ם בהלכות תפילה שבימי נבוכדנאצר מלך בבל גלו ישראל מארצם ונתערבו בארצות הגויים הרבות, וכן התבלבלה שפתם והייתה מורכבת מכמה וכמה שפות. לכן, קמו אנשי כנסת הגדולה ותקנו את תפילת שמונה עשרה בנוסח ובזמנים קבועים כדי שחס וחלילה יהודים לא יתפללו בשפתם המבולבלת, אלא יתפללו בלשון הקודש.

חשיבות התפילה

על פי ספר הכוזרי מוגדרת התפילה כגרעין הזמן, כלומר, לב היום של היהודי. התפילה, לכאורה, "רודפת" את היהודי בכל שלב ביומיו, בין אם זה בבוקר צהריים או בערב, או כאשר ישנם ימים טובים ושבתות - התפילה אינה עוזבת את היהודי בשום יום. כאשר אדם ניגש לתפילה כל גופו צריך להיות שותף בתפילה. לתפילה יש לגשת בשמחה רבה ואהבה לקב"ה, אך מצד שני לגשת עם הרבה יראה ומודעות למעמד האדם מול הקב"ה. היהודי אינו צריך להתייחס אל התפילה כאל מקום בו יוכל לבקש בקשות, אלא לראות בעצם התפילה דבר בעל חשיבות בפני עצמו והזדמנות פז להתקרב לקב"ה.

בעיית הכוונה בתפילה

אף על פי שלתפילה יש ערך עצום (כמו שראינו בפסקה הנ"ל), מאוד קשה לכוון בה משום הנוסח והזמנים הקבועים שיוצרים רצף יומיומי, ההופך את התפילה לדבר שבשגרה ולכן קשה מאוד לכוון בה.

פתרונות לבעיית הכוונה בתפילה

הרב חיים דוד הלוי נותן עצה לשיפור היכולת לכוון: "אף על פי השגרה החוזרת ונשנית, כאשר אדם מתחיל להתפלל, צריך הוא להפעיל את דמיונו וכאשר הוא קורא את הברכה ידמיין את מה שהוא קורא".

לדוגמא: "ברוך אתה ה' רופא חולה עמו ישראל" – בברכה זו צריך האדם לדמיין אלפי יהודים הזקוקים לרחמי שמים, יהודים "המתנדנדים" בין חיים ומוות, ובכוחו של דמיון זה להשפיע על האדם שיבין מהי חשיבות התפילה שלו שעוזרת לאלפי יהודים חולים. בדומה לזה יעשה האדם בכלל הברכות בתפילה. כמו כן, יכול אדם להוסיף בקשה אישית המציקה לו, ודבר זה ודאי יגרום לו להתפלל בכוונה, שהרי בקשתו האישית חשובה לו מאוד. עוד ניתן לחדש בתפילה בכל יום ויום, ללמוד פירושי מילים או פרשנות לברכה מכמה וכמה היבטים.

תפילת העמידה

כמו שכבר ראינו בפסקאות הנ"ל, תפילת שמונה עשרה מסודרת בצורה הדרגתית:

שבח, בקשה, הודאה.

במאמר בחרתי להתמקד בשלוש הברכות הראשונות (שבח).

את התפילה מתחילים במשפט: " ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך " - כאשר המתפלל אומר משפט זה, צריך הוא לכוון לקבל רשות מהקב"ה להתחיל להתפלל, שכן בכל שעות היום פיו של האדם עוסק בדברי חולין, בלשון הרע, ניבולי פה, וכו' וכעת שפונה המתפלל לקב"ה ובא לפניו בכדי לשבחו - מבקש את רשותו (אף על פי שאני מדבר ועוסק ברוב שעות היום בדברי חולין, תן לי אפשרות להתפלל לפניך).
עוד נאמר באותו נושא: בספר תפילת ישראלים (אלי אדלר) שכאשר אדם אומר "ה' שפתי תפתח" הוא מבקש מהקב"ה שהוא יתברך יהיה שותף ועוזר, ויהיה חלק בתפילה של המתפלל.

ברכת האבות

בגמרא (מסכת ברכות כו' ע"ב) נאמר:

"תפילות אבות תקנום-

תפילת שחרית תקן אברהם, שנאמר: 'וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם'
ואין עמידה אלא תפילה שנאמר – 'ויעמוד פנחס ויפלל'.

תפילת מנחה תקן יצחק, שנאמר: 'ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב'
ואין שיחה אלא תפילה שנאמר – 'תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו'.

תפילת ערבית תקן יעקב, שנאמר: 'ויפגע במקום וילן שם',
ואין פגיעה אלא תפילה שנאמר- 'ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רינה ותפילה ואל תפגע בך' "

לכן זכו האבות שהברכה הראשונה בתפילת שמונה עשרה קרויה על שמם, וזהו רמז להדבק במידותיהם ובדרכיהם של האבות.

ברכת גבורות

בספר "הסידור והתפילה" (הרב עדין אבן ישראל שטיינזלץ) נאמר:

"ברכת הגבורות היא ברכה שביסודה מצויה יראת ה', אך אין מדובר ביראה מלשון פחד אלא מה שקרוי יראת הרוממות, קרי: הבנה שכוחו של הקב"ה הוא אין סופי וכולל. דבר זה בא לידי ביטוי בכך שחלק מתכונות הקב"ה המוזכרות בברכה הן בדרך הטבע וחלק מהתכונות הן בדרך נס. לדוגמא "מכלכל חיים"- לכאורה, ברכה זאת מתגשמת בדרך הטבע ואינה נראית כנס, ומאידך "מחיה המתים" דבר שהוא גלוי וידוע שאינו אלא נס גלוי ועצום.

קדושת ה'

ברכת קדושת ה' באה לתאר את נבדלות ה' מאיתנו, ואת העובדה שה' קדוש ומקודש בכל יום ויום - "וקדושים בכל יום יהללוך סלה". חלק זה של הברכה מדבר על כך שגם המלאכים עצמם יחדיו עם בני האדם מקדשים את שם השם.

קדושה

"נקדישך ונעריצך כנועם שיח סוד שרפי קודש ..."

שרפי קודש – מלאכים מקדשים את שם ה'. קל וחומר שבן אדם צריך להלל ולשבח את הקב"ה .

הקדושה חייבת להיאמר במניין, זאת משום שבקדושה מודיע עם ישראל על קדושתו וגדלותו של הבורא. הקדושה היא אינה ברכה אישית אלא ברכה כללית המבטאת את גדולת ה', ונאמרת מנימה כללית לא רק של בני האדם אלא גם של המלאכים , עצם זה שגם בני האדם וגם המלאכים מקדשים את שם ה' מלמדת על עוצמת המעמד של אמירת קדושה .

סיכום

ראינו שבעבר התפילה הייתה אישית ללא זמן ונוסח קבועים, אך סדר היה לה (שבת, בקשה, הודאה). אך כאשר גלו ישראל ושפתם התבלבלה, תקנו אנשי כנסת הגדולה נוסח וזמנים קבועים. עוד ראינו, כי התפילה היא עצם היום, גרעין הזמן, מרכיב מרכזי וחשוב בחיי היום יום של היהודי .

היהודי לא צריך לראות בתפילה אמצעי לבקשת בקשות, אלא עצם התפילה עצמה היא דבר גדול בפני עצמו .

למרות חשיבותה ועוצמתה הגדולה של התפילה, ראינו את הקושי לכוון בה משום ההרגל החוזר ונשנה מידי יום ההופך את התפילה לשגרה וגורם לחוסר יכולת לכוון בה. ראינו גם מספר פתרונות לבעיה זו.

לבסוף עמדתי מעט על תוכנם של שלושת ברכות השבח : אבות, גבורות, וקדושת ה'.

ויהי רצון שנזכה כולנו להתפלל מתוך אהבה ויראת ה' , ונזכה להתקרב לבורא יתברך ...

גידול בעלי חיים / אהרון ארולקר

בעלי חיים - כללי

בעלי החיים הם חלק בלתי נפרד מחיי בני האדם. עוד משחר האנושות, עשו בני האדם שימוש בבעלי החיים לצורך מחיה כלכלה וכו'. לדוגמא, האינדיאנים באמריקה היו משתמשים בביזונים (סוג של פר) לצורך מחיה. חלבו את הפרות והשתמשו בחלב, שחטו את הביזונים לצורך מזון, השתמשו בפרוות לצורך ביגוד, רתמו את הביזונים לחרישה בשדה ואפילו הכינו כלי נשק מעצמותיהם. משום שבעלי החיים הם חלק בלתי נפרד מחיינו נוצרו בעיות, הועלו שאלות ונקבעו חוקים. במאמר זה נדון בבעיות אלו. נתמקד בגידול כלבים, היתרונות והחסרונות, מהם ההיתרים ומהם האיסורים.

גידול כלבים

אחריות הבעלים

כשאדם מחליט לגדל בעלי חיים או כפי שנתמקד במאמרנו, בכלב, נוטל האדם על עצמו אחריות כבדה מאוד. בניגוד למה שחושבים אנשים במבט ראשוני על גור קטן וחמוד שאינו מזיק, כלב לעיתים יכול להיות מזיק מאוד אם אינו מגודל בסביבה המתאימה לו, או אם אינו מקבל את היחס המתאים לו. מגדל הכלב נושא על עצמו אחריות אם הכלב נשך מישהו, אם הכלב מרעיש בשעות מאוחרות, או אפילו אם הכלב אינו מזיק אך הוא משוחרר ויש אנשים שנרתעים ממנו והכלב מונע מהם לעבור בדרך מסוימת.

תכונות ויתרונות הכלב כבעל חיים ביתי

כיום כולנו יודעים שכלי העזר הטוב ביותר לנכים, ובפרט לעיוורים, הינו כלב הנחיה. הכלבים מובילים את בעליהם להיכן שהם צריכים ומגישים להם דברים שאינם בהישג ידם. וכן בערי ספר (ערי גבול) שיש סכנה מאויבים מותר לגדל כלב אך ורק אם הוא קשור בשלשלאות. אולם התכונה הטובה ביותר של הכלב היא ידידות. הכלב יודע איך להיות חבר טוב, הוא תמיד ירצה לשחק איתך ותמיד יאהב אותך. לכלב יש תכונה שהוא יכול "להריח רגשותיו של אדם, אם אדם עצבני הכלב יתרחק ממנו, אם אדם עצוב הכלב יתקרב אליו וינחם אותו, אם אדם שמח הכלב ייגש אליו עם הצעצוע האהוב עליו וירצה לשחק.

הכלב בהלכה

"כלב רע", כך מכנה המשנה כלב הגורם לנזקים (בבא קמא ז,ז). אפילו כלב נוי שלכאורה אינו גורם לנזקים אסור בגידול עפ"י המשנה שנאמר "יש חשש שאישה תפיל מיראתו". אומר רש"י שתי סיבות לאיסור אחזקת כלב:

1. "משום שינבח" - יש חשש שאישה תפיל מיראתו.
2. "משום שנושך" - יכול הכלב לנשוך ולגרום נזקי גוף.

מוסיפה המשנה ואומרת, אפילו כלב שניטלו שיניו אסור בגידול משום שעדיין יכול לנבוח ולגרום לאישה להפיל, לכן אוסרת המשנה את גידולו.

לפי דעתי, חלק מן הבעיה בכלב רע הוא בדרך גידול הכלב. כלב שהורגל להיות רחוק מחברת בני אדם יגדל להיות תוקפני. כלב שגדל קרוב לבני אדם יהיה ידידותי ורגוע ולא ינבח וינשוך. אולם ישנו צד נוסף: אפילו כלב שאינו תוקפני והוא ידידותי לבני אדם, מרתיע אנשים שחוששים מכלבים מטבעם, מכלבים גדולים ואפילו מכלבים קטנים. לכן, יש להתחשב בזולת ולהתנהג מלפנים שורת הדין ולרסן את הכלב ברצועה.

"אמר רבי יוסי ב"ר חנינא: כל המגדל כלב רע בתוך שלו, עליו הכתוב אומר - למס מרעהו חסד ויראת שד-י יעזוב" (ירושלמי בבא קמא פרק ז'). מאמירה זו אנו למדים - כל אדם שמגדל כלב רע בביתו מטעמי בטחון כגון פריצה וכו', פורק ממנו יראת שמיים שנאמר "ויראת שד-י יעזוב". הוא סומך על הכלב שישמור עליו ועל ביתו ולא על שומר דלתות ישראל (שד"י) שהיא המזוזה.

ישנה בעיה נוספת בגידול כלב רע: "מניעת חסד מחברו" (הרב יעקב נבון, תחומין ט'). אנשים לא ייגשו לדלת ביתו כדי לבקש תרומה וכך יימנע ממנו לקיים מצוות צדקה. חבריו לא יבואו לבקר אותו וכך יימנע ממנו לקיים מצוות הכנסת אורחים. לכן צריך אדם לקשור את כלבו על מנת למנוע את זאת.

תכונות הנרכשות ע"י גידול הכלב

לרוב יוזמת גידול הכלב היא יוזמתו של הילד הקטן בבית, ישנה סיבה לכך. לילדים יש רצון עז בקשר נוסף חוץ מהקשר עם ההורים. הוא רוצה לשלוט במשהו, שמשוהו יהיה כפוף לו. גידול בעל חיים מספק לו את הרצון הזה.

גידול בעל חיים גם תורם לפיתוח האינטליגנציה הרגשית.

ישנה גם תופעה נוספת, ילד שמתעלל בבעלי חיים. בספרות הפסיכיאטרית רואים את ההתעללות ככשל בהיווצרות קשר חברתי. כשהפסיכיאטר מטפל בילד ללא חברים נשאל הילד אם יש בעל חיים במשפחה, אם הילד מגיב בשמחה לשאלה סימן שזהו ילד אומנם בודד אך אין ל כל בעיה ליצור קשרים חברתיים. אם הילד מגיב בצורה כועסת לשאלה סימן שיש לילד בעיה ליצור קשרים חברתיים ולילד זה יש נטייה להיות אלים.

סיכום

במאמר זה למדנו מהי האחריות בגידול כלבים, דנו בשאלות שנשאלו מאז שהכלבים הפכו לחלק מחיינו. עסקנו ביתרונות ובחסרונות בגידול כלבים, מהן הבעיות שנוצרו ומהי תרומתם לאנושות.

לא סתם נאמר:

"הכלב, חברו הטוב ביותר של האדם".

השבת – מהותה וקדושתה / גיא ביתן

הקדמה

בתורה אין עונש חמור יותר מהעונש של חילול שבת, עונש זה – שקול כנגד עבודה זרה וגילוי עריות.

בד"כ אנחנו רואים את הנביאים שעוסקים בעיקר במצוות שבין אדם לחברו ולא במצוות שבין אדם למקום [מתעסקים יותר בנושאים חברתיים], ואנו נוטים לחשוב שלא ייחסו לשבת מספיק חשיבות, אבל טעות בידנו. ההוכחה לכך היא שהנביאים הגדולים, לדוגמא, ישעיה, ירמיה, ויחזקאל, עוסקים בחשיבותה של השבת [ישעיה פרק נח', ירמיה יז', יחזקאל פרק כ']

ועוד אנו רואים בחשיבותה של השבת שגם ספר תהילים הקדיש מזמור שלם לכבוד השבת "מזמור שיר ליום השבת" [פרק צב'] ואולם לא הקדיש לימים נוראים כמו יוה"כ או ראש השנה פסח וכו'.

גם בגמרא מוקדשות לשבת שתי מסכתות שלמות והן בין הגדולות. מסופר במסכת שבת [דף קי"ח ע"ב] "אמר רבי יוחנן משום רשב"י: אם משמרים ישראל שתי שבתות מיד הם נגאלים".

אפשר עוד להאריך הרבה בעניין חשיבות השבת וקדושתה, עכשיו אנו רואים עד כמה אנחנו רחוקים מלדעת ולהבין את חשיבות השבת וקדושתה ולחוות אותה באמת, רובנו רגילים לתפוס את השבת כיום מנוחה מעבודה פיזית ולהרבות לפעיים בקלות ראש.

במאמר זה אעסוק בעז"ה בחשיבותה ובמהותה של השבת ובמיוחד בה.

מאיפה זה התחיל

בפעם הראשונה שבניי נצטוו על השבת זה היה עם ירידת המן עוד לפני מתן תורה. יום השבת זכה להיכתב בין עשרת הדיברות ועוד לפני מצוות ואיסורים מאוד חשובים לדוגמא: כיבוד הורים, שפיכות דמים, גילוי עריות, וכדומה..
האם אנחנו תופסים בכלל את החשיבות של השבת!?

טעמים לקדושת השבת

ישנם שלושה נימוקים בתורה לחובת שמירת השבת:

א- בעשרת הדיברות נאמר "כי ששת ימים עשה ה'... וביום השביעי שבת וינפש" [שמות כ', יא']. חובת השבת היא מתוך ערכו של אותו היום הקדמון שהקב"ה נתן לנו הברואים בבריאת העולם.

ב- "אות היא ביני ובין בני ישראל" [שמות ל"א, י"ז]. כלומר, השבת היא סימן לקשר המיוחד בין הקב"ה לבין בניי.

ג. בעשרת הדיברות "וזכרת כי עבד היית במצרים" [ספר דברים, ה', ט"ו] - פה אנו רואים את טעם קדושת השבת והמנוחה בה, וגם מבחינה לאומית וגם מבחינה אנושית - רוחנית:

לאומית - היציאה מעבדות לחרות.

אנושית רוחנית - בגלל שאנחנו עם שתמיד נרדף ומשועבד אנחנו נשמע דוגמא לחופש באמצעות השבת שזה יום שבעצם כולם נחים בו, וחופשיים מכל עבודה שהיא.

אומנם, קיימים טעמים שונים אך אין ביניהם סתירה אלא הם משלימים אחד את השני. סיפור הבריאה שמוזכר בעשרת הדיברות הראשונות מתייחס לבורא שנאמר: "וינח ביום השביעי". מכאן אנו לומדים שעניינה של השבת הוא גם אלוקי רוחני - על עולמי - והוא מתגלה בתוך הבריאה. התעלמות מהשבת, זו התעלמות מהמקור האינסופי של עולמנו. עולם שלא מחובר לאינסוף זה עולם קטן ומסכן שלא מתקדם ולא מתפתח. לעומת עולם שיש בו שבת הוא עולם שהולך ומתעלה אל הנצח שהעולם כל כך צמא אליו. וכשעם ישראל שומר את השבת הוא מבטא את קשרו אל הקב"ה, אל הנצח.

ההכנות לשבת וסדר יום השבת

הפגישה של עם ישראל עם השבת היא, למעשה, פגישה עם הקב"ה מקור חיי העולם, שבחר שיהיה אפשר להתקרב אליו יותר, דווקא ביום השבת. פגישה זו היא לא דבר קל. בכלל, צריך להתכונן הן בעשיית מעשים אקטיביים והן מבחינה רוחנית.

א. הכנת האוכל

צריך שהאוכל לא יהיה אוכל שהאדם רגיל בו במשך השבוע. צריך למעט בסעודת יום שישי כדי להיכנס לשבת רעב. צריך לדאוג שלא יהיו דברים שיפריעו באופן ההכנה לשבת לדוגמא: הכביסה, ולכן תקנת עזרא הסופר היא שלא לכבס בגדים ביום שישי.

ב. הדלקת הנרות

תקנת חז"ל שכנראה הייתה מושרשת במנהג קדום ביותר, והיה קיים מאז ומעולם בכל בית ישראל והוא להדליק נרות לכבוד שבת. הסיבה לכך היא, שפעם לא היה חשמל וזה שימש במקום מנורה ותרים לשלום בית וגם סגולה לשלום בית כיום.

עוד טעם מרשים נזכר ברש"י שבגמרא [שבת ל"ב ע"א]: האדם נברא ביום שישי לפני כניסת שבת, באותה השעה הוא גם חטא ונגזר עליו מיתה. הדלקת הנרות היא בעצם החזרת אור החיים לאדם. יש באור הנרות משהו מאורו של גן עדן, והמקובלים אומרים שזה סגולה לאריכות ימים.

מצוות הדלקת הנרות מתרכזת דווקא באישה. ומאז ומעולם אלו היו הרגעים הגדולים בחיי האישה שבהם היא מדברת מליבה לפני בוראה. ליד הנרות האישה מתגלה בשיא תפארתה, יופייה, צניעותה, ומסירותה, לבית ולמשפחה, למרות שמצווה זו אינה מיוחדת דווקא לאישה.

ג. קבלת שבת

אחרי תפילת מנחה המשמשת מעבר מהחול אל הקודש, מגיע הזמן של תפילת השבת.

לפני התפילה אומרים קבלת שבת והיא מורכבת ממספר פיוטים ופרקי תהילים הנאמרים מתוך התרוממות גדולה בשיר ועמידה. קבלת השבת בבית נעשית ע"י מאור העיניים והדלקת נרות, וקבלת השבת הכללית נעשית ע"י שירת הפה והקשבת האוזניים של ציבור גדול מישראל המקבל יחדיו את השבת.

קשה לתאר במילים את גודל ההרגשות, עומקן, וסערת הנפש בשעה זו. מסופר על גדולי האמוראים שהיו יוצאים מביתם מהודרים בלבושם, וקוראים "בואי כלה בואי כלה". מילים אלו המשובצות בפיוט "לכה דודי לקראת כלה" (רבי שלמה אלקבץ ז"ל) מבטאות את הרגשתנו ופעולתנו כשאנחנו הופכים חול לקודש. אפילו שקבלת שבת נחתמת ב"מזמור שיר ליום השבת", כבר נהגו בכל תפוצות ישראל להקדים את לכה דודי ל"מזמור שיר ליום השבת".

הבן איש חי אומר בשם המקובלים שבשתי המילים האחרונות בלכה דודי, חלה על האדם קדושת השבת.

ד. מהות השבת: הקידוש

את הקידוש אומרים לפני סעודת הלילה ולפני סעודת היום. לקידוש של הערב יש מעלה, על הקידוש של היום. אנו זוכים לקיים מצוות עשה מהתורה שנכתבה בידי ה' בעשרת הדברות "זכור את יום השבת לקדשו". לפי הפשט, אנו מצווים לזכור את השבת במחשבה, אפילו בימי החול. הרמב"ן כותב "היום יום אחד בשבת...", קריאת ימי החול שלנו בצורה מספרית מזכירה את השבת, מכאן שאפשר לקיים מצווה זו גם במשך השבוע. בקידוש הלילה מדובר על מעלת השבת. בגמרא נאמר שצריך לזכור את השבת בכניסתה וביציאה על היין, בקידוש. אפשר לראות עוד בחשיבות השבת בכך שאם יש לבחור בין סעודת השבת לבין קידוש על היין, יש להעדיף את הקידוש על היין.

ה. סעודת שבת

אחת הדרכים שעונג שבת בא בהן לידי ביטוי כידוע לכולם, היא בסעודות כמובן. יש לדאוג שלא יהיו המאכלים של שבת, כמאכלים של חול. לכאורה, זה לא מסתדר: גופניות יתרה לא מתקשרת עם קדושת השבת!?! אלא, היהדות לא רק שלא חששה מהחיבור, אלא יודעת שעל ידי זה אפשר להגיע לשלמות. ורואה בחיבור הזה שלימות! וכאן מתגלה אחד מיסודותיה של היהדות - להרים את הגוף מהשפלות, מהבהמיות אל הרוח, אל הקדושה - ע"י שמספיגה אותו ברוחניות וקדושה. עונג שבת הוא המבנה האומנותי של הנאת הגוף מתוך התעלות רוחנית. מאכילים את הנשמה היתרה בגשמיות, עד שהיא שבעה מהגשמיות. ואז מכניסים רוחניות כדי שהנשמה תספוג קצת רוחניות בקדושת השבת.

ו. מנוחה וקדושה

השבת היא לא רק יום של מנוחה פיזית, אלא יש בה גם צד של שפע רוחני, צד של קדושה מאוד גדולה (שבת צ"ט ע"א). על מנת לזכות בשפע הזה, האדם צריך לעשות מעשה אקטיבי. באגדה אמרו שהאדם מקבל נשמה יתרה בכניסת השבת, ושהיא מסתלקת ממנו בצאתה. הנשמה הזו היא משהו רוחני, משהו מופשט שמסתובב באוויר, ועל מנת לקבלו, האדם צריך להכין עצמו ככלי קיבול ולסלק מעצמו את כל החולין שבו. לדוג': שלא יהיה לבושו של שבת כלבושו בחול, והילוכו בשבת כהילוכו בחול, ושולחנו של שבת כשולחנו של חול, כנהוג בבית ישראל שהשולחן מכוסה במפה לבנה, וערוכים לו נרות השבת וכוס הקידוש על היין. שולחן

השבת הוא בדגש על קדושת השבת בבית היהודי. וע"י כל הדברים שמנינו עד כה, על ידם אפשר להתקדם בקדושת השבת!!!

משמעות השבת - העמקה

בטול ממלאכה בשבת – איננה בטלה

בפסוק - "את שבתותי תשמרו כי אות היא" (שמות לא, י"ג) יש קושי לשוני. כתוב "שבתותי" בלשון רבים ואח"כ "כי אות היא" לשון יחיד, למה? זה בא ללמד אותנו כמה דברים.

א - "שבתותי" = ביטול והפסק ממלאכה.

ב - "שבתותי" - ישוב הדעת על מנת לעסוק בעניינים האלוקים.

ג - "כי אות היא" לשון יחיד, זה בא להראות לנו, שני דברים שהם אחד. כי השביתה ממלאכה היא בעצם הכנה, לבוא אל התכלית האמיתית שהיא העבודה הרוחנית.

הטעם שציותה התורה להתעסק בדברים רוחניים זה בגלל שמנוחה בלי שום תעסוקה זה בעצם עבירה כי זו מציאות חסרה, והשבת ניתנה לעם ישראל שבמקום שיעסקו בעבודות הגוף יתעסקו בעבודת הנפש.

כאשר אדם יושב בטל הוא מאבד את חייו לבטלה, וכבר נאמר בסנהדרין (כד ע"ב) שאדם כזה פסול לעדות. והאדם נחשב לבריאה כי יש בו כח של עשה. מובא בספר "מקרא כפשוטו": כאשר הקב"ה ברא את האדם הראשון, מלאכי השרת ראו בו כמעין אלוקים. ראו אותו עושה מלאכה שיש בה חידוש ורצו להגיד לפניו קדושה, עד שבא הקב"ה והטיל עליו תרדמה ואז לא היה ביכולתו לעשות מלאכה. הכל ידעו שהוא אדם. אנו למדים מכאן שכאשר אדם ישן או לא עוסק במלאכה הוא מאבד לבטלה את הכוחות העליונים שיש בו.

השוני בין מלאכת האדם לשאר הבעלי חיים זה, שהאדם יוצר דבר שהוא שונה לגמרי מהיצירה של חברו, לעומת הבע"ח שכל זן של בע"ח מייצר בדיוק את מה שהבע"ח מאותו הזן שלו מייצר. לדוגמה: הדבורה. הדבורה עושה בדיוק מה שחברתה עושה, וזה כך מבריאת העולם וזה לא נחשב למלאכה, מה שאין כן אצל האדם שכל אחד עושה מלאכה שונה מחברו ומלאכת האחד טובה מהשני. ועוד מוסיפה הגמרא (מסכת סנהדרין נ"ח ע"ב) "אמר ר"ל: עכו"ם ששבת חייב מיתה, שנאמר 'יום ולילה לא ישבות' – והטעם, שזה דומה למי שמאבד עצמו לדעת (מתאבד), משום שהוא בטל לגמרי ממלאכה, ללא כל משמעות חיובית. וזה בדיוק הדין בשעה שאדם מבטל עצמו ממלאכה וישן הוא מאבד חלק מחייו, כי באותו הזמן הוא דומה לאדם לא חי ולכן זה דומה למי שמאבד עצמו לדעת (מדובר בגוי). נמצא שגם יהודי ששבת בשבת ומבלה זמנו לבטלה, יש בזה עבירה גדולה ולא ניתנה השבת לישראל אלא כדי להתעסק באותו היום בדברים שבקדושה.

בין עונג לכבוד

בשבת יש עניין לשבות מכל מלאכה, והקפדה על הצו האלוקי "ושמרו בני ישראל את השבת" (שמות ל"א, ט"ז). אבל עדיין יש את העניין של העשייה כפי שממשיך הפסוק "לעשות את השבת", כדי לתת לשבת את אופייה וצביונה המיוחדים.

בחלק המעשי, תופסים שני מושגים מקום מרכזי והם "כבוד" ו-"עונג". כבוד ועונג הם שני דברים שונים לפי שיטת הרמב"ם.

מה בין עונג לכבוד ?

כבוד: רחצה, לבישת בגדים המיוחדים דווקא לשבת, הימנעות מסעודת קבע ביום שישי עריכת השולחן וכו'...

עונג: הכנת תבשילים המיוחדים לשבת, אכילת ג' סעודות, אכילת בשר, שתיית יין וכו'. הרמב"ם לא מגדיר מהו עונג ומהו כבוד, מהי אמת המידה לקביעה שפעולה מסוימת תחשב כבוד ואחת עונג.

אפשר להסביר שכבוד זה פעולה אקטיבית ועונג זו פעולה פסיבית, לדוג':

כבוד (אקטיבי) – רחצה, בגדים מיוחדים לשבת וכו'...

עונג (פסיבי) – הכנת תבשילים מיוחדים לשבת, שתיית יין וכו'....

אבל כשאנחנו מסתכלים בדברי הרמב"ם, אנחנו רואים שקיימות בעונג פעולות אקטיביות ובכבוד פעולות פסיביות. לדוג': אסור לאכול סעודת קבע ביום שישי, והרי זו פעולה פסיבית!!! אלא הגר"א מבאר יפה את החלוקה בין עונג לכבוד והיא: עונג זה פעולות שעושים בשבת עצמה, וכבוד זה פעולות שעושים לפני השבת. כלומר כל המעשים לשבת צריכים להיות אקטיביים, אלא, שיש דברים שעושים לפני השבת ויש דברים שעושים בעיצומה של השבת!!

השבת בעולמו של האדם

אחד הדברים שהשבת מלמדת את האדם הוא לכבוש את תאוותו לבצע כסף. כאשר אדם עובד ביום שישי הוא צריך להפסיק את עבודתו באמצע והוא צריך לקבל עליו את השבת, גם אם יש לאדם הפסד רב.

נאמר בגיטין (ע"א) שהאדם צריך לאכול בנחת כדי שלא יתרגל לאכול אכילה גסה. גם פה אותו הדין, האדם מפסיק באמצע העבודה ומקבל עליו את השבת וכך הוא מתרגל לא לחשוב על הכסף כל היום, וע"י השבת הוא מכיר שיש דברים יותר חשובים מהפרנסה וע"י זה הוא זוכה לידי התרוממות הרוח וטהרת הנפש בשבת.

יש קצת לחשוש בשבת בשל המנוחה, שהרי כתוב "לא תבערו אש בכל מושבתים" (שמות ל"ה, ג) והכוונה לאש המחלוקת, כי כשהאדם פנוי מעבודה ולא עוסק בתורה הוא מעסיק עצמו בדברי הבל. כשעם ישראל משכימים לבית-הכנסת ומתפללים, הקב"ה אומר להם "בניי הגביהו קולכם, כדי שישמעו חברים (מלאכים) על גביכם, ולא יקטרגו ויגידו שאנחנו לא מקיימים את התורה, והרי קנאה שנאה ותחרות ביניהם, והקב"ה חושש שאנחנו נבוא לידי מחלוקת בגלל שליבנו יהיה פנוי מעבודה.

ועוד יש חשש שאנשים יהפכו את השבת לימי הוללות ופריצות, ואז השבת תיהפך ח"ו מברכה לאסון, ועל זה נאמר "חודשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטורח" (ישעיה א'). ואם אנחנו רוצים שהשבת שלנו תהייה ליום של קדושה, אנחנו חייבים להסיר מהשורש את המידות הרעות שמביאות את האדם לידי מחלוקת ושנאה, והנטייה לחיי הוללות ופריצות. השבת היא בת זוגה של ישראל. זכה - נעשית לעזר כנגדו, לא זכה - נעשית לו כאישה רעה שממררת לו את החיים תמיד, וכדי לזכות שהיא תהיה לעזר כנגדו הוא צריך מידות טובות ותכונות טובות, ומכל המוזכר לעיל אנחנו לומדים שהשבת היא מקור השפע שלו לכל ששת ימי המעשה.

אחת הסיבות שאנחנו סופרים לשבת (היום יום... בשבת...) כדי שנזכור שאנחנו צריכים להכין עצמנו לקראת השבת, לחיות חיים מוסריים, כי אם לא נעשה כך השבת תהפוך לנו חלילה לקללה. כדי שנהיה ראויים לקבל את השבת אנחנו צריכים לחיות חיים מוסריים וכיוצא בזה כדי שנוכל לקבל את השבת בקדושה וטהורה אז אפשר יהיה לרכוש את השבת כזו שיש בה מעיין עולם הבא. בנוסף לכל מה שאמרנו עד עכשיו, יש לראות את השבת גם כמתנה מבחינה חברתית. כל משך השבוע אנשים עסוקים בלהשיג כמה שיותר כסף וכסף ועוד כסף, ואין להם זמן לא למשפחה ולא לחברים. בשבת כולם מורידים את המסכות של המעמדות ונפגשים בבית הכנסת ומתיישבים על ספסל אחד במלוא ההדר והפאר. לאחר מכן נפגשים עם המשפחה סביב שולחן אחד לסעודת שבת חווייתית מלאה שמחה ואהבה.

השבת לא רק דתית אישית אלא גם לאומית

מטרת השבת היא ככול איסורי הקדושה, לרומם את בניי עד שיחשבו לממלכת כוהנים וגוי קדוש. במצוות השבת יש גם תועלת גדולה בתיקון המידות והצלחת האומה ובשמירת הדת: אם כל אדם ינוח ביום אחר, לא תהיה בזה שום תועלת כללית אלא רק תועלת אישית, אבל כשנחים כולם ביום אחד, יכולים להתקבץ יחדיו לאכול ולשתות ולשוחח ביחד וכך הם יכולים להעצים את האהבה בניהם, ויכולים להרבות בדברי תורה. השבת מיישרת קו עם העשיר והעני, האדון והעבד, ומרחיקה את מידת הגאווה (כי כולם באים מצוחצחים ולבושים יפה לכבוד השבת) ולהזכיר שכולנו בני אב אחד.

לפי זה אנו רואים שהשבת היא לא רק מצווה דתית אלא גם לאומית, כי על ידה מתרבה אהבה והמידות הטובות, ואם זאת היתה רק מצווה דתית, לכאורה היה אסור להילחם בשבת עם הגויים היו באים לגנוב משהו, או לישיב גבעה בא"י לפני שגויים יישבו אותה וכדומה.

ומכיוון שהשבת היא מצווה לטובת האומה אז בוודאי שמותר להתעסק בדברים שהם לצורך האומה ולטובתה. מכאן אנחנו מבינים למה התורה החמירה כ"כ בעונש של מי שמחלל את השבת, כי הוא לא פוגע רק בעצמו אלא בכלל האומה!!!...שזאת עבירה הרבה יותר חמורה. לדוגמה: שאול, מכיוון שחטא כלפי האומה (שלא השמיד את עמלק), נענש בעונש חמור שנלקחה ממנו המלוכה. לעומת זאת, לדוד גם היו חטאים אבל לא היה לו חטא כנגד האומה, העם אמר שלא היה מנהיג כדוד. גם משה רבנו, לכאורה, היה צריך להיזהר בלשונו כשהוכיח את גד וראובן, כי הוא כבר נענש כשהוציא דיבה על ישראל, אבל לא כך – גד וראובן חטאו כנגד העם!

השבת והגאולה

אמר ר"י משום רשב"י (שבת קי"ח: אם בניי שומרים שתי שבתות ברצף, הריהם נגאלים. שנאמר "כי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי" ונאמר אח"כ "והביאותם אל הר קודש" (ישעיה נ"ו).

למה צריך דווקא לשמור שתי שבתות לא מספיק לשמור שבת אחת? אלא, בגלל שחיללו שבת גלו ישראל. אמר אביי: לא חרבה ירושלים אלא בגלל שחיללו את השבת, שנאמר "ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם" (יחזקאל כב). כיצד עושים תשובה? כמו שבעת תשובה, כשבאה לידו עברה בפעם ראשונה ובפעם השנייה ינצל ממנה נחשב שעשה תשובה באותו עניין (דברי ר' יהודה), כך אותו הדין גם בשבת אם ישמרו ישראל שתי שבתות ברציפות יגאלו

עוד סיבה למה צריך דווקא שתי שבתות - בגלל שאנחנו יודעים שטבע האדם, שהוא רוצה לנסות כל הזמן דברים חדשים. כך גם כשאדם עושה עבירה אין מחשיבים אותו לרשע גמור, אלא אומרים בטח רצה לנסות, אבל אחרי שחוזר ועושה את העבירה פעם שנייה נחשב הוא לרשע גמור. אותו הדבר גם בדבר מצווה: כאשר אדם עושה מצווה אחת, אי אפשר לומר שנפשו קשורה במצווה אלא הוא רק רצה לנסות, לטעום, לראות במה מדובר. רק אחרי שהוא חוזר ועושה את המצווה שוב, אז זה נחשב שנפשו קשורה במצווה. אבל אם שומרים ישראל שבת, אבל לא כהלכתה, לא נגאלים. שאמר רשב"י "משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן".

ועוד, אם אדם במשך השבוע עוסק בדברים אסורים כגון: גניבה, גזל וכו'.. אין לו את מעלת השומר שבת, כי הוא משתמש בשבת כדי לצבור כוח לעשות דבר אסור במשך ששת ימי המעשה. לומדים זאת מפסוק: "שומר שבת מחללו ושומר ידו מלעשות כל רע", מכאן אנחנו לומדים שמי ששומר את ידו מלעשות כל רע במשך השבוע אז השבת נחשבת לו למעלה, אבל מי שעושה בידי רע, אין יום השבת נחשבת לו מעלה.

השבת בערכה האלוקי

כמו שהשבת היא בקשר אל העולם הפיזי, כך גם עם ישראל הם גילוי רצון ה' בעולם ולכן השבת ניתנה דווקא לבניי שהוא עם ה'. בניי חייבים להראות בחייהם את קדושת השבת כדי שיכירו העולם את מקור הבריאה, "שידע כל פעול מי פעלו ויבין כל יצור מי יצרו". ועוד אנחנו רואים בספר הכוזרי את ברית השבת שבין בניי לה', שבזכות שבניי שמרו את השבת הקב"ה הציל אותם, וכך הם הצליחו לשרוד את כל ההשפלות והרדיפות ומדורי גיהנום של דיכוי בכל מהלך הדורות.

השבת חצצה בין חיי המעשה הקשים ובין סבלם של בניי שחיו בין הגויים, היא אפשרה לכל יהודי אפילו הדל שבדלים להיות מטופח לכבוד שבת ולסעוד במעדנים ולבלות עם המשפחה. ההשתוקקות לשבת נתנה כוח בחצי הראשון של השבוע מכוח השבת שעברה והחצי השני הכוח נבע מהשתוקקות לשבת הקרובה.

"יום השבת הוא היום שבו חוזרים אנחנו ומתעלים אל כור מחצבתנו", ובזכרנו שאין צורך במעשה ידנו ואנו כולנו סמוכים על שולחן גבוה כמו בששת ימי המעשה !!!

ולכן אין לעלות על הדעת אפשרות של עם קדוש בלי תקשורת עם הבורא, קשר זה חזק יותר מהצורך של גוף האדם למזון. באמצעות שמירת השבת אנו רואים אמונה נפלאה של עם שלם ביוצר כל, בבורא עולם.

בעקבות זאת אפילו הגויים והמתנגדים הגדולים ביותר ליהדות אימצו להם יום של מנוחה [בגלל היופי של מנוחת השבת וקדושתה].

גלגול נשמות/ הראל גורן

הקדמה

אני בן מזל דגים, ואומרים שבני מזל זה הם אנשים רוחניים שמתעניינים במיסטיקה. כל מה שקשור בשדים, רוחות והחיים שלאחר המוות מעניין אותי. לכן, בחרתי בנושא גלגול נשמות שהוא נושא שלא ידעתי עליו הרבה אך תמיד רציתי לחקור אותו. נושא זה תמיד העלה בי תהיות על מהות הנפש שלי בעולם, וע"י כתיבת המאמר קיוויתי שאנוכי וכל מי שיקרא את העבודה יעריך יותר את חייו וידע שהרבה ספון בנושא של "מהות חיינו".

דעתם של אומות העולם על גלגול נשמות

האמונה שהמוות היא לא רק סיומו של הקיום הגשמי אלא מעבר למציאות גשמית שונה, היא אמונה נפוצה ביותר היום, ובעצם אמונה זאת הטבעה מהקונספט שלה בהשקפת עולמנו המודרני. אמונת גלגול נשמות מצויה בעמים ובשבטים פרימיטיביים מאז ומעולם. מספרים שכבר במצרים הקדומה הייתה אמונה שגוף האדם מתחדש בגלגול של 3000 שנה, ותורה זאת עברה גם ליוון העתיקה והשכלתנית שבה פילוסופים כמו אפלטון אפימדוקלס ורבים אחרים האמינו בה. אפילו פיתגורס, המתמטיקאי הרציונליסט, האמין שבגלגול קודם השתתף במלחמת טרויה. הנצרות הרשמית דחתה את תורת הגלגול. אולם, אחדים כמו הפילוסופים הלמונט ויום נלחמו נגד הנצרות שאכן קיים עניין של "גלגול נשמות". יום אף קבע נחרצות שזוהי התורה היחידה בנוגע לנפש האדם שפילוסוף צריך להתעסק. הפילוסופיה ההודית מניחה שסדר העולם הטבעי הוא עולם מוסרי משהו בסגנון "עין תחת עין". כל פעולה מביאה תגמול והתוצאות הם לעיתים רק לטווח הרחוק (בגלגול אחר). לדוגמא, אדם שרצח במאה ה-18 יהיה חייב לשלם על כך בשלב מסוים ולכן נשמתו עלולה לעבור בגלגול ולהירצח רק מאות שנים לאחר מכן. האסלאם לעומת זה, לא מאמין בגלגול נשמות אך הדרוזים לא רק מאמינים אלא גם מעודדים ילדיהם להיזכר בחוויות שחו בחייהם הקודמים ואף לפגוש את משפחתם בגלגול הקודם.

גלגול נשמות מבחינה מדעית

למרבה ההפתעה, אפילו המדע כבר מסכים לאחר מחקרים רבים בנושא הפאראפסיכולוגיה-פסיכולוגיה בעולם שמעבר(לגבולות הרגילים), שנפש אדם יכולה להימצא באדם אחר. ההוכחה הניצחת לכך היא הרגרסיה. רגרסיה היא סוג של היפנוזה, ומהפנטים גילו שאם יגידו לאדם בן 35 לחזור 25 שנה אחורה בזמן, הוא יתנהג כמו ילד בן 10 עם כתב שונה ודיבור ילדותי. אבל, אם יחזירו אותי בעוד 15 שנה אחורה, למרבה הפלא הוא ידבר שפה שונה ועל דברים שאף פעם לא ראה (בחייו הנוכחיים).

עוד הוכחה לגלגול נשמות היא ילדים קטנים שלעיתים נזכרים בגלגול קודם שלהם. לדוגמא, במעריב בשנת 1983 התקבלה ידיעה מכתבי סוכנות הידיעות של ניו דלהי, הודו. בכתבה נאמר שילד בהודו זכר שבחייו הקודמים נרצח וגילה את כל פרטי הרצח ואפילו את שם הרוצח שעד אז נשאר בגדר תעלומה. לאחר בדיקה של המשטרה ושל הפאראפסיכולוג המפורסם ביותר בהודו, ד"ר צ'טארה, שבדק את הילד, אכן הילד צדק והרוצח אף הודה ברצח.

באנציקלופדיה העברית מוזכר שכיום כמות המדענים שלא מאמינים בגלגול נשמות היא זעומה. פרט מעניין הוא שבזמננו נערך מחקר ע"י פרופסור ג'וסף מייירס מארה"ב שבדק

במשך 35 שנה תכונות, תווי פנים, וקווים לדמותם של אישים רבים בעולם. השימוש בטכנולוגיה מודרנית שיכלה להתאים תכונות ודמיון פיסי, גרם למיירס להגיע למסקנות מדהימות שאכן יש גלגול נשמות והנשמה חוזרת לעולם עם אותם כישרונות, וסממנים חיצוניים שהיו לאישיות בגלגול קודם. ברוב המקרים הנשמה "משחזרת" את הישגיה ואפילו משפרת. אחדים מהדוגמאות הם אלכסנדר הגדול ותומאס ג'פרסון (ממייסדי האומה האמריקאית) והאמנים צ'רלס דיקנס ווולט דיסני שדמו באופן מדהים גם אישיותית וגם חיצונית. אפילו יצחק פרלמן הישראלי מגדולי הכנרים בעולם דומה באופן מדהים לפרנץ שוברט מגדולי המלחינים במאה ה-19. אגב, כבר לפני מאות שנים בקבלה בספר "שערי קדושה" (א,א) של הרב חיים ויטל תלמידו של האר"י (וגם הרב חיים דוד הלוי בספרו "עשה לך רב" מחזק טענה זו) הגיעו למסקנה שנשמה לפעמים באה לעולם עם אותם כישרונות ומבנה פיזי כמו קודמתה, ולפעמים באה לשפר "חיסרון אישיותי" שהיה לנשמה הקודמת.

מהי הסיבה שיש גלגול נשמות!?

לפי האמונה היהודית (ובניגוד לרוב התרבויות המאמינות שיש גלגול), הנשמה נשלחה לעולם בכדי לקיים מצוות. לאחר שהנשמה עולה לבית דין של מעלה, נקבע שם גורל הנפש. צדיקים גמורים נשלחים לגן עדן. אבל מי שחטא, בדרך כלל מרצה עונשו בגיהנום וככל שהחטא "כבד" יותר כך גם תיקונו. צדיקים כמעט גמורים נמצאים בגיהנום רק בשביל לכפר על מעשה שלא עשו כשורה. לעומתם, רשעים נשלחים ל-12 חודשים לגיהנום בכל צורותיו ורק אח"כ יש להם חלק בגן עדן.

אולם, "העבריינים הכבדים" לעיתים נאלצים לקבל עונש כבד יותר- גלגול נשמות. ישנם חטאים (ברובם בין אדם לחברו) שגם הגיהנום לא מכפר ולכן את הכפרה שלהם יקבלו רק בעולם הזה והם מתגלגלים לגוף אחר. למשל, אדם שנטל חפץ או ממון מחבירו ונפטר בלי להשיב הרכוש יחזור בגלגול ויאבד ממון וחברו או צאצאיו ימצאוהו. רוב המקובלים מאמינים שהנשמה לא יכולה להתגלגל יותר מ-3 פעמים. המקובלים מביאים אסמכתאות מכמה פסוקים. אחד מהם הוא: "פוקד עוון אבות, על בנים, על שילשים ועל ריבעים". נשמת "האבות" מתקנת חטאיה ע"י "הבנים" (גלגוליה הבאים) עד שלוש פעמים. פסוק נוסף התומך בגלגול הוא: "על שלושה פשעי יהודה ועל ארבעה לא ישיבנו". דהיינו, ניתן לתקן חטאים שלוש פעמים ע"י גלגול אך פעם רביעית כבר לא ניתן לתקן עוונות אלה.

מיהם הרבנים שאינם תומכים בגלגול נשמות ולמה?

הפילוסופים היהודים בימי הביניים היו אלה שדחו את תורת גלגול הנשמות יותר מאשר רבנים בתקופות שונות. רבי סעדיה גאון, ר' אברהם בן דאוד, ר' חסדאי קרשקש, ר' יוסף אלבו ורבי אברהם בן הרמב"ם היו מהמתנגדים הגדולים. אולם, חשוב לדעת שבאותה תקופה היהודים (במיוחד מארצות המזרח) הושפעו מכתות רבות בנצרות כגון הכתות הגנוסטיות והמאניכאים וגם כת המועתזילה המוסלמית, שכן האמינו בגלגול נשמות. הרבה מהרבנים חששו שרוב היהודים לא יבינו את העומק שבסוד גלגול הנשמות ביהדות ויחשבו שתורה זו היא כמו אצל הכתות הזרות.

כמוזכר לעיל, ליהדות יש תפיסה שונה לגמרי לגבי גלגול נשמות ולכן רק בכתבי מקובלים מסופר בפרוטרוט וגם כתבים אלה לא כל יהודי יכול סתם לגשת ולעיין. סיבות אלה יכולות אולי להסביר את הסיבה שרבנים אלה התנגדו באופן נחרץ לתורת הגלגול שכן פחדו שמא יהודים לא יבינו את המשמעות האמיתית של תורה זו. רבי חיים דוד הלוי מזכיר בספרו "עשה לך רב" שדי להזכיר שהרמב"ם ור' יהודה הלוי, שני הרבנים הגדולים שקמו לישראל בתקופת ימי הביניים, לא הזכירו כלל אמונת הגלגול מה שמראה שלא עמד כוחם לדחותה ושתיקתם הלא היא דבר עצום.

התפתחות האמונה בגלגול נשמות ביהדות

במשך שנים רבות תורת הגלגול הועברה מאב לבן ולא עברה לכתב מכיוון שהייתה סודית. מאותה סיבה גם בתלמוד לא מסופר על גלגול נשמות אלא התנאים והאמוראים רק רמזו על כך. ר' שמעון בר יוחאי היה הראשון לכתוב על גלגול נשמות בספרו המפורסם "הזוהר הקדוש" שנכתב במאה ה-2. התפנית החלה במאה ה-13. בכל ספרד החלו ללמוד את "הזוהר". אמונה חדשה בגלגול נשמות הייתה עניין "עיבור נשמה", שבה צדיקים כמעט גמורים שהיה להם רק משהו קטן לכפר היו נכנסים לתוך נשמה קיימת בגוף חי, שגם רצתה לכפר על אותו מעשה לאחר שעשתה זאת נשמת הצדיק עוזבת והולכת ישר לגן עדן. מהסיבות המוזכרות בפסקה הקודמת יצאו כמה רבנים במאה ה-15-14 נגד הלימוד ההמוני של תורת הנסתר שבלימודה רב הנסתר על הגלוי. עד אותה תקופה גם היו קוראים לגלגול נשמות "העתקה" בכדי להסתיר תורה זו מעיניים שאינן "מפותחות רוחנית".

התפנית הרצינית ביותר החלה במאה ה-16 תקופתו של האר"י הקדוש שקבוצות רבות של תלמידיו החלו להתעסק בתורת הנסתר והסוד וספרים רבים נכתבו עם הקשרים לגלגול נשמות. דבר נוסף שתמך באמונה בגלגול נשמות בתקופת האר"י הוא "הדיבוק". תופעת הדיבוק הייתה תופעה שכיחה שבה נכנסת נשמתו של אדם מת לתוך גוף חי. בזמנו, אמונת הגלגול עדיין רווחת ורוב מקורותיי באים מספרים של גדולי רבני המאה האחרונה, כגון: "הרב הנזיר", הרב שלמה אבינר בספרו "שאלת שלמה" שגם כותב: "אמונת הגלגול היא חלק מן התורה ואנו מאמינים בה כמו בשאר חלקי התורה". גם הרב חיים דוד הלוי כתב רבות על תורת הגלגול ותקף בחריפות מכתבו של אדם שלא האמין בתורה זו (אגב, רבנים אלו אינם נחשבים כ"מקובלים" אלא כפוסקי הלכות וכותבי הגות והשקפה לכל עם ישראל).

ראיות לגלגול נשמות במקורות יהודים

נתחיל בתורה הקדושה שבה אמנם אין אזכור מפורט, אך רבים ממפרשי התורה בצפת בתקופתו של האר"י מסבירים, למשל, שאחת הסיבות לרציחתו של הבל ע"י קין היא שהייתה להם אחות תאומה ששניהם חשקו בה. באינצקלופדיה העברית כתוב שכמה מחכמי הסוד אומרים שבמרוצת השנים הבל התגלגל למשה וכיפר על חטאו -הראיה האסורה לאדם, ע"י מקרה הסנה בו ראה את ה' צורה מותרת. קין התגלגל כיתרו (ולכן אחד משמותיו הוא הקיני) והפך ליועץ משה וגם השיא את ציפורה שהייתה גלגול אחותם התאומה. בקהלת (א,ד) כתוב: "דור הלך ודור בא והארץ לעולם עמדת". בסוף המאה ה-12 חכמי הקבלה בצפת אמרו שכוונת הפסוק היא שהדור שהולך הוא גם הדור שבא (ע"י גלגול נשמות). מסופר בגמרא בכתובות סג. שרחל בת כלבא שבוע הלא היא רחל אימנו ור' עקיבא הוא יעקב (הרמז באותיותיו הוא יעקב א'). מוזכר גם במסכת כתובות ש"פנחס הוא אהרון", ולכן ישנם המפרשים שאלהו מוזכר כגלגול פנחס בשל קנאותם הדומה לה'. עוד סיפור מפורסם הוא על הבעל שם טוב שראה סוס ששייך לכפרי ומייד ידע שמתגלגלת בסוס נשמת אדם. האדם שהתגלגל היה אחד שלא פרע חוב כספי לכפרי בחייו. הבעש"ט פנה לכפרי וביקש לקנות את הסוס אך הכפרי לא הסכים בתואנה שזה הטוב בסוסיו. אז הבעש"ט ביקש שיראה לו את השטרות של האנשים שחייבים לו כסף וביקש לקנות אחד השטרות. הכפרי אמר: "מה לך השטר הזה, הוא שייך לאדם נפטר שממילא לא יכול להחזיר החוב". הבעש"ט בכל זאת לקח השטר ומייד קרעו לגזרים. באותו רגע, הסוס התמוטט ומת וכך היה תיקון נשמתו שפרע חובו לכפרי.

מדרשי סוד רבים נכתבו, הבולטים שבהם הם של האריז"ל, ר' חיים דוד ויטל, ור' יהודה פתייה בן המאה-20. אחד המדרשים של "ספר הגלגולים" אומר שבבא בן בוטא שעיניו נוקרו ע"י הורדוס נתגלגל ברב ששת- סגי נאור (עיוור בארמית). סימן לכך הוא אותיות בב"א-

שש"ת בכתב א"ת-ב"ש. אחת ההוכחות הגדולות של מאמיני הגלגול הוא מצוות ייבום. כל אדם יודע שלפי הפסוק בספר דברים(כה,ו) שמדבר על בכור שנולד בייבום: "והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל". לפי הפשט הבכור יקרא על שם המת. ר' חיים דוד הלוי מקשה על פרוש זה - הרי הייבום היא מצווה קשה נפשית גם לאח וגם לאישה, אז כל התהליך הזה רק בשביל שיישאר "שם" המת!! והרמב"ן עוד מקשה: "שהרי בבועז נאמר: "ולא יכרת שם המת מעם אחיו" (רות ד,י) והרי לא קראו לו מחלון אלא עובד!! עוד קושיה היא שבמקור אחר כתוב "והקם זרע לאחידך" ולא נזכרת המילה "שם".

התשובה לכל הטענות האלה מצויה בכתבי רבינו בחיי שאמר: "וידוע כי תגדל הנאת הנפש כשהיא מתגלגלת לקרוב משפחה שיש יותר שייכות עמו..." הנשמה מעדיפה להישאר אצל קרוב משפחה ולכן הבן הנולד מייבום הוא בעצם גלגול של המת. בתלמוד נאמר שאב"י נולד אחר שמת אביו ונתגלגל בו ולכן נקרא אב"י, וגם אב"י זה ר"ת: אשר בך ירוחם יתום. בימינו אנו שואלים: "מפני מה צדיק ורע לו ורשע וטוב לו?!" רבים מחכמינו מסבירים שאלה מהותית זו ע"י גלגול נשמות, שרשע יתגלגל בצדיק שיצטרך לסבול בחייו על מעללי קודמו ולהפך. אמנם גלגול נשמות מתגלה מעט ביהדות אבל כשהוא מוזכר הוא שופך מעט אור על מהות התורה והמצוות.

סיכום

תופעת גלגולי הנשמות היא הוכחה חותכת לעניין "השארות הנפש" באדם לאחר מותו. אמונת הגלגול נפוצה מאוד במשך ההיסטוריה אצל מספר דתות וכתות. גלגול נשמות אף הוכח מדעית בעולם המודרני, בו לא בקלות מקבלים תופעות הנחשבות מיסטיות. עם הצטברותן של עדויות ומחקרים רבים אשר נבדקו היטב, המדענים בעצם מאמינים בגלגול נשמות.

בעולם ישנם לפחות 15 מכוני מחקר העוסקים בבירור תופעות על טבעיות וביניהם גלגול נשמות. המפורסם שבמכונים הוא היחידה לחקר האישיות באוניברסיטת וירג'יניה שבראשה ד"ר איאן סטיבנסון שכבר 40 שנה מתעסק בהוכחת גלגול נשמות. לדוגמא, ד"ר סטיבנסון ועמיתו ד"ר טאקר לקחו 799 ילדים שטענו שזוכרים את הגלגול הקודם שלהם. לאחר בדיקת כל מקרה לעומק, כל 799 הילדים נמצאו דוברי אמת.

ביהדות אמונת הגלגול שנויה במחלוקת מכיוון שזה נושא מאוד עדין ויש בו הרבה מעבר לכתיבת מאמר מעמיק, אלא הרבה סוד ונסתר טמון בתורה זו. זה יכול להסביר התנגדות רבנים רבים שחשבו שאדם פשוט אינו יכול לקחת אמונת הגלגול כפשוטו. לעומת זאת במרוצת השנים ובמיוחד לאחר כתיבת "הזוהר" התחילו מקובלים להתעסק בגלגול נשמות ונכתבו ספרים רבים ע"י גדולי עולם כגון: האר"י, ר' ח"ד הלוי, ור' יהודה פתייה. בפירושי התנ"ך של מקובלים אלה כגון: "גלי רזיא" (אלמוני), "ספר הגלגולים" ו- "שער הגלגולים" של הרב חיים ויטל וכתביו של האריז"ל, נתבארו מאורעות רבים ע"י גלגול נשמות. משה ויתרו הם גלגולי קין והבל; דוד, בת שבע ואוריה הם גלגולי אדם, חוה ונחש; איוב הוא גלגול תרח אבי אברהם ורבים נוספים. לדעת המקובלים, הגלגול התחיל אחר הריגת הבל ויסיים בתחיית המתים. אז כל גופות המגולגלים יקומו ויהיו בהם ניצוצות של הנפש המרכזית. ע"י גלגול נשמות ניתן להבין מספר דברים: למה אנשים דומים כל כך ללא קרבה משפחתית? למה צדיק ורע לו רשע וטוב לו? ולמה תינוקות מתים ללא עוול בכפם? לכל שאלות אלה יש תשובה מרכזית אחת! יש גלגול נשמות שבו נשמת אדם עוברת גופים על מנת לכפר על עוונותיה וחטאותיה הקודמים.

דעה אישית

לאחר קריאת סיפורים, מחקרים וכתבים רבים, אני מאמין באמונה שלמה שקיים גלגול נשמות. אולם, אני מודע לכך שיש עוד רבות שאיני יודע ורק חכמי סוד יכולים באמת להבין את המשמעויות העמוקות הטמונות בגלגול נשמות. הלקח הוא: שאנו צריכים להיזהר מאוד במצוות שבין אדם לחבירו שעליהם התיקון הוא קשה מאוד ולא פשוט כלל. ואסיים במשפט של ר' חיים דוד הלוי: "אנו מאמינים בהתגלות אלוהית לאדם הראשון... ולאבות האומה כהכנה לאותה התגלות אלוהית לתולדות אנוש בהר סיני, אשר בה נתן לעולם תורה שהיא התדריך השלם והמלא לאדם כדי שיוכל להגיע לשלמות נפשו אחרי הפרידה לחיי הנצח".

בית המקדש / זוד דוטש

ראשי פרקים

- א. זיכרון המקדש
- ב. חשיבותו של המקדש
- ג. האם ניתן לבנות את ביה"מק בימינו?

הקדמה

נאמר בעשר הזכירות שחייב האדם לזכור בכל יום: "וזכירת ירושלים תיבנה ותיכונן במהרה בימינו אמן". רואים מכאן שישנה מצווה לזכור בכל יום את ירושלים, את ביהמ"ק. כמו-כן, מצווה זו נוהגת בזמנים שמחים כחתונתו של האדם. מצווה לזכור את ירושלים והמקדש על ידי שבירת הכוס. גם כשאדם בונה בית חדש, משאיר מקום של אמה על אמה ללא טיח, זכר לחורבן המקדש.

מדוע צריך לזכרו?

כאשר אנו מגיעים לרגלי הכותל המערבי, מבצבים בתוכנו געגועים לבניין השלם, לשלטון ישראל, לעבודת הכוהנים ושירת הלויים.

אך האם באמת אנו רוצים בבנייתו של המקדש, האם חשיבותו ברורה לנו? כל זאת ועוד נברר במאמרינו זה, וכן נעסוק בנושא של בניית ביהמ"ק בימינו אנו, האם ניתן לבנותו?

א. זיכרון המקדש

אנו מוצאים את עצמנו שבכל צעד אנו מזכירים את ביהמ"ק:

- בשלוש תפילותינו שביום יום בברכת רצה מזכירים אנו את בית מקדשינו "והשב העבודה לדביר ביתך ואישי ישראל, ותפילתם מהרה תקבל ברצון ... " ומיד: "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים...המחזיר שכינתו לציון".
- ביהמ"ק לא מוזכר רק בתפילתנו, אלא גם בעת שאנו מודים על המזון שנתן לנו: "רחם ... על ירושלים עירך ועל הר ציון משכן כבודך ועל היכלך ועל מעונך ועל דבירך ועל הבית הגדול והקדוש שתקרא שמך עליו ... ברוך אתה ה' ... בונה ירושלים".
- כמו כן, מוזכר בית מקדשינו בזמן הכי שמח של האדם בחייו - ביום חתונתו וביום שמחת ליבו, בו נהגו ישראל לשבור כלי ולומר "אם אשכתך ירושלים תשכח ימיני. תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי, אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי".
- ישנן 4 תעניות אשר כל עניינן אבל כבוד וצום ומספד על ירושלים, כאשר השיא מגיע בתשעה באב.

רואים מכל הדוגמאות הללו, וכך ניתן לתת עוד רבות, שחסרון המקדש ניכר בכל אורח חיינו.

ב. חשיבותו של המקדש

ארמון המלכות של הקב"ה

בית המקדש הינו ארמונו של הקב"ה, מקום השראת שכינתו. ישנו מדרש (ברכות נה): "בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לבצלאל - עשה לי משכן, ארון וכלים, הלך משה והפך ואמר לו, עשה ארון וכלים ומשכן. אמר לו משה רבנו: אדם עושה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים ואתה אומר לי עשה ארון כלים ומשכן?"

ממדרש זה רואים שהמשכן הינו ביתו, ארמונו, של מלך העולם - הוא הקב"ה.

ישנו מדרש נוסף שמדבר בזמן חורבן הבית בעניין הסתלקות השכינה: "ויצא כבוד ה' מעל מפתן הבית" - אמר רבי אחא: משל למלך שהיה יוצא מפלטין שלו בכעס. משהיה יוצא היה חוזר ומגפף ומנשק בכותלי פלטין ובעמודי פלטין ובוכה ואומר, הוי שלום בית פלטין שלי, הוי שלום בית מלכות שלי. הוי שלום בית יקרי, הוי שלום מעכשיו הוי שלום".

כך, משהייתה שכינה יוצאת מבית המקדש הייתה חוזרת ומגפפת ומנשקת בכותלי בית המקדש ובעמודי בית המקדש, ובוכה ואומרת "הוי שלום בית מקדשי, הוי שלום בית מלכותי. הוי שלום בית יקרי, הוי שלום מעכשיו הוי שלום".

מדרש זה מבטא בעוצמה את מהותו של המקדש, שהמקדש הינו ארמונו של הקב"ה, ארמונה של השכינה. בית המקדש הוא כבודה, הוא יקרה של השכינה אשר גלתה ואין מנוח עד ימינו.

בית המקדש הוא המחבר בין ישראל לאביהם שבשמים

את החיבור שבין ישראל לאביהם שבשמים אנו יכולים לראות משני צדדים, מצד ישראל ומצד הקב"ה.

מצד ישראל – אנו יכולים לראות זאת ע"י הקרבת הקורבנות, הקטרת הקטורת, שירת הלוויים, עם ישראל כל שנה, שלוש פעמים בשנה, עולה לרגל בחג הסוכות ובחג הפסח ובחג השבועות. וגם בימינו, כאשר כל ישראל מגיעים לכותל המערבי, מרגישים קשר גדול לאביהם שבשמים.

ומצד הקב"ה – אש יורדת מן השמים ומקבלת את קורבנותיהם של ישראל, חוט השני ביום בכיפורים היה נהפך ללבן וכו'. וכן, בית המקדש נמשל לצוואר שהוא מקשר בין הגוף לראש בין החלק התחתון והעליון; ביהמ"ק מקשר בין העליונים לתחתונים. וכן אומר המדרש: "אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי" - כנגד מי אמרו? אלא כנגד כנסת ישראל, שאמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: ריבונו של עולם זכורה אני זיכרון לשלוה".

ג. האם ניתן לבנות את בית המקדש בימינו?

הרמב"ם קובע על פי הגמרא, שהקמת מלכות ישראל ומחיית עמלק קודמים לבניין בית המקדש (הלכות מלכים א - א,ב). מבחינה הלכתית, הגדר של עמלק הוא גזעי, כפשוטו, ועכשיו איננו יודעים מיהו עמלק. בוודאי שעמלק קיים, זאת משום שאין לנו ידיעה בתורה שבכתב או שבעל פה שהוא כבר נמחק. לכן אנחנו מתעכבים בבניית בית המקדש. סיבה שנייה שמונעת מאיתנו לבנות את בית המקדש היא שאין לנו מלכות ישראל. אמנם, מרן הרב קוק פסק שכל הנהגה לאומית מישראל יש לה גדר של מלכות (משפט כהן סי' קמ"ד), אך אין זו מלכות שלמה ואמיתית שהיא מלכות בית דוד, אלא מלכות שלנו היא הכנה למלכות בית דוד. לכן, גם מצד זה אנו מעוכבים לבנות את בית המקדש. בנוסף לכך, כתב שם מרן הרב שחייבים לחכות לנביא (דעת כהן).

סיכום

א"א לבניין בית המקדש בלא מלכות בית דוד או בלא נביא (עמ' רע"ד) ונשארה בידינו התקווה והתפילה שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ונראה בקרוב "בשובך לציון ברחמים".

עולם הבא – גן עדן וגיהנום / נתנאל דמרי

מהו עולם הבא?

תחילה נעסוק בשאלה מהו עולם הבא. לשם כך נביא את דברי הרמב"ם (בהקדמה לפרק חלק): "ועתה אחל לדבר במה שכיוונתי לו. הוי יודע כי כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג שמע הקולות, ולא הסריס תאוות המשגל - כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים... ואין אנו מכירים אותו (התענוג הנפשי) ולא נשיג אותו בתחילת המחשבה אלא לאחר מחשבה גדולה".

הרמב"ם בא להסביר לנו, שכמו שהעיוור לעולם לא יוכל להבין מהם צבעים ומה זה לראות, וכמו שהחרש לעולם לא יבין מה זה לשמוע, כך אנו לא נוכל להבין מהם תענוגות העולם הבא, ורק אם נחקור ונעמיק לאחר מחשבה מרובה נוכל להבין קצת על משמעות העולם הבא.

בהמשך דבריו, הרמב"ם מוכיח שאפילו בעולם החומרי הזה אנשים מעדיפים את התענוגות הרוחניים שיש בעולם הזה על פני התענוגות הגשמיים.

"כי אנו מוצאים רוב בני האדם כולם מייגעים נפשותיהם וגופותיהם בעמל וידיעה שאין למעלה מהם כדי שיגיע לו מעלה וכבוד שינשאווהו בני אדם".

בהמשך מביא הרמב"ם שתי דוגמאות נוספות שהן הבושה והנקמה. לדוגמא: איש שרץ למשרה מכובדת ומוציא כסף מכיסו שלו כדי שיהיה לו סיכוי יותר טוב להיבחר, מדוע הוא עושה זאת?! יתכן שזה בגלל שאדם זה רוצה ליהנות מהכבוד שיזכה לו כשיהיה מכובד, וזה מוכיח את מה שהרמב"ם אומר שאנשים מעדיפים הנאות רוחניות על פני הנאות גשמיות.

הרמב"ם (בהלכות תשובה פרק ח' הלכה ב') מסביר מה יהיה בעולם הבא. הוא מסביר שבעולם הבא אין גופות וגוויות, יש רק נשמות צדיקים כמלאכי שרת. אין בו את כל הדברים שתלויים בגוף כמו ישיבה, עמידה, אכילה וכו'.

לצורך כך, הרמב"ם מביא את הגמרא (ברכות דף י"ז עמוד א'): "מרגלא בפומיה דרב לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא פריה ורבייה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה שנאמר ויחזו את האלוקים ויאכלו וישתו". מסביר הרמב"ם:

"**יושבים**" - שהצדיקים מצויים שם ללא עמל וללא יגיעה.

"**ועטרותיהם בראשיהם**" - שהצדיקים ידעו מדוע זכו לחיי העולם הבא

"**נהנים מזיו השכינה**" - שהצדיקים יצליחו להגיע להשגות גבוהות יותר מאשר כשהיו בחיי הגוף.

נצחיות הנשמה

הגוף שייך לעולם הטבע שהוא בעל חוקיות. לדוגמא: צמח גדל, ולאחר זמן מסוים נובל ומת. כך גופו של האדם, לאחר זמן מה מתכלה. לעומת זאת, הנשמה - כפי שהוכחנו - אינה תלויה

בגוף, כפי שהזכיר הרמב"ם לגבי רגש הבושה שאפילו שהגוף רוצה לעשות תאוה חזקה מאוד רגש הבושה עוצר בעדו. כלומר, יש כוח רוחני עצמאי בגופו של האדם וזוהי הנשמה. העצמאות של הנשמה היא זו שמוכיחה את קיומה ולפי שהנשמה אינה קשורה לחומר היא גם איננה מתכלה.

הנה דברים שנדפסו בקובץ זיכרון, מתוך מכתב של צעיר שמו דניאל אורליק הי"ד והוא בן 19 בנופלו, במלחמת יום הכיפורים:

"כל חיי האדם מסתובבים סביב הנפש, כשהגוף הוא רק כלי ביטוי, אתה אוהב, שונא- כל אלה רק תהליכים נפשיים יתרה מזו, שאתה אומר 'אני', האני שלך מיהו זה? אני בוכה, אני צוחק, מי זה אני? היד? הרגל? הבטן? לא ולא- האני זו הנפש".

הגוף והנפש הנם בעצם שתי רשויות נפרדות. שתי רשויות ממשיות. ובכן, ביטול ישות אחת אינו חייב לגרור אחריו ביטול ישות שניה. בפיסיקה יש חומר שימור החומר. מדוע לא יהיה חוק שימור הרוח?

דברים אלה כתב הרמב"ן (שער הגמול פרק ו') "ולא אבד דבר מיום שניברא העולם, רק בעניין זה להתגלגל ולשוב ליסודו. כלומר, שהחומר רק מחליף צורה אך לא כלה – והוא אובדן כל האובדים כל זמן קיום העולם כל שכן שזו הנפש שהיא עליונה אי אפשר שתהייה בטלה ואובדת".

גן עדן וגיהנום

מכיוון שאמרנו שהנאות העולם הבא הן אינן גופניות, שהרי לא יהיה לנו גוף בעולם הבא, נצטרך לבאר מהו גן עדן ומהו גיהנום.

על פי מה שהסברנו שעוה"ב הוא עולם רוחני, אנו מבינים שגן עדן הוא השכר שאנו מקבלים - כל אחד לפי הדבקות שלו בקב"ה בעולם הזה. ככל שהנשמה נשמרה ולא הושחתה בחטאי העוה"ז, באותה מידה גדלה דביקותה בקב"ה. כלומר, האדם יוצר בעצמו את העוה"ב שלו במו ידיו. עיקרו של הגיהנום הוא הצער של הנשמה שאינה נדבקת לבורא עולם מכיוון שהיא קשורה יותר מידי לחטאי העולם הזה שמונעים ממנה את עלייתה הרוחנית, ובמילים אחרות עצם מעשה החטא הוא עצמו עונשו של החוטא.

הרמב"ם (בהקדמה לפרק חלק) מסביר בצורה שונה את גן עדן וגיהנום.

גן עדן – גן עדן הוא ביטוי שחז"ל משתמשים בו כדי לציין את עולם הנפשות שהוא עולם הבא, אך חז"ל משתמשים בביטוי זה בהשאלה, גן עדן הוא אינו מושג רוחני בלבד, שכן בתורה הוא מופיע בהקשר ברור של יצירת האדם בעולם הזה "עפר מן האדמה" כשגן העדן הוא מקום מגוריו הגשמי של האדם.

לפי הרמב"ם אין ספק שבריאת האדם בגן עדן היא פשוטה, שבהתחלה חי האדם חיים נוחים יותר מבחינה גשמית, והחטא הוא שגרם להרחיקו מהם.

לפי דעת הרמב"ם סיפור הגירוש מגן עדן מעיד על כך, שלעתיד לבוא, לאחר שיתוקן החטא, האדם יחזור לגן העדן הגשמי אשר בו ניברא.

למרות זאת אין טעם לחשוב שגן העדן נימצא במקום כל שהוא על פני כדור הארץ ושרק צריך לגלותו. סילוקו של האדם מגן עדן אינו אלא סילוקו של גן עדן מהאדם ומהעולם הזה, גן עדן נחרב מעל פני האדמה. אך לעתיד לבוא, כשאדמתו החרבה תהפוך שנית לגן עדן

שנאמר "כי ניתם ה' ציון ניתם כל חורבותיה, וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה'" (ישעיהו פרק נא פסוק ג), לאחר מכן יוכל האדם לחיות בנוחות המקסימאלית מבחינה גשמית כדי שיוכל להגיע לרמה הרוחנית שבה יזכה לחיי העולם הבא לחיים הנצחיים.

גיהנום - גם כאן שואלים חז"ל שם זה לאובדן הנפש מהעולם הבא. מכל מקום, הרמב"ם הבין מדברים אחרים של חז"ל שיש גם גיהנום גשמי, בעולם הזה, ומהותו אף שלא ידועה בבירור, קשורה ליסוד האש של הגיהנום המקראי שהיו מעבירים בו בני אדם באש למולך. ונראה, שהכוונה היא כי אותם הרשעים שיחיו בדור שיתגלה בו גן עדן הם אשר יענשו בעונש גיהנום הגשמי מכיוון שאפילו בדור כזה הם לא חוזרים בתשובה, ומכל מקום הנקמה שאין גדולה ממנה היא שתיכרת הנפש ולא תזכה לאותם חיים.

תפיסה שונה של עולם הבא

ר' חיים מוולוז'ין (בספרו "נפש החיים") מסביר בצורה שונה את המושג "עולם הבא" ונביא בקצרה את דבריו:

"וזהו מה שאמרו (אבות פ"ד מ"ב) שמצווה גוררת מצווה וכו', ששכר מצוה מצוה וכו', כי שכר מצוה, היא המצוה עצמה, נותנים לו בשכרו, והוא האור המקיפו, כמבואר לעיל, והוא יושב ממש כמו בגן עדן, והלא אז נקל לו לעשות מצוה אחרת. ולהפך חס ושלוש בעברה, הנהו אחוז בחבלי בוז, ועברה גוררת עברה.

ועל כן לא אמר התנא (אבות) כל ישראל יש להם חלק "בעולם הבא" ואמר "לעולם הבא", כי בעולם הבא הלשון מובן, כי הוא דבר בפני עצמו המוכן, ומי שיזכה במצוה יתנו לו משם. ואמר "לעולם הבא", שהוא עושה עתה העולם הבא במעשה המצות, והוא מעשה ידי אדם עצמו. כי המצוה הוא עצם השכר. והאור הוא בגן עדן בחיי האדם, ולעתיד זהו שכרו, והבן".

ר' חיים מוולוז'ין מסביר לנו, שאדם כבר בעולם הזה יכול להגיע לחיי העולם הבא מכיוון שהעולם הבא הוא לא מקום מוגדר שאנשים מתים ומגיעים אליו אלא האדם יוצר במו ידיו את העולם הבא שלו. ככל שהאדם בעולם הזה יקיים יותר מצות, הוא מביא על עצמו את השפעת העולם הבא והוא חי חיי עולם הבא, שהרי הנשמה היא זאת ששולטת בגוף ולא להיפך.

סיכום

ראינו שהאדם צריך לעמול כדי להגיע לעולם הבא כפי שאומר ר' יעקב (בפרקי אבות): "העולם הזה דומה לפרוזדור בפני עולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתיכנס לטרקלין".

יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, שנשמור חוקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה וניראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא!!!

תודות:

תודה לרב בועז שעמל להביא מקורות, והכניס בי כוח לעשות מאמר זה. ותודה לאברך אריאל תנעמי שבלעדיו לא הייתי מסיים מאמר זה. ותודה בכלל לכל מי שעזר לי אפילו שהוא עזר בזה שהוא לא הפריע זאת גם עזרה חח תודה!!!

להשתנות / נתנאל חברוני

הקדמה

מראה, כמה שינויים היא מראה לי, כמה רגעים של פחד, של התלבטות. לצייר לי פנים חדשות, לבוש חדש והתנהגות טהורה. ואם העולם היה קומיקס, ספק אם היינו נראים כמו עכשיו, כל אחד היה דואג לצייר עצמו כמות שהיה רוצה לראותו מסתובב בעולם, או שאולי איך שהעולם היה רוצה לראות אותו.

אומץ, כמה אומץ צריך בכדי להשתנות. כמה רגעים של חולשה, של להיות כמו כולם, של לנצח מול המראה, מול האגו, מול עבודת של ציונים, הציונים של העולם החיצוני- הפנימיות? מקומה לא שם.

אם רק היה לנו האומץ, לכולנו, לקחת את המפתח שיכניס אותנו פנימה, אל עומקי הנפש, אל האופי- מעבר ליופי . . . אולי בגלל זה רובנו עוד כאן, נמרחים בערימות כמו כתמים של צבע לא שייך שהתערבב על בגד לבן.

אולי בגלל זה אנחנו מרגישים מופסדים המון פעמים מול המראה כשהשינוי רק מתחיל, פחדים לאבד, לפרוץ, לשחק, "לזרוק" עצמנו לדבר האמיתי בלי לחשוש.

אבל בלילה, לפני השינה, בתוך החדר החשוך, כולנו בסופו של דבר מתבוננים בתקרה ובוהים במחשבות האמיתיות, עושים פרצופים שלא היינו עושים מול אנשים, ותוהים מדוע אנחנו לא שם, במקום שרצינו להיות בו.

במאמר זה אנסה לגעת בנקודות הכי בסיסיות בנושא השינוי:

- מהו שינוי?
- מדוע לנו להשתנות ? (אם בכלל)
- היום שאחרי החלטתנו להשתנות (או: הקשיים בתהליך, והדרך להתגבר)
- ושאלת השאלות: מה הרווח שלנו בעולם משינוי? ו"האם המיץ שווה את הסחיטה?"

מקווה שהמאמר יצליח לגעת בנו. אני אישית כתבתי על נושא זה מפני השינויים המציפים ושהציפו אותי בשנה זו, ומפני הרצונות הכרוכים בקשיי השינוי שבי. וחשבתני לנכון לכתוב דווקא על נושא זה מתוך הזדהות עם חבריי למכינה שסברתי ששנה זו היא כולה שנה של שינויים עבורנו, מי יותר ומי פחות אך בסופו של דבר אחרי הכול- כולם באו להשתנות.

☺ קריאה מהנה! ☺

מהו שינוי

לעיתים, בכל רגע נתון בחיים אנו עלולים להיתקל בבעיות כלשהן, ברצון לגוון, לחדש או לעקם משהו שנשאר ישן מזה שנים; רצון זה נקרא "שינוי".

שינוי הוא אינו דבר של רגע אחד, ספק אם יש אדם בעולם שלנו שיכול לקום מחלום של לילה, להתבונן במראה ולהעיד על עצמו שהוא השתנה מקצה לקצה אחרי שש שעות שינה - אלא אם כן ראייתו כלפי העולם השתנתה והוא בחר להתחיל להסתכל על העולם דרך משקפיים חדשות. אבל גם הסתכלות זו לא יכולה להגיע בין רגע.

בכל אופן, כוונתי היא ששינוי הוא דבר מורכב יותר מסתם למידה או ידיעה כללית. בין העובדה שאתה יודע דבר מסוים ועד לעובדה שאתה מביא את למידתך לידי מעשה - קיים אוקיינוס שצריך לחצותו. האוקיינוס הזה נקרא ה-"תהליך" בשינוי.

כל תהליך בחיינו דורש פעולות והחלטות מסוימות וכמו כולם גם בשינוי קיים תהליך. תהליך השינוי דורש חמישה דברים:

1. ידיעה

2. רצון
3. אומץ

4. זמן
5. סבלנות

ידיעה

השלב הראשון בתהליך הוא הדרישה לחקור ולדעת ולהרחיב אופקים בכל תחום קיים, בכדי שהאדם יוכל לדעת במה לבחור או לדעת עם איזו דרך להסכים מרבית הדרכים הקיימות ופתוחות לו.

הראייה אמר שליכולת מגיעים דרך החלטה ורצון, אך להגיע לידי רצון צריך להיות שלב בסיסי יותר והוא הידיעה. (ידיעה << מביאה רצון >> מביאה יכולת)
איך אתה יודע מה יכולה לגרום האש, לטוב או רע, אם לא תחקור מהי אש?!
איך אתה יכול לדעת מהו עונג הרוויה מהמים אם מעולם לא שתית מים?!
איך תוכל להיות אדם טוב, ישר, הגון ומתחשב על האדמה הזו אם לא למדת ובדקת מה זה "אדם טוב"?

רצון

הצעד השני בתהליך, הוא לרצות בכלל להגיע לידי שינוי והרצון הוא קרש הקפיצה להתחלה, הדחיפה הראשונית שרובינו פוחדים בכלל להתחיל בה (מסיבות שנפרט בהמשך). אך לאחר שהגענו למסקנה אמיתית שאנו רוצים ובחרנו דרך נכונה - כאן מתחיל המסע.

אומץ

כמו בכל מסע, צריך שיהיה לכל אדם את הגבורה, הכוח הראשוני לתת דחיפה וצעד ראשון אל הלא נודע, גם אם זה נראה בהתחלה כבלתי אפשר לביצוע.
לאחר שהחלטנו שאנו רוצים להשתנות, אזי באותו הרגע החלטנו שאנו גם צריכים לבצע את הצעד הראשון, האומץ הראשוני לתחילת התהליך אשר בלעדיו הרצוי אינו יהיה מצוי.

זמן

הזמן הוא דבר נצחי לעומת האנשים הנמצאים בתוכו, שהם נתונים של רגע. לכן, הזמן תמיד יישאר מוקצב כלפי כל אחד. אך גם צריך להיזהר, מפני שהזמן כידוע משחק לרעתנו - במקרה ויש באדם תכונות שליליות הזמן משחק תפקיד נגדו, כי הזמן מקבע ומטביע בתוכו את הרע והופך אצלו את ההרגלים השליליים לחלק מן אופיו. בכל שינוי יש זמן התחלה. אך לשינוי אין סיום, כי שינוי הוא תהליך תמידי ולא קצוב.

סבלנות

בכל זמן השינוי צריך דבר מאוד נצרך וחשוב - סבלנות. אדם אשר לא פיתח לעצמו סבלנות, לא יחזיק מעמד, ולכן הוא צריך להזכיר לעצמו תמיד שהוא נמצא בשינוי ושהכול עניין של זמן. וכאשר אינו יסיט את עיניו מהמטרה, הדרך תהיה קלה יותר ותהיה לו סבלנות גדולה יותר. כל שכן, צריך גם לזכור האדם שבשינוי - כמו בכל דבר בחיים - קיימות נפילות, ומנפילות אלו צריך לדעת לקום ולהמשיך הלאה, ולא חלילה להתייאש ולחשוב שאם נפל, כאן הסוף והתהליך לא עבד כלל. **ממש לא ככה**. אם עלית במדרגות וכרגע אתה עומד במדרגה השביעית ונפלת לשישית, אל תשכח שלפני שנה נפלת במדרגה השלישית, כך שנפילתך היא עדיין נפילה, אך נפילה פחות קשה מפעם, כי מאז התקדמת ועלית מספיק מדרגות בשביל להמשיך לצעוד אל השלמות.

זהו הסוד.

שני החלקים הראשונים (רצון ואומץ), כללתי אותם יחדיו מפני שבכדי לרצות ובשביל לשים את הרגל בקו ההתחלה צריך אומץ רב. ושני החלקים השניים (זמן וסבלנות), כללתי אותם יחדיו מפני שגם בשביל הזמן שבשינוי צריך המון סבלנות, המון רגעים של תהיה וסיבולת. כאשר אדם יכול לסבול ולהתאפק הוא בעצם מקדם את התהליך ונותן עוד זמן ועוד מרחב לביצוע המטרה.

והכי חשוב: לא לשכוח את המטרה!

כי "אדם שיש לו למה, יוכל לשאת כמעט כל איך" !

מדוע לנו להשתנות?

בשנתיים האחרונות, בתהליכי חיפוש אחר דרך חיים ולאחר בלבול לא קטן עם עצמי, יצא לי לפגוש אנשים שהסבירו לי שכל עוד אתה מסתכל במראה ותוהה אם זה בכלל אתה שעומד בצד השני - אזי עליך להשתנות! קרי, אתה לא אתה!
אם פורצים בך רגעים של תהיה, של מחשבה, של התלבטות לגבי זהות עצמית שבך, הרי אתה לא אתה.

או כמו שהרבי מקוצק אמר פעם:

"אם אני אני בגלל שאתה אתה,

ואתה אתה בגלל שאני אני

אז אני לא אני ואתה לא אתה"

מעבר לכך, מאנשים שפגשתי וראיתי שהם עצמם עברו שינויים, מהפסקות הרגלי עישון ועד חזרה בתשובה, מאנשים אלו פגשתי במסקנות זהות בשל רצונם להשתנות - הם הוכיחו לעצמם שמצבם הנוכחי אינו מצבם האידיאלי אשר היו רוצים להימצא בו, או במלים אחרות- הם גילו שהמראה שלהם שבורה!

כנראה הרגישו שהם יכולים לטפס גבוה יותר, הבינו שהם "שווים יותר"! שבעצם אולי הם רוצים לפרוץ את הדלתות במקום להמשיך להסתובב במבצר האינסופי המוביל אותם לשומקום, המוביל אותם לאבדון כלשהו, להליכה כעיוורים אחרי ההרגלים השליליים אליהם הם נכנסו במשך השנים!

"היום שאחרי"

בכל שלב מהשלבים בשינוי יש קשיים. בעצם, בכל שלב בחיינו בכלל קיימים קשיים וללא קושי איך נדע שאנו עושים משהו טוב?

הקושי הוא התשובה החיובית לשאלתנו – "האם אנחנו בעלייה?". בכל אופן, כאשר אדם החליט אתמול בלילה שהוא רוצה להשתנות, כמו שאמרנו, החלטה זו היא עצמה קשה, הרי מי בדרך כלל מוכן להודות בטעויות או מגרעות שלו? רק האמיץ. ועובדה, שעד היום יש אנשים שלא מודעים לכך שהם מוכרחים להשתנות, או הכי רחוקים - אלו שיודעים והם מטאטאים את הידיעה תחת השטיח וחושבים ששם זה נגמר.

לאחר שני השלבים הראשונים (הרצון והאומץ) כמו שראינו, מגיעים השניים הבאים שהם קשורים למה שנעסוק בו עכשיו- הקושי.

הזמן והסבלנות הם קשים לא פחות מהרצון והאומץ. צריך לזכור שכשאתה מעוניין להשתנות, לעשות משהו אחר או להתחיל משהו חדש אתה תתקל המון פעמים במעידות, והדרך היחידה להצליח היא התמדה הנובעת מתוך המילה "סבלנות" או "זמן" או גם עקשנות מסוימת להגשמת המטרה אותה הצבתי לעצמי.

חוץ מכך, קיימים עוד גורמים חיצוניים המערערים בנו את הרצון להשתנות. היום החברה מכתובה לנו כללים ברורים בהם היא מעצבת את האופנה, ההתנהגות ומשם את דרך החיים. כאשר אתה מודע לכך שאתה לא בדיוק חייב להיות מהדגים המתים ששוחים עם הזרם שהאופנה מציירת להם, זה עדיין לא מצליח לפתור את בעיית הקושי, מפני שבתהליך השינוי אתה פתאום רואה שדברים מסביבך זזים מולך ואתה צועד בכיוון ההפוך לכאורה! ובכל רגע נתון אתה יכול להרגיש פתאום שונה.

אם הצלחנו להתגבר על משמעות החברה ופשוט לא לשים את כובד המשקל בידי החברה וכלליה, אזי אנו יכולים להיות בטוחים בעצמנו ומי יכול לערער את רצוננו להיות כמות שבחרנו. רק שלא נשכח עובדה חשובה - שרבים מן האנשים הגדולים בהיסטוריה שלנו היו אנשים שבחרו דרך אחרת, שונה ולא מובנת לסובבים אותם, ולתדהמת כולם בסופו של דבר הם הפכו להיות גאוני הדור.

לדוגמא: הרצל, חוזה המדינה, היה אדם ששאף לזכות עם ישראל למדינה משלו, מדינה שתעמוד לצידו ותקבץ אליה את כל עם ישראל מכל קצוות העולם. כל ההתנגדויות שעמדו מולו והראו אחרת ממה שחשב ושאף, לא עזרו. הרצל הביא את הרעיון הציוני לידי הגשמה! לא עם קסם, לא עם חללית או משהו על טבעי... רק עם כח רצון, אומץ, סבלנות וידיעה.

איך זה אתם שואלים? סבלנות... ☺
שום דבר טוב לא בא בקלות!

לכן, ביום שאחרי נקום ונדע שאנו בתהליך, וכשקשה כנראה מאוד שאנו בעלייה, כך נבנה לנו את המשך התהליך. כך נוכל להיות בטוחים שאנו בדרך הנכונה. הדרך שלנו ולא של הסובבים אותנו, אלו שבחרו להתמסר למה שהכתיבו להם. תמיד הכי קל זה לוותר, אבל בשביל להיות מפקד צריך להוביל.

סיכום

שנה אחת, היה לנו אומץ לקחת שנה אחת מחיינו, ברגע הכי מושך, דווקא לאחר סיום הלימודים, לאחר שפרקנו עול ובקשנו רק חופשוממש קצת לפני הגיוס לצבא באנו ורצינו ובקשנו בנחישות להשתנות, לראות משהו אחר, חדש, לגוון ולשאול שאלות - שלא חלילה הכול יהיה מובן מאליו.

באנו ו"בזבזנו" שנה מהחיים למען נרוויח במלוא מובן המילה את שאר החיים בשנותינו. בשנה אחת (שהיא בעצם אפילו לא שנה) הספקנו לשאול, לצעוק, לריב, לפחד, ליפול, לקום ולשחק יחד ב"משחק" החשוב ביותר שלנו, המשחק שכנראה בנה לנו את הבסיס לחיים, את הראייה, ההסתכלות דרך משקפיים חדשות לגמרי!

לא היה קל, ועדיין לא קל! המון פעמים תהינו מה אנחנו עושים כאן, ואיך בכלל הגענו לכאן, אבל לאחר שנת מכינה אני אישית רוצה לומר ששינוי הוא דבר הכרחי לכל אחד! אין אדם שלא צריך שינוי, מי יותר מי פחות. והמסקנה שלי בסופו של דבר היא שכנראה - "המיץ שווה את הסחיטה!"

והרווח שלנו מהשינוי? מה הרווח? את זה אני משאיר לכם לענות לעצמכם אחרי שתשתנו...

בעז"ה אני מאחל לכולנו שגם לאחר שנה זו נזכור תמיד לקחת לנו את הפסק זמן הקטן הזה, אם בעבודה, בצבא, ובחיים בכלל... שנדע לעצור לשנייה, לקחת אוויר ולבדוק היכן אנחנו נמצאים והאם זו הדרך בה אנו מעוניינים לצעוד.

כך נוכל לשלוט על חיינו ולא חיינו ישלטו בנו!

**בשנה של חוויות ותקווה גדולה להמשך,
בשנה של שינוי, הפקתי לקחים וידע שכולנו עשינו זאת.**

בהצלחה לכולנו, מקווה שלא נרדמתם, נתי.

אחריות ומנהיגות / בכור חיימוב

אחריות ומנהיגות הם נושאים שיש הרבה מה להרחיב ולדבר עליהם. במאמר זה אנסה לעמוד על האחריות שבמעשה האדם (לקיחת אחריות על מעשינו) ומה הקשר, אם יש בכלל קשר, בין אחריות למנהיגות.

יהודה

יהודה ותמר

נתחיל מהמקום הכי מוכר ושייך לנו, והוא ספר התנ"ך. אם נדפדף ככה סתם בתנ"ך נגיע לאישיות מעניינת העונה לשם יהודה. כן, לא טעיתם, זה הוא לא פחות ולא יותר יהודה בנו של יעקב אבינו.

הסיפור הידוע והמפורסם שעומד גם בעוכריו של יהודה זה מעשה תמר, וכבר אמרו חז"ל (יומא כ"ב:): "אין מעמידין פרנס על הציבור א"כ קופה של שרצים עומדת מאחוריו", וכמו שאנו יודעים ליהודה לא הייתה חסרה קופה שכזו.

אנו צריכים להבין מעשה זה. יהודה עשה את מה שעשה וכלתו נתפסת ונידונה לשריפה. חז"ל כבר דרשו (סוטה י:): "והיא מוצאת" - שתמר הייתה בתוך הכבשן, והיא מושיטה ואומרת "למי החותמת והפתילים", ויהודה קם, מודה ואומר "צדקה ממני". קם כמו גבר ואומר כן אני זה שעשה את זה, קם ולוקח אחריות על מעשיו וזה לא קל.

יהודה ואחיו

יהודה נתפס בעיני אחיו האח שעל פיו יישק דבר, הוא בעצם היווה גורם מרכזי במכירתו של יוסף, הוא הגה את הרעיון, וכאן הוא בפני בי"ד בפני משפחתה של תמר, הוא יכול לשחק אותה "ראש קטן" ואף אחד לא ידע שזה הוא אבל בכ"ז הוא אומר "צדקה ממני". כן זה אני, עם כל הפדיחה שכרוכה בסיפור הזה.

בכלל, יהודה למרות "הסרט הזה" הוא מקבל מעמד חשוב בקרב בני המשפחה עד כדי כך שבימי הרעב יעקב אבינו לא מוכן לשלוח את בנימין אלא אך ורק עם יהודה.

המנהיגות בשבט יהודה

יש עוד הרבה מה להאריך על אחריותו ומנהיגותו של יהודה, אבל נעמוד על כמה דברים שמאפיינים את יהודה ושבטו, דברים שהוטלו עליהם.

- יהודה קבל עליו את תפקיד בדיקת ארץ גושן, אם היא מתאימה לעמ"י.
- נחשון בן עמינדב קופץ ראשון לים סוף.
- בכיבוש הארץ שבט יהודה יוצא להילחם ראשון בכיבוש הארץ אחרי מות יהושוע.
- יהודה זוכה לכך שמשבטו יעמדו מלכים לעמ"י לכל אורך הדורות, אפי' מלך המשיח יצא משבט. מלך זה שיא האחריות שיש לאדם פרטי על כלל עמ"י.

מלכות ישראל

נבחין בין שני מלכים שהיו מלכי המפתח בהיסטוריה היהודית (הם בעצם האב-טיפוס של כל המלכים ומנהיגי הציבור שהיו לעמ"י), ובעצם מה שהצליח להפיל מלכות זו מילה אחת - תחזיקו חזק את הכיסאות - אחריות.

שאל

אומרים חז"ל (יומא כב): "שאל באחת ועלתה לו, ואילו דוד בשניים ולא עלתה לו". כבר עמדו על זה הפרשנים מה הכוונה, אנחנו נסתכל על זה מההיבט שלנו.

אחריות זה שם המשחק!

שאל נצטווה במלחמתו נגד עמלק להשמיד ולהרוג את כל זרעם, ואילו לבסוף הוא חמל על אגג מלך עמלק ועל הצאן, וכשבא אליו שמואל ושאלו "ומה קול הצאן הזה באזני..." שאל מתרץ לו ואומר "אשר חמל העם...". בקיצור, שאל לא לקח אחריות על מעשיו ובחר להאשים את העם. במעשה זה מפיל שאל את התיק על מישהו אחר.

דוד

משא"כ דוד: בבוא אליו נתן הנביא לאחר מעשה בת-שבע, דוד מבין את הרמז של המשל ומקבל עליו את מלא גזר הדין ולא מפיל את התיק על אף אחד חוץ מאשר על עצמו.

השלכות למציאות הנוכחית

ניתן להרחיב בעוד דוגמאות מהתנ"ך על מנהיגים כאלו ואחרים אבל זה לא שיעור תנ"ך, כל אחד מאיתנו יהיה בסופו של דבר מנהיג או מונהג (תלוי מה כל אחד בוחר להיות), כל אחד יצטרך לקחת אחריות על מעשיו ולתת את הדין קודם כל לעצמו.

לכן איך אנחנו מתרגמים את כל זה לחיינו הפרטיים בתכלס ?

חשיבות האדם בעיני עצמו

הבריחה מלקיחת אחריות על מעשינו נובע מזלזול האדם במעשיו. האדם לא מאמין בעצמו, הוא סובל מדימוי עצמי נמוך, והרבה פעמים במהלך חיינו (כן הקול הקטן הזה אי שם בתוכנו - הייתי אומר שברוב המקרים בא מבחוץ) אומר לנו מי אני ? די .. פחחח נו הרי גדלתי בשכונה כזאת או אחרת, סיימתי תיכון בלי בגרות, עשיתי ככה וככה, וכל אותם תירוצים מבית היוצר של הדימוי העצמי הנמוך שלנו. (לך תשב בתחנה המרכזית אולי יזרקו לך איזה שקל).

אנו בעצם צריכים להפנים מה שאמר שמואל לשאל "אם קטן אתה בעיניך, ראש שבטי ישראל אתה". כל מלכותו של שאל נפלה בגלל שזלזל בעצמו ולא האמין בעצמו, ונגרר אחרי "דעת הקהל". הוא לא הבין עד כמה הוא גדול וענק - הוא הרי מלך ישראל! - אלא שאל לא לקח אחריות על מעשיו. ענווה פסולה זו אין מקומה בחיינו. אנו צריכים להכיר את כוחות הנפש שבנו, את העוצמות הפנימיים שיש לכל אחד מאיתנו, ולפי זה לנהל את מהלך חיינו. לכן, אל נזלזל במעשינו ולו הקטן ביותר.

כבר ידוע מעשה המרגלים שבאו והתלונונו על א"י: יש בה ענקים, ארץ אוכלת יושביה וכו'. הם אמרו "ונהי בעינינו כחגבים וכך היינו בעיניהם". קודם כל אתה חגב בעיניך, אתה מזלזל בעצמך, וכתוצאה מזה החברה קוראת אותך ומזלזלת בך.

הדמוי העצמי שלנו על מעשינו קודם כל מתחיל אצלנו, וכבר אמרו חז"ל (סנהדרין דף ה') ש"כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם", וכבר אמר הקב"ה לאדם הראשון: "תן דעתך שלא תחריב את עולמי" (קהלת רבה ז יג), וזה בעצם קול שפונה אל כל אחד ואחד מאיתנו. זאת אומרת, שהכל תלוי במעשינו, עד כמה אנו מוכנים לקחת אחריות על מעשינו, אפי' השליליים שעשינו, שהרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. אלא, שכל הקטע זה אם יש לנו מספיק אומץ לקחת אחריות על מעשינו.

לא לזלזל במעשים הקטנים

וכבר פסק הרמב"ם (הלכות תשובה ג, ד), כן אתם לא טועים זו פסיקת הלכה, שעל כל אדם לראות כאילו כל העולם חציו זכאי וחציו חייב, ואילו מי שמכריע את כל העולם לכאן או לכאן זה "אני הקטן-גדול". במעשה אחד שלי, לכאורה כמה שהוא קטן, אני מטה את העולם שלי (מי שלא יודע - האדם הוא עולם קטן) ואת העולם כולו לכף זכות או לכף חובה.

הנקודה היא שאנו נוטים לשחק אותה "ראש קטן" ולהיות מהתמימים האלו שלא מבינים שהכל תלוי בנו. וכבר מפורסם מעשהו של ר' אלעזר בן דורדיא (ע"ז יז). שלא הניח זונה שלא בא אליה, ולבסוף הבין שטעה ופנה לשמיים ולא רץ שיתפללו בעדו ודחו אותו ואמרו שעד שיבקשו רחמים עליו הם צריכים לבקש רחמים על עצמם. לבסוף ישב ר' אלעזר והבין שאין הדבר תלוי אלא בו. ישב ובכה עד שנפטר מן העולם ויצתה בת קול ואמרה "ר' אלעזר בן דורדיא מוכן ומזומן לחיי העולם הבא".

לקחת אחריות

חבריה! הכל תלוי אך ורק בנו. אם לא נקח אחריות על מעשינו, מי יקח אחריות? וכמו שאמר הלל הזקן: "אם אין אני לי מי לי" (אבות א, יד). עוד אמרו חז"ל בירושלמי ביכורים (פ"ג ה"ג): חתן שמתחתן נמחלין לו כל עוונותיו אפילו בלא תשובה. מה, הקב"ה החליט לחלק מתנות סתם ככה? על מה כל הרעש באמת? בשה"כ שם לה טבעת באצבע! אלא מכיוון שהוא מתחתן הוא לוקח עכשיו אחריות לא רק על מעשיו שלו אלא גם על של אשתו (יש לבעל קניין על אשתו - זה חל על מציאות, נדרים). לכן, הקב"ה בא לקראתו ומוחל לו את עוונותיו.

לדמותו של מנהיג

טוב. בתכל'ס איך ומי זה מנהיג אמיתי? אומר החבר בכוזרי (מאמר ג, ה): "החסיד הוא מי שמושל, נשמע בחושי וכוחותיו הנפשיים והגופיים ומנהיגם ההנהגה הגופית וכו'". ועוד אומר הרמב"ם (שמונה פרקים): "מי זה האדם השלם? זה שכל כוחותיו ופעולותיו שקולים ומכוונים אל דרך האמצע". מנהיג אמיתי זה אדם שיודע לשלוט קודם כל בעצמו "טוב ארך אפיים מגיבור ומושל ברוחו מלוכד עיר" (משלי טז לב).

הרלב"ג מסביר:

הנה מי שימשול ברצונו בכעסו שיוכל להאריך אפו הוא יותר טוב מגיבור המנצח זולתו במלחמה ומי שימשול ברצונו ברצונו ותאוותו להניעם אל אשר יחפוץ, הוא יותר משובח ממי שלכד עיר, כי איך ימשול בזולתו מי שלא יוכל למשול ברצונו".

בדברי הרלב"ג ניתן לדייק בשני דברים: בתחילת דבריו משמע שמי שמושל ברוחו בעצמו הוא טוב מהמושל בזולתו. ומסוף דבריו משמע, שמי שאינו מושל אינו יכול למשול באחרים. כדי למשול בעצמו ולהנהיג את עצמו או צריכים לקחת אחריות על מעשינו ולהתחיל לפתח ולשכלל את האחריות אצלנו, ולא לפזול לאנשים אחרים.

קודם כל אני בעצמי אחראי עלי ועל כל מה שמתלווה אליי בין בדיבור ובין במעשה. קודם כל מתחילים בפרטים הקטנים, בנקודות האחריות שנראה שהן לא חשובות. לקום מוקדם בבוקר, לקחת אחריות על היום שלי וכן הלאה, מתחילים בקטנה.

וכבר אמר רש"י בפרשת עקב "והיה עקב - מצוות שאדם דש בהן בעקביו". בדברים שנוטים לזלזל, שם צריך להתחיל.

סיכום

יש קשר בין אחריות למנהיגות כמו שראינו אצל יהודה וכן אצל דוד המלך, כל אחד מאיתנו אמור להיות בבחינתו של יהודה - מנהיג, אחראי.

אחריות זה קודם כל להיות אכפתי כלפי עצמי ואחרי זה כלפי הזולת, כמו שאמרנו לעיל ע"פ הרמב"ם והרלב"ג כי מי שאינו שולט בעצמו ולא קשוב ואכפתי לעצמו - איך יהיה אכפתי ואחראי וקשוב לאחרים? איך יוכל להיות מלך אם הוא עוד לא לקח אחריות על מעשיו שלו? איך הוא יוכל להיות בבחינת יהודה?

הלוואי שנזכה לקחת אחריות על מעשינו שלנו .

סיאנס / אסף יהודה

מהו סיאנס?

סיאנס זו דרך לתקשר עם רוחות. סיאנס היא אחת הדרכים הכי מסוכנות שיש! כשאנשים עושים סיאנס בדרך כלל הם עושים את זה בשביל לדעת, אם יש רוחות בבית, או לדעת את העתיד, וגם לפעמים לקבל. כן! רוחות יכולות לעזור, והכול תלוי אם הרוח טובה או רעה.

כשעושים סיאנס אפשר לשאול את הרוחות שאלות, והרוחות יענו, ואפילו להתייעץ איתם. אבל מאוד מאוד מסוכן שרוח רעה נכנסת ברגע עושים סיאנס. יש מקרים שהיה מוות, או אנשים נפצעו, בגלל שרוח רעה נכנסה לסיאנס, ואם רוח רעה נכנסה לסיאנס, חובה מייד להפסיק את הסיאנס, כי מטרתה של הרוח הרעה להזיק ולהפחיד את האנשים.

מדוע אנשים בכלל רוצים לעשות סיאנס?

- 1) סקרנות מביאה להתנסות. שומעים סיפורים מאנשים או מחברים שעשו סיאנס ומספרים איך היה, ואז גם אתה מתפתה לעשות.
- 2) מפגיש אותי עם העולם שמעבר לעולם הזה. ההבנה הבסיסית היא שיש הכוונה, יש היגיון שעומד מאחורי העולם, ויש רצון לאדם הקטן והפשוט להתחבר לזה.
- 3) לדעת את העתיד - זה אחד מהדברים המדאיגים ביותר את אדם הוא, שאינו יודע מה יהיה מחר! האם יש בכלל טעם להשקיע, לבנות ולהתקדם?.....

אנשים רבים אינם משתמשים בכלי זה משום:

- א. מפחדים מהתוצאות (שקרו מקרים שאנשים מתו או נפצעו כתוצאה מסיאנסים...)
- ב. לא מאמינים בכך, מזלזלים בכל דבר שאין לו הוכחה מדעית שכלית.
- ג. חוששים מלדעת את האמת והעתיד שלהם.....

מהי גישת התורה לסיאנס?

כאן אני אביא לפניכם את מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן, על הפסוק: "לא תדרשו אל המתים", ובשולי דבריהם אתן גם את דעתי האישית שלי לגבי הפסוק.

דעת הרמב"ן

בספר דברים (פרק יח' פסוק ט') כתוב: "כי אתה בא אל הארץ אשר ה' נותן לך... לא תלמד לעשות כתועבות הגויים ההם".

הרמב"ן אומר שיש אמת בדבר, וניתן לגלות קצת מן העתיד ע"י דרישה אל המתים. אבל האמת באה להוכיח שיש אמת קטנה, והאמת הגדולה היא בנבואה, כדי להראות את המעלה הגדולה שנאמר: "לתיתך עליון על כל הארץ", ואין שואלים בהן אלא לך בתמימות שנאמר: "תמים תהיה עם ה' אלוקיך"

דעת הרמב"ם

לעומת הרמב"ן, הרמב"ם סובר (הלכות ע"ז סוף פרק יא', וכן במו"נ ח"ג, ל"ז) שאלו דברי הבל ושטות ושנמשכו בהם חסרי הדעת, ונטשו כל דרכי אמת בגללם, מפני זה אמרה התורה כשהזירה על כל אלו ההבלים, "תמים תהיה עם ה' אלוקיך". כלומר, טענת הרמב"ם היא שדרישה אל המתים היא דמיונית וחסרת כל אמת, ולא ראוי שיהודי יעסוק בדברי הבל ושטות.

ואולם קשה על הרמב"ם, אם כל אלו דברי הבל ושטות, אז איך שאל העלה באוב את שמואל?

מסביר הרד"ק (שמואל א' פרק כ"ח פסוק כ"ד) ומביא שתי שיטות:

(1) ר' שמואל בן חופני - אומר שהכול המצאה אחת גדולה, ושכולם נשתנו כי מעשה האוב הבל ותוהו דברי כזב והיתול... אבל יש מהם שאומרים כי לא דבר שמואל עם שאול, וחס ושלום לא עלה שמואל מקברו ולא דבר... אבל האישה שעשתה הכול ברמאות... ודרך בעלת האוב להביא אדם שמדבר מתוך מחבואו בלשון נמוך, וידעה שעשה שאול שהרג כהני ה', שמה בפי המגיד הדברים הנאמרים בפרשה. כלומר ניתן לזהות את דברי ר' שמואל בן חופני עם הרמב"ם, והוא מוסיף באור לפרשת שאול ובעלת האוב.

(2) ר' סעדיה גאון - אומר אמת הוא, כי רחוק הוא שתדע האישה עתידות וכן שתחיה היא את המת בחכמת האוב, אך הבורא יתברך החייה את שמואל כדי לספר לשאול את כל העתידות הקורות לבוא עליו, והיא האישה לא ידעה בכל אלה ונבהל שנאמר: "ותזעק בקול גדול". ואשר אמרה האישה: "את מי אעלה לך?" אלו דברי היתולים כי דעתה היה לעשות כמנהגה. כלומר שהקב"ה בעצמו החיה את שמואל ומסר את דבריו דרך אותה אישה - ולומר שהאדם יכול להעלות מתים - זה דבר רחוק, אבל אפשרי.

דעת הרלב"ג

הרלב"ג מסכים עם הרמב"ם, אבל הוא אומר שמה שכביכול היה עם שאול שדיבר עם שמואל, זה לא היה ממש מעשה של העלאת נשמה, זה היה כוח נבואי כל שהוא:

דעה אישית

דעתי נוטה יותר לכיוון הרמב"ן, מכיוון שאם כתוב: "לא תדרשו אל המתים", סימן שיש אמת בדבר, אחרת לא היה כתוב פס' זה בכלל ולא היו מפחדים ולא דנים על זה כל כך הרבה רבנים גדולים. ואם כתוב לא, זאת אומרת שיש אמת בדבר, אבל אלוקים אוסר זאת עלינו לדרוש אל המתים, מפני שלא נאה ולא יאה ליהודיים לעסוק בדברי הבל ורעות רוח.

"תמים תהיה"

הרצון שלנו לעשות סיאנס, הוא מפני שאנו רוצים לדעת את העתיד, ואילו הקב"ה כותב בתורה שצריך להיות תמים, שצריך לקבל הכול באהבה, ולא להתעסק עם העתיד, כי עבודת ה' האמיתית היא לקבל הכול בשמחה, שנאמר: "תמים תהיה עם ה' אלוקיך", וכמו שחלקו הרמב"ן והרמב"ם על הפסוק "תמים תהיה" ששניהם בסופו של דבר מסכימים עם זה שצריך ללכת בתמימות עם דברי אלוקים.

"ובחוקותיהם לא תלכו"

מכיוון שידיעת העתיד וההתעסקות איתם זה מנהג גויים, לכן התורה אוסרת אותו בפסוק "ובחוקותיהם לא תלכו". טעם האיסור - מפני שעם ישראל מיוחד במטרתו ובתפקידו בעולם, ואסור להתבולל בעמים ובמיוחד לא ברוחניות. עם ישראל תפקידו לעסוק בעולם עליון, אבל לא בעזרת כלים הרסניים, כוחות טומאה, ושמות טומאה שליליים. לעם ישראל יש את התורה והיא מדריכה אותנו איך לעסוק בעולמות עליונים בתוך עולם הטבע, ולשלוט בו. זה תפקידו המרכזי של עם ישראל בעולם, ולא להיות בעולם המנותק מכל חיי העולם הזה.

דעות הפוסקים על הסיאנס מבחינה הלכתית ומוסרית

יש עוד דעות של רבנים שניתן ללמוד מהם את דעתם על הסיאנס.

השולחן ערוך

השו"ע (יורה דעה קעט" סעיף יג' עד יד') – דורש: "אל המתים - זה שמרעיב עצמו ולן בבית-קברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה. להשביע את החולה לשוב אליו לאחר מיתה, להגיד לו את אשר ישאל אותו, מותר".

הבית יוסף

הבית-יוסף (סימן קעט"ו) מחלק בין דורש לגופו של המת, וזה אסור, כלומר שאני מדבר איתו ומעלה אותו, ושלדבר איתו זה אסור. אבל כשעושה מעשה, שהוא אומר לעצמו שאני רוצה שפלוני בן פלוני יספר לי כך וכך, ואח"כ הולך לישון ופלוני בן פלוני בא אליו בחלום וסיפר לו, זה מותר, כי אותו אדם שביקש לא מדבר איתו ישירות אלא מתוך חלום, זה נקרא דורש לרוחו של המת והבית-יוסף אומר שמותר.

הרמ"א

לפי הרמ"א (שם, בסעיף יד') מותר להשביע אדם לפני מיתתו שיעלו את רוחו, אבל אסור להשביע אותו להעלות את גופו... (בדומה לחילוק שעשה הבית-יוסף).

הש"ך

הוא כותב (סעיף קטן טז') שתפילה בקברות צדיקים זו בכלל לא דרישה אל המתים, ולכן המסקנה שמותר לדרוש לרוחו ולא לגופו...

ר' חיים דוד הלוי

הגר"ח לוי ("עשה לך רב", שאלות ותשובות סט'), כותב: בטוחני שהכול הבל ורעות רוח, אך באם יתברר ללא שום ספק שיש מת בדבר, הרי שיש בזה איסור משום "ודורש אל המתים", והעיקר שצריך כל אדם להתנהג עפ"י צו תוה"ק "תמים תהיה עם ה' אלוקיך".

סיכום

למרות כל הדעות שהבאתי לעיל שאוסרות לעסוק בסיאנס ובהורדת נשמות, הייתי אומר שזה מאוד מסקרן ומעניין מאוד לעסוק בזה. אבל אנחנו יודעים שאנחנו עם סגולה, ושלא סתם נבחרנו מבין כל האומות בעולם להיות לעם הנבחר. אז בואו נעזוב את כל השטויות

האלה, ונחזור בתשובה שלמה, נתפלל לה' יתברך... כמו שאומר ישעיהו הנביא (בפרק כ"ח פס
י"ט) "וכי יגידו לכם לדרוש אל האובות והידיעונים, המצפצפים והמהגים הלא עם אל
אלוקיו ידרוש אם לא יאמרו כדבר אשר אין לא שחר...."

שבעז"ה הקב"ה ייתן לנו כוח לעסוק בתורתנו הקדושה, ובגמילות חסדים, ובעבודת
הארץ....

ובנוסף, אני רוצה לאחל לכל מחזור ד' במכינה קדם צבאית קריית מלאכי, המשך שנה
נפלאה כמו שהייתם ואתם אחלה... אז שיהיה בהצלחה לכולם בכל אשר תעשו ובכל אשר
תפנו...

שלכם : אסף יהודה

מסירת חלקים מארץ ישראל לנכרי / משה יעקבי

ראשי פרקים

- א. פתיחה
- ב. ערך מצות ישוב ארץ ישראל
- ג. האם יש מצות ישוב ארץ ישראל בימינו?
- ד. שלוש השבועות
- ה. איסור "לא תחנם"
- ו. עיר הסמוכה לספר ופיקוח נפש
- ז. דעה אישית
- ח. תודות

* * * * *

א. פתיחה

השאלה בה אני רוצה לעסוק במאמר זה היא, האם מותר למסור חלקים מארץ ישראל לשלטון גויים במסגרת הסכמי שלום?
ברור לנו שאם לא נוכל לדעת בסבירות גבוהה שהסכמי השלום ימנעו פגיעות בנפש, אין שום הצדקה לויתור על חלקים מארץ ישראל.
לפעמים עקב המצב המדיני נדמה שכדאי לוותר על חלקים מארץ ישראל, בהמשך נראה מה אומרת ההלכה על כך.
כרקע לכל שאלות אלו. נתבונן במצות ישוב ארץ ישראל בימינו, איסור שלוש השבועות ו"לא תחנם".
כל זה, דרך דיון בנושא פיקוח נפש וכו'.

ב. ערך מצות ישוב ארץ ישראל

חשיבותה של ארץ ישראל אינה מוטלת בספק, וכבר אמרו חז"ל בספרי פרשת ראה (דברים יב, כט) על הפסוק "וירשת אתם וישבת בארצם" – "מעשה ברבי יהודה בן בתירה ורבי מתיא בן חרש ורבי חנינא בן אחי רבי יהושוע ורבי יוחנן שהיו יוצאין לחוץ לארץ, והגיעו לפלטום (שם של מקום), וזכרו את ארץ ישראל. זקפו עיניהם, וזלגו דמעותיהם, וקרעו בגדיהם, וקראו המקרא הזה: 'וירשת אותם וישבת בארצם'. וחזרו ובאו למקומם, אמרו: ישיבה בארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה".

ועוד נאמר בגמרא בכתובות (קי, ב):

"תנו רבנן: לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עובדי עבודה זרה, ואל ידור בחוץ לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל. שכל הדר בארץ ישראל, דומה כמי שיש לו אלוה; וכל הדר בחוצה לארץ, דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר (ויקרא כה, לה) "לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלוקים".

כיצד יתכן שכל מי שאינו דר בארץ ישראל אין לו אלוה? הסבירו הגאון מהריט"ץ (סוף סי' פה) וההפלאה (כתובות שם), שהכוונה אפילו אם קיבל עליו תורה ומצות, ובאמת יש לו אלוה, מכיון שהוא גר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה. וההיפך - אפילו שלא קיבל עליו תורה ומצוות, והוא גר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה.

מכל הדברים הנ"ל יכולים אנו ללמוד כמה חשובה היא מצות יישוב ארץ ישראל וקדושתה בעיני רבותינו ז"ל.

ג. האם יש מצות ישוב ארץ ישראל בימינו?

קיימת מחלוקת בין הרמב"ם לרמב"ן ביחס למצות ישוב ארץ ישראל בימינו. **הרמב"ם** לא מנה את מצות ישוב ארץ ישראל בספר המצוות שלו. **הרמב"ן** בהשגה ד' על ספר המצוות שואל על הרמב"ם, מדוע לא מנה את מצות כיבוש ארץ ישראל שנאמר: "וירשתם אותה וישבתם בה". ועוד סובר, שמצות כיבוש ארץ ישראל היא לדורות, וזו לשונו: הארץ לא נניח אותה בידם (מז' האומות) ולא ביד זולתם מן האומות **בדור מן הדורות** הרי נצטוינו בכיבוש כל הדורות... א"כ היא מצות עשה לדורות, ומתחייב בה כל אחד ממנו, ואפילו **בזמן הגלות**". בהמשך מסביר הרמב"ן כי מצות ישוב ארץ ישראל היא חלק ממצוות הכיבוש.

א"כ איך נסביר את הרמב"ם?

א. מרן הראי"ה קוק זצ"ל היה רגיל לומר כי הרמב"ם לא מנה "יישיבת ארץ ישראל" במניין המצוות מפני שהיא מצוה הכוללת את כל התורה כולה. ולפי הכלל שקבע הרמב"ם עצמו בשורש הרביעי שלו: "שאינן למנות הצווים שכוללים את כל התורה כולה", אין הרמב"ם מונה מצוה זו, לא מפני פחיתותה אלא אדרבה מפני כלליותה.

ב. ה"מגילת אסתר" סובר כי הרמב"ם לא מנה מצוה זו מתוקף שלוש השבועות.

ג. ה"אבני נזר" בתשובותיו (שו"ת אבני-נזר יו"ד, סימן תנ"ד) מסביר כי כל מצוה שיש בה גם אמצעי וגם תכלית, לפי הרמב"ם אין מונים את שתיהן אלא רק את האמצעי. הרמב"ם מנה כמצוה את "החרם תחרימים" שתכליתה היא שנשב בארץ, וכיון ששתיהן אותה מצוה מנה רק את האמצעי ולא את שתיהן.

כלומר, לפי הסבר הרב קוק והאבני נזר, אנו מבינים שהרמב"ם סובר שיש מצות ישוב ארץ ישראל גם כיום, אלא שלא מנה אותה בספר המצוות, מסיבות צדדיות שונות.

ד. שלוש השבועות

הגמרא בכתובות (קיא,א) מזכירה את שלוש השבועות שהשביע הקב"ה את ישראל ואומות העולם לפני צאת ישראל לגלות.

1. שלא יעלו ישראל בחומה.
2. שלא ימרדו באומות העולם.
3. שלא ישתעבדו אומות העולם בישראל יותר מדי.

עולה מהשבועה הראשונה שישראל צריכים להימנע "מלעלות בחומה" דהיינו יחד ביד חזקה (רש"י).

הרב שאול ישראלי במאמרו (תחומין י) מסביר מדוע אין לנו לחשוש משלושת השבועות הנ"ל.

1. השואת דעת הרמב"ם לדעת הרמב"ן.

נחלקו הדעות מדוע לא מנה הרמב"ם את מצות ישוב ארץ ישראל, ה"מגילת אסתר" וההולכים בעקבותיו סוברים שמצוה זו אינה קיימת בזמן הגלות מכח השבועות שעניינם שלא לעלות יחד בכח ושלא למרוד באומות העולם, ולכן אם תינתן לנו רשות מהאומות לעלות תוקף השבועות בטל, וא"כ המצוה שוב חוזרת לתוקפה, ויודה הרמב"ם לדעת הרמב"ן.

2. השינוי שחל עם הקמת המדינה.

במתן הרשות ע"י האו"ם להקמת המדינה, ובעקבות ההכרזה על הקמת המדינה נפתחו שערי העלייה לכל היהודים ללא שום הגבלה. ז"א שהעלייה לא כרוכה במלחמה ומכאן בטל תוקף השבועה שלא לעלות בחומה, ומכאן חזר בכל תוקף החיוב בתור מצות עשה על כלל ישראל לעלות לארץ ישראל.

3. התנגדות אומות מסויימות - אין לה תוקף.

כדי לעלות ארצה צריכה להינתן לנו רשות מהממשלה השולטת במקום זה, והתנגדות עמים אחרים אינה מהווה בעיה. לכן, כשהארץ היתה נתונה לאפוטרופסות של האו"ם, ואח"כ נתנה לנו רשות להקים מדינה ולעלות ארצה, התנגדותם של עמים אחרים בטלה ולכן שוב פעם בטל תוקף השבועות.

ה. איסור "לא תחנם"

בדברים (ז',ב) כתוב: "ונתנם ה' אלוקיך לפניך והכיתם החרם תחרים אתם לא תכרת להם ברית ולא תחנם".

רש"י במקום מסביר את המילים "ולא תחנם" בשני הסברים:

א. לא תתן להם חן, כלומר לא לשבח אותם.

ב. לא לתת להם חנייה בקרקע.

הרמב"ם מתייחס להסבר השני, ופוסק בהלכות עבודה זרה (י,ד) שאפילו בזמן שיד עכו"ם תקיפה על ישראל אין מוכרים קרקע לגוי בארץ ישראל, שנאמר "לא תחנם", שאם לא יהיה להם קרקע בארץ ישראל, אז ישיבתן היא ישיבה זמנית, ומקור דבריו בעבודה זרה (כ,א) בדברי התוספות שם, שאיסור זה נוהג לגבי כל האומות, וכתב הגאון בעל "כנסת הגדולה" בספר דינא דחיי (לאווין מח) שאף דעת הרמב"ם כך.

מהסבר זה משתמע שאיסור זה חל על כל הגויים, אמנם הרמב"ם בספר המצוות (לא תעשה נ"א) אומר: "הזהירנו השי"ת מלהושיב עובדי עבודה זרה בארצנו, כדי שלא נלמד כפירתם בה", שנאמר: 'לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי כי תעבוד את אלוהיהם...'."

מכאן עולה לנו השאלה, האם איסור "לא תחנם" חל על כל הגויים או רק על מי שעובד עבודה זרה?

אנו רואים שמפסט דברי הרמב"ם בחיבורו (הלכות עבודה זרה פרק י) הנ"ל, איסור "לא תחנם" תקף גם לגבי גויים שאינם עובדים עבודה זרה. אולם, לפי דברי הטור (חשן משפט סי' רמט) והב"ח שם, נראה כי איסור "לא תחנם" אינו נוהג אלא בגויים שעובדים עבודה זרה, וכן כתב מרן הראי"ה קוק (בשו"ת משפט כהן) להתיר בזה על סמך דברי הטור והב"ח, וכן הורה רבה של ירושלים רבי צבי פסח פראנק (בספר כרם ציון חלק ג', יג). הרדב"ז בתשובה (ח"ה סי' ב' אלפים וני"ז) כתב שעיקר מצות "לא תחנם" זה לא לרחם עליהם, ומה שדרשו "לא תתן להם חניה בקרקע" זהו איסור מדרבנן.

ו. עיר הסמוכה לספר ופיקוח נפש

בגמרא בעירובין (דף מה,א) נאמר שעכו"ם שבאו על עסקי ממון בשבת אין יוצאים עליהם למלחמה מפני כבוד השבת, **בעיר הסמוכה לספר** (לגבול) יוצאים. ולכך ראייה מדוד המלך שיצא להלחם בפלישתים ששסו הגרנות, ז"א על עסקי קש ותבן, ופירש רש"י: עיר הסמוכה לספר שהיא מפרידה בינינו לעמים, אפילו אם באו על עסקי קש ותבן יוצאים עליהם, שחוששים שמא ילכדו את המקום ומכך יהיה להם נוח יותר לכבוש את הארץ ואז אין מעצור בפניהם גם לענייני נפשות.

נשאלת השאלה מפני מה יוצאים עליהם? מפני כיבוש הארץ או שמה מפני ענייני נפשות (פיקוח נפש).

רש"י והאור זרוע פירשו: שמשם תהא הארץ נוחה להיכבש לפניהם, ז"א לא מטעם פיקוח נפש אלא משום מצות כיבוש ארץ ישראל. מצד שני, מביא השולחן ערוך ראייה מעירובין (מה,א) שהייתה עיר ספר בבבל בשם נהרדעא, ובאו עליה על עסקי קש ותבן, והיה חשש שמא יהיה סיכון לפיקוח נפש, ולכן יצאו עליהם. מכך נלמד שיצאו עליהם משום פיקוח נפש ולא בגלל כיבוש ארץ ישראל שהרי זה היה בבבל.

הרב עובדיה יוסף במאמרו (תחומין י) סובר שעניין פיקוח נפש קודם לכל. ולכן, אם ראשי הצבא והמדינאים יקבעו שיש חשש לפיקוח נפש אם לא נמסור שטחים, ויש חשש למלחמה מיידית, ואם יינתנו להם שטחים יהיה שלום ותרחק מעלינו הסכנה, נראה לכל הדעות שמותר למסור שטחים שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש.

הרב ישראלי במאמרו (תחומין י) כותב - כל העניין הנ"ל הוא בגדר ספק המצוי שעל כן התירו חכמים לצאת למלחמה ולחלל שבת, ואלו הם דברים שבהווה אין להם כל זכר, חז"ל חישבו והפוסקים הביאו את זה להלכה שעיר הסמוכה לספר זה "ספק המצוי" שחלים עליו כל חיובי המלחמה, ואם נקום ונסמוך על המומחים שזהו ספק שאינו מצוי, הננו מתנגדים לדברי חז"ל שדבריהם אמת.

ובהמשך דבריו מוסיף, שלקבוע שהמלחמה שמאיימים בה עלינו הוא ספק המצוי, הם דברי נביאות ופתחון פה לשטן, ומסירת חלקים מארץ ישראל לגויים לא רק שאינה מסלקת את הסכנה אלא אדרבה מגדילה אותה.

ז. דעה אישית

קיים איסור מוחלט למסור חלקים מארץ ישראל שנכבשו על ידינו בחסד ה' במלחמת מצוה של עזרת ישראל מיד צר. במסירת חלקים מארץ ישראל לידי נכרים, לא זו בלבד שמרחיקים חשש של אובדן נפשות, אלא אדרבא מקרבים סכנה זו ביותר, כמו שחוינו בקיץ האחרון ואת תוצאותיו אנו רואים בימים אלו. נתאזר באמונת אומן ובביטחון בשומר עמו ישראל, שינחנו בדרך מישור, ויציל נפשותינו מן השעות הרעות, לגאולה וישועה בקיבוץ נדחי ישראל והולכתם קוממיות לארצנו ובארצנו.

יהי רצון שמי שהשלים שלו והארץ שלו. יזכנו לראות בגאולת העם כולו והארץ כולה, בתחיית התורה, ובניין בית הבחירה מתוך שלום ושלווה והשקט ובטח, אמן.

“לא תירא מהם כי ה' אלקיך עמך”

ועכשיו לתודות:

תודה לכולם על שנה נפלאה, שנה של רצינות, כיף, לימוד ועוד...
להוריי שהביאוני עד הלום, ותמכו בי לאורך כל הדרך.
לרב חיים דרוקמן שליט"א שזיכה אותנו לשמוע את שיעוריו המופלאים.
לרב בועז על כל הסבלנות שלך כלפינו, על ההשקעה המרובה החוסר שינה בלילות בגללינו.
לרב משה על החינוך הנכון ועל הנכונות להעיר אותנו בכל בוקר גם כשהיה קשה.
לאריאל החביב על הצחוקים ולפעמים על ה"רצינות" חחחח וכמובן על הכושר.
לאברהם ממך על כל ההשקעה בנו, במכינתנו, ובאוכל הטעים שלך.
לנפתלי על המכות שהבאת לנו וגם על התורה שלימדנו.
לאלי על החיוך שהעלית בנו מדי בוקר.
לצוות האברכים המתוקים מפז על התורה והדרך ארץ שהרבצתם בנו.
וכן למשפחת שרמן הנפלאה על החום והאהבה שהרעפתם עלינו.
וכמובן לכם חבר'ה, על השנה הכי יפה בחיים שלי.
ואיך שלא לבורא עולם שבזכותו הכל קרה.

כולכם אנשים מדהימים!

**אוהב אתכם,
משה (פלאח) יעקבי**

כיבוד הורים / נאור-יניב לוי

הקדמה

הרמב"ם מונה את מצוות כיבוד אב ואם שהיא מהמצוות השכליות ולא מהמצוות השמעיות, כלומר: אילו התורה לא הייתה מצווה על כיבוד אב ואם, בכל זאת היינו מכבדים את הורינו, זאת משום שכיבוד הורים זוהי מצווה טבעית לכל אדם.

במאמר זה ארחיב, אפרט ואעסוק בעומק תפיסת התורה במצווה זו.

חשיבות וערך המצווה

א. מצווה מן התורה

מצוות כיבוד אב ואם היא מצווה מדאורייתא. חשיבותה של המצווה ניתן לראות מכך שהיא כתובה בעשרת הדיברות, שנאמר: **"כבד את אביך ואת אמך..."** (שמות - כ, יב) ו- **"איש אמו ואביו תיראו"** (ויקרא - יט, ג).

ב. הכרת הטוב

ספר החינוך במצווה ל"ג כותב: **"ראוי לו שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה..."**, שיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם, כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם וגם יגעו בו בקדמותו". כלומר: בן אדם צריך להכיר טובה להוריו על כך שהם הולידו אותו, השקיעו בו וגידלו אותו, והדרך שבה האדם מכיר תודה היא כיבוד הורים.

ובהמשך דבריו כותב: שהכרת הטוב של אדם להוריו תוביל אותו להכרת הטוב לקב"ה מכיוון שהקב"ה יצר את הוריו.

על פי זה אפשר להסביר את מאמר חז"ל: **"שלושה שותפים באדם – הקב"ה, אביו ואמו"** (קידושין ל' ע"ב). כלומר ע"י כיבוד ההורים, אדם יגיע להכרה בטוב הבא מה', שהרי הוא הגורם לכך שהוריו קיימים.

ובהמשך הגמרא כותבת: **"בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה, מעלה אני עליהם כאילו דרתי בניהם וכיבדוני"**.

ג. קיום כל התורה כולה בנויה על המסורת

"חובת הבנים בכבוד הוריהם הוא הכרחי ומחויב" ... (מקור חיים חלק ה' של הרב חיים דוד הלוי).

בלעדי כיבוד ההורים, אין תקווה שאדם יקבל מהם את האמונה בקבלת התורה ובזה מנתק את שרשרת מסורת האומה. כלומר: לאחר שהתורה ניתנה לעם ישראל במעמד הר סיני, יש צורך להעביר את התורה מדור לדור. מי שדואג לכך אלה ההורים כפי שכותבת התורה: **"רק השמר לך ושמור נפשך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסור מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך, יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב"**.

כלומר: זו חובתו של כל אב למסור את קבלת התורה לבנו, ולספר לו שכך קיבלתי אנוכי מאבי, שאף הוא קיבל מאביו עד דור יוצאי מצרים שקיבלו תורה זו ומצוות אלה.

וכפי שפוסק הרמב"ם (בהלכות ת"ת פרק א' הלכה א') "קטן - אביו חייב ללמדו תורה שנאמר: "ולמדתם אותם את בנכם לדבר בם ...". כלומר: ההורים הם שדואגים לכך שהתורה תעבור בהמשכיות מדור לדור, וברגע שאדם לא יקבל את דברי אביו, אז הוא לא יסכים לקבל ממנו את התורה, וזה יגרום ניתוק העברת התורה. מסיבה זו, עונשו של בן סורר ומורה הוא כה חמור, שהרי הוא גורם לניתוק, ולעומתו בן המכבד את אביו זוכה לברכה: "למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' נתן לך".

הגדרות כבוד ומורא

כבוד - הרמב"ם (בהלכות ממרים פ"ו סעיף ה'): "מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה משל אב. ואם אין ממון לאב, ויש לבן- כופין אותו, וזן אביו ואימו כפי מה שהוא יכול. ומוציא ומכניס ומשמשו בשאר הדברים שהשמשים משמשים בהן את הרב, ועומד בפניו כדרך שעומד מפני רבו. והאב שהיה תלמיד בנו, אין האב עומד בפני הבן, אבל הבן עומד מפני אביו, אף על פי שהוא תלמידו".

מורא - הרמב"ם (בהלכות ממרים פ"ו סעיף ג') פוסק: "לא עומד במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריע את דבריו, ולא יקרא לו בשמו לא בחייו ולא במותו, אלא אומר אבא מארי. היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים, משנה את שמם".

לכאורה, ההבדל בין כבוד ומורא הוא הבדל טכני המחייב את הבן ליחס מסוים לאביו ואימו. אך אם נעמיק, נראה כי יש הבדל מהותי בין כבוד למורא:

הכבוד הוא ההתבטלות שלי כלפי האדם שאני מכבד אותו עד כדי הקרבה עצמית למשל: להאכיל, להשקות, להלביש, לשמש את אביו ואימו. לעומת זאת, המורא הוא הידיעה שלי את מקומי ביחס לגדול ממני. מורא בא לידי ביטוי בכל מערכות החיים בין רב לתלמיד, בין מפקד לפקודיו, בין מרצה לסטודנט, בין מנהל מפעל לעובדיו, וכן בין ילדים להוריהם, לדוגמא: לא יושב במקומו, לא סותר את דבריו, לא קורא לו בשמו וכו'.

היקף וגבולות המצווה

אנו רואים שכיבוד אב ואם היא מצווה מאד חשובה וטבעית באדם, עד כדי שאפילו הגויים מתמסרים לקיום מצווה זו. לדוגמא: הגמרא בקידושין (ל"א עמוד א') מספרת על דמא בן נתינה, שהיה מוכן להפסיד שישים ריבוא שכר ולא להעיר את אביו מהשינה. אנו רואים מזה שלמצוות כיבוד אב ואם - אין גבולות. אבל שאנחנו יורדים לפרטי ההלכה של המצווה, אנו מוצאים כי יש גבולות רבים שבהם איננו מחויבים בכבוד אב ואם ואלו הם:

א. פגיעה בממון

הרמב"ם (בהלכות ממרים פ"ו ה"ט) פוסק: "אפילו נטלו כיס של זהובים שלו, והשליכוהו לפניו לים- לא יכלים אותם, ולא יצעק לפנייהם ולא יכעוס כנגדם, אלא יקבל גזרת הכתוב, וישתוק" (וכן שולחן ערוך- ביורה דעה ר"מ, ס"ח). אולם הרמ"א כותב בשם הטור: "דאם רוצה לזרוק מעות של בן לים דיכול למונעו..." ובהמשך כותב הרמ"א: "אבל אם כבר זרקוהו, אסור לאכלומיה, אבל יכול לתובעו לדינא".

כלומר: לשיטת שו"ע - אפילו אם לבן יש הפסד ממון, אסור לו לפגוע בכבוד אביו. לעומתו, הרמ"א סובר שכל עוד יכול להציל מהיזק ממון - יעשה זאת.

ב. פגיעה בנפש

הרמב"ם (בהלכות ממרים פ"ו ה"י) כותב: "אפילו היה לובש בגדים חמודות, ויושב בראש בפני קהל, ובא אביו או אימו וקרעו בגדיו, או הכוהו על ראשו, וירקו בפניו - לא יכלים אותם, אלא ישתוק, ויירא ויפחד ממלך המלכים שציווהו בכך". כלומר: אפילו שההורים פוגעים בגוף ומשפילים ופוגעים ברוחו של הבן, בכל זאת הוא צריך לירא מהוריו ולקבל את הדברים כפי שהם.

ג. פגיעה בדרך החיים

השולחן ערוך (ביו"ד, סימן ר"מ, סעיף כ"ה) פוסק: "תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו... אינו צריך לשמוע לאביו בזה". ובסעיף י"ג כותב: "שתלמוד תורה גדול מכיבוד אב ואם". כלומר: כשהבן בוחר לעצמו דרך חיים המתאימה והטובה לו ביותר מבחינה רוחנית, דבר זה יותר חשוב מאשר שהוא יכבד את הוריו ויעשה את הדבר הפחות נכון לעצם חייו. בהמשך סעיף כ"ה פוסק הרמ"א: "וכן אם האב מוחה בבן לישא איזה אישה שיחפוץ בה הבן, אין צריך לשמוע אל האב". כלומר: שגם בחתונה, שזה המסלול המרכזי של האדם בחייו ושלמותו, רשאי הבן להכריע ולבחור את בת זוגתו אפילו בניגוד לרצון ההורים. אם כי, בשתי דוגמאות אלו שצינו צריך הבן לדעת שלהורים יש את ניסיון חייהם וחוכמתם ובוודאי יש מקום לשמוע את דעתם, אם כי לא חייב לקבל דעתם.

ד. פגיעה בעבודת ה'

הרמב"ם (בהלכות ממרים פ"ו ה"יד) פוסק: "מי שאמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין שאמר לו לעבור על מצוות לא תעשה או לבטל מצוות עשה אפילו של דבריהם" (כלומר: מצוות דרבנן), הרי זה לא ישמע לו, שנאמר: 'איש אימו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו', כולכם חייבין בכבודי". הגמרא בקידושין מסבירה זאת ע"י אימרה ידועה: "דברי הרב, דברי התלמיד, דברי מי שומעים?". כלומר: גם ההורים הם תלמידיו של הקב"ה, ולכן גם הם מחויבים לשמוע ולעשות את מצוותיו. לכן, אינם יכולים להכריח או לצוות את בנם לעבור עבירה אפילו מדרבנן על מנת לכבד אותם.

ה. הורים המתנהגים ברשעות

השולחן ערוך (ביו"ד סימן ר"מ בסעיף י"ח) כותב: "ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו, אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתיירא ממנו". והרמ"א חולק ומביא את דעת הטור וכותב: "ויש אומרים דאינו מחויב לכבד אביו רשע, אלא אם כן עשה תשובה". נשאלת השאלה: מדוע חובת הבן לכבד את אביו ואמו - תלויה בשאלה: האם אביו ואימו רשעים או צדיקים? ע"פ הטעמים שכתבתי לעיל בחשיבות וערך המצווה, ניתן להסביר את מחלוקת השולחן ערוך והרמ"א, שהשולחן ערוך הבין שמהות מצוות כיבוד אב ואם היא הכרת הטוב, ולכן ההתנהגות השלילית של ההורים אינה פוגעת בקיום מצוות הכיבוד, ואילו הרמ"א הבין שמהות המצווה היא בסיס להעברת המסורת של התורה בעם ישראל מדור לדור ולכן אם

ההורים פוגעים במסורת זו, אין הבן מחויב לשמוע בקול אביו ואימו. (ענין לעיל בסעיף א' שניתן ע"פ הסבר זה, לבאר גם את המחלוקת של השו"ע והרמ"א שם).

ו. מצב נפשי של ההורים

1. השולחן ערוך (ביו"ד סימן ר"מ בסעיף י') כותב: "מי שנטרפה דעת אביו או אימו, משתדל לנהוג עימהם כפי דעתם עד שירוחם עליהם, ואם אי אפשר לו לעמוד, מפני שנשתגעו ביותר, ילך לו ויניחם, ויצווה לאחרים לנהגם כראוי".

כלומר: כל עוד מערכת היחסים בין הילדים להורים הם נורמליים, הבן מחויב לדאוג להוריו. אבל, אם ההורים השתגעו או נשתטו, צריך הבן להשתדל לטפל בהם, ואם אינו מסוגל ימסרם לאחרים (אנשי מקצוע) שיעזרו להם.

2. התנדבות לקצונה ולשירות צבאי:

הרב יעקב אריאל כותב (בתחומין חלק י"ג) -

"שהתנדבות לקצונה דוחה מורא אב ואם, אך אם ההורים זקוקים מאוד לעזרתו של בנם, בגלל היותם זקנים וחולים, ולכן הם רוצים שישרת שירות קצר יותר וקרוב לבית, הדבר צריך שיקול הדעת אם מותר לו להתנדב לקצונה".

לסיכום

ראינו שמצוות כיבוד אב ואם היא ממש חשובה, ועל כן היא כתובה בתורה, הרי היא אחת מעיקרי חיינו. והלוואי שנזכה לקיים מצווה זו בשלמותה ולא ניתקל בקשיים בדרך!!!

בין ישראל לאומות העולם / ניסים מסורי

תוכן העניינים

1. הקדמה
2. בין ישראל לאומות העולם בפן הכללי
3. טיבם של ישראל
4. אומות העולם

הקדמה

עם ישראל הנקרא עם סגולה, נאמר עליו "בני בכורי ישראל" ונאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם". רואים שישראל הרי הם העם הנבחר על ידי הבורא להאיר את שמו יתברך בעולם שנאמר "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו".

כיצד נוצר מצב זה שעם ישראל נבחר להיות זה שיאיר את אור ה' בעולם לעומת כל העמים? מדוע בחר הקב"ה באברהם אבינו שדווקא ממנו יצא העם הנבחר? זה שאברהם אבינו נבחר, זאת אומרת שאומות העולם נהיו כ"ג'וקים" אשר ניתן למעכם? עצם זה שאברהם אבינו לא פעל כך אלא אחרת, פעל לקיומם של האומות כגון סדום, סימן שהוא תפס אותם כשוויים, כבני אדם.

יוצא שאומות העולם הרי הם כבני אדם, כולנו בני אדם הראשון נזר הבריא, אם כן מהו ההבדל בין ישראל לשאר העמים בכללי ובמה הוא מתבטא אותו ההבדל בצורה הפרטנית שלו.

כל זאת ועוד נדון במאמרנו זה.

בין ישראל לאומות העולם בפן הכללי

היהדות רואה את עצמה, בזכות התורה, כעם הנבחר. שונה רעיון בחירה זה מרעיון בחירה לאומית. העם הנבחר בחירה לאומית מכל העמים, מודה שגם עמים אחרים הם עמים, אלא שבזכות ערכים אובייקטיביים עולה הוא עליהם. העמים יכולים להתווכח זה עם זה, מהו קנה המידה לחשיבותו של כל עם. אין התורה, חייבת לבקש מבחנים אובייקטיביים אשר יצדיקו אותה, ולא לחשוש מפני בטול ערכה על ידי ההיסטוריה.

„זאת התורה לא תהיה מוחלפת ולא תהיה תורה אחרת מאת הבורא יתברך“.

התורה איננה מתפתחת מן החוץ, כאשר מתפתחים הערכים הלאומיים, על ידי גדולי האומה המוסיפים עליה משלהם. היא מתפתחת מבפנים, על ידי גדולי התורה, היודעים למצוא בה תשובה, המספקת את צרכי השעה, והגלומה בה מששת ימי בראשית.

היהדות היא אפוא צבור נבחר במידה שהיא מזדהית עם התורה האמתית.

טיבם של ישראל - הנבואה

יסוד שיטתו של ריה"ל, שסגולת עם ישראל היא תורשה מימי בראשית, מיום ברוא אלוקים אדם הראשון, אשר בו הטביע את כל השלימות האפשרית בבן אנוש, וסגולה אלוקית זאת

הגיעה מאב לבן עד לאברהם יצחק ויעקב ובניו, ומהם לכל עם ישראל, והיא הנבואה בארץ הנבואה.

נמצאנו למדים, שמהות סגולת ישראל היא הדבקות העניין האלוקי בהם ע"י הנבואה, שהיא תורשה להם מאדם הראשון. ומי שדבק בדרך הזאת, יהיה לו ולזרעו חלק גדול מן הקורבה אל האל יתברך, ועם כל זה לא נשתווה הגר הנכנס בתורתנו עם האזרח, כי האזרחים לבד הם הראויים לנבואה וזולתם תכלית עניינם שיקבלו מהם ושיהיו חכמים וחסידים אך לא נביאים.

שיטתו זאת של ר' יהודה הלוי צוינה בפי מתנגדיו כגזענית. ממבט ראשון נראה הדבר כנכון, שהרי מעדיף הוא את עם ישראל בתכונה תורשתית- גזעית מיוחדת, שאינה קיימת וגם אינה יכולה להיות בשאר אומות, ואף לא בגרים הנלווים אל בית ישראל.

בגישה זו של ריה"ל קיים קושי, שהרי עובדיה הגר זכה לנבואה, שכך אמרו בגמרא: "מפני מה זכה עובדיה לנבואה, מפני שהחביא מאה נביאים".

ואף שיכול הדוחה לדחות, שכן עצם העמדת השאלה מוכיחה שאין נבואה לגרים, וכן נראה גם פירוש רש"י: " מפני מה זכה עובדיה לנבואה, שהרי גר היה ואין השכינה שורה אלא על המיוחסין שבישראל כדכתיב ליהיות לך לאלוקים ולזרעך אחריד", אבל, גישתו הפסקנית של ר' יהודה הלוי מוכיחה שאין אפשרות כזו קיימת כל עיקר בניגוד לדברי רבותינו, שכן מה טעם זה שאמרו "מפני שהחביא מאה נביאים", והרי שיטתו היא שבנבואה, יכולים לזכות רק בני אותו גזע שירש את הסגולה האלוקית שדבקה באבותיו בלבד.

אומות העולם

הלאומיות, במשמעות המודרנית של המילה, התפתחה בעמים בסוף ימי הביניים ובישראל בראשית דור התחייה.

גם המחשבה העתיקה מכירה את ה- NATIO מושג- אב ללאום של ימינו. בימים ההם, ציינה המילה NATIO שבט חסר תרבות. בקבוצות תרבותיות זרות היו קרויות GENTES והעם הרומאי היה קורה לעצמו POPULUS. במילים אלה התכוונו לציין את הייחוד התרבותי של הצבורים.

סופר נוצרי בתקופה העתיקה, חילק את האנושות לארבעה עמים: היוונים, העמים הפראיים, היהודים והנוצרים. בחלוקה הזאת, נזכרים היוונים לא כעם, כי אם כשם כללי של עמי התרבות האליליים והם כוללים את עובדי האלילים שבין הרומאים.

האדישות לגבי ההשתייכות הלאומית האריכה ימים עד לימי הביניים, גם כאשר העולם הנוצרי התחיל להתפלג מתוכו למדינות לאומיות, עדיין הננו מוצאים באוניברסיטאות ובכנסים של הכנסייה שהתלמידים והמשתתפים מתחלקים ל,,לאומים" במובן שונה מזה שבימינו.

אף על פי שהיחסים בין בני תרבויות זרות, בערי מסחר, בירידים הגדולים, באוניברסיטאות ובכינוסים, היו לפעמים מתוחים, הרי לא היה הדבר על רקע של הרגשה לאומית ברורה, השנאה ששנאו הגרמנים את הצרפתים, נהפכה לשנאה בין גרמנים דרומיים לצפוניים, וגררה אחריה עלבונות ותגרות ידיים ברגע שהצרפתי הסתלק לא הייתה כל הבחנה ברורה בין הזר שהוא בן עם זר, לזר בן אותו עם, אף הכנסייה שכוונה את המחשבה האירופית באותם הדורות, לא הביטה בעין יפה על כל המבליטים את קשריהם האתניים עם ארצם, עמם או שפתם, הנוצרי חייב לראות כל ארץ שבעולם כמולדתו.

הכנסייה הנוצרית שאפה לביטול העמים, כי הלאומיות והשלטון הלאומי של המלכים עמדו לשטן לתפיסותיה ולשאיפותיה.

סיכום

ייחודו של עם ישראל משאר העמים מתואר ע"י חכמים כסגולה שהייתה תחילה ליחידים כגון: האדם הראשון, נח, ואברהם אבינו שהייתה להם דבקות לה', לאחריהם הסגולה הגיעה לעם ישראל.

יש אומרים שכבר מאברהם אבינו הסגולה התגלגלה למה שאנחנו קוראים היום עם ישראל ובגלל שעם ישראל הוא עם סגולה, ה' נתן להם את התורה במעמד הר סיני. לעומת זאת יש כאלה שאומרים שרק במעמד הר סיני הסגולה הגיעה לעם ישראל.

אני מבחינה אישית נראה לי שהגדרה של עם כל שהוא כעם סגולה, גורמת לשנאה של שאר האומות כלפי אותו העם.

כל שאר האומות הרואות באמירתנו שאנו עם סגולה כשחצנות והתנשאות כלפיהם, משמשות בה כמוטיב חזק לפגוע בעם היהודי.

אני יודע שהרבה במכינתנו הצנועה לא יסכימו איתי אבל עדיין אני רוצה שתחשבו על מה שאני אומר.

בסה"כ הייתה שנה נהדרת מלאה בחידושים והרפתקאות, משהו שאני ייקח איתי לכל החיים, אז בלשון הרב משה "קדימה אריות"!!!!!!

מידת הענווה/ אדם צפירה

הקדמה

בספר "אורחות צדיקים" שער הגאווה כתב: "הגאווה היא פתח לרעות רבות, ולא ראינו כזאת לרעה בכל המידות". לעומת זאת, בשער הענווה כתב: "כי העניו מציל את עצמו מרעות רבות". מכאן אנו מבינים שהענווה היא מידה חשובה ביותר. לכאורה נחשוב את העניו שהוא שפל שמחשיב עצמו לעפר בפני עצמו ובפני אחרים. במאמר זה נבין מהי הענווה, נפרט עליה ונדע את ההבדל בין עניו ושפל. נדון גם בשאלות נוספות בהקשר זה.

הגדרה

מידת הענווה היא ההפך של מידת הגאווה. גישתו של הגאווותן היא: "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים פרק ט' פסוק יז). פירושו - הגאווותן זוקף את כל המעלות שבו לזכות עצמו. לעומת זאת, העניו עניינו: "וזכרת את ד' אלוקיך כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל" (דברים פרק ט' פסוק יח). כלומר, העניו מכיר בכישרונותיו ובכוחו ומייחס אותם לקב"ה שנתן לו אותם.

חשוב להדגיש, שהעניו הוא לא אחד שמתכחש למעלותיו ואל כישרונותיו. העניו הוא לא אחד שמחשיב עצמו לאפס מאופס - אדם כזה מיואש מעצמו ולא מאמין ביכולתו להועיל לסביבה. בגמרא במסכת מגילה (דף לא' עמוד א') נאמר: "אמר ר' יוחנן: כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה, אתה מוצא ענוותנותו". מכאן נלמד, שאין סתירה בין הענווה לגבורה. העניו מכיר את ערכו האמיתי ולכן מצליח למצוא בעצמו את הכוחות להתגבר ולהשפיע בעולם. בסוף מסכת סוטה (דף מט' עמוד ב') נאמר: "משמת רבי - בטלה ענווה". על כך אומר רב יוסף: "לא תיתני ענווה דאיכא אנא". כלומר: כיצד בטלה מידת הענווה והרי אני עניו. לכאורה דברים אלו נשמעים כגאווה גדולה מפני שהוא מעיד על עצמו שהוא עניו. לפי הנזכר למעלה נבין כי רב יוסף הכיר בערך עצמו ואמר את דבריו מתוך ענווה ואחריות כלפי העם שלא יחשבו שמידת הענווה רחוקה מהם.

עד היכן מגיעה הענווה

הענווה מתחילה במחשבה ומתבטאת בדיבור ובמעשה. קיימת גם ענווה מזויפת, לדוגמא: אדם שבורח מהכבוד ומתנהג בצניעות מוגזמת אבל ליבו מלא שחצנות.

כיצד מגיעים לענווה?

בספר מסילת ישרים (פרק כג') מציע הרמח"ל שני דרכים להגיע אל הענווה. הדרך הראשונה היא ע"י מעשים פשוטים כגון ללבוש בגדים צנועים, לקנות רכב פשוט, לא לשבת במקום מרכזי ללכת בסוף החברה וכו'. מעשים אלה ירגילו את האדם למידת הענווה. דרך שנייה היא להתבונן בשפלות האדם, כדברי המשנה בפרקי אבות (פרק ג' משנה א'): "דע מאין באת, מטיפה סרוחה. ודע לאן אתה הולך, למקום רימה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד לתת דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה". כמו כן, אדם צריך להתבונן ולחשוב שכל ההצלחות בעולם הזה הן זמניות. וכבר ראינו עשירים וגדולים שירדו ממעמדם. בספר שיחות מוסר (עמוד תכ"ג) מציע רב חיים שמואלביץ דרך נוספת להגיע למידת הענווה. על האדם להתבונן בגדלותו לחשוב שהוא מסוגל להגיע הרבה יותר גבוה ממה שהוא נמצא היום וממילא הוא לא יתגאה ויתמלא ענווה.

מהם היתרונות של בעל הענווה?

בעל הענווה חי חיי קודש וקרוב לקב"ה. העניו גם כן קשוב לזולת ואהוב על הבריות.

היתרון הראשון של העניו - מכיוון שהעניו אינו מדקדק אחר מעשיהם של אחרים ויודע לתת כבוד אפילו לחוטאים החוזרים על מעשיהם ולהיות סובלן כלפי החברה, הוא קודם כל מרויח מצוות. שנית, נוצרת פה חברה טובה יותר. בזכותו נמנעים כל מיני מחלוקות, קצרים ויכוחים במערכות יחסים בין איש לרעהו בעקבות ההשפעה ממעשיו של העניו.

יתרון שני - כשהעניו יושב ולומד תורה ויודע קושייה, הוא לא ממחר לענות עד שיראה שאף אחד לא יודע את התשובה אז יענה. וכשהעניו שומע שחברו מדבר דבר שגם הוא יודע הוא לא קופץ ולא נכנס לדברי חברו כדי להוכיח שידע אלא ישתוק ויקשיב כי יש סיכוי שבדברי חברו הוא ישמע טעם שלא ידע קודם. וחוף מזה, מה ההנאה שיש לו לאדם להתפאר כשאומר גם אני ידעתי כמו חברי?.. לפי זה חברה מושלמת צריכה להיות מבוססת על ענוותנים כעמודי התווך.

יתרון שלישי - יתרון נוסף של העניו על פני הגאווותן הוא התקדמות בהשכלה ובהבנת החיים. אנו יודעים כי לא הביישן למד ודווקא על ידי שאילת שאלות ניתן להתקדם בחיים.

יתרון רביעי - בספר המידות של רבי נחמן מברסלב (בירור כציצים ופרחים, סימן ענווה) נכתב: "כמה שאדם מרגיש בעצמו חסרון כך מרגיש כלפי שמיים יתרון". היינו שאדם מכיר בגדולת הבורא ומכיר בקטנותו שלו והוא מבטל את רצונו לעומת רצון הקב"ה כי הרי יודע שהוא זקוק לקב"ה, כך יזכה להכנעה מול הקב"ה ובונה לעצמו בסיס ליראת שמיים.

סיכום

בחרתי בנושא הענווה מכיוון שהענווה חשובה ביותר כפי שראינו ואני מקווה שרכשנו הבנת חדשות עקב התעמקותנו במאמר זה.

תודות

קודם כל תודה לקב"ה שאני מקדיש לו קדושת מאמר זה. תודה למו"י הרב חיים דרוקמן שליט"א על הזמן היקר שהקדיש לנו בשיעוריו. תודה לך הרב בעז שרמן שנתת לי עז להתחיל לעבוד על מאמר זה (אל תקרא בעז אלא בו עז). הזמן הרב שהקדיש בשעות הקטנות של הלילה. תודה לרב משה חסדאי ולאריאל חובב שדחפו ועזרו (גם) בכתיבת המאמר למרות שהתחמקתי.

תודה לרב ניר כהן על הזמן, האכפתיות, החסד שגמל עימנו ועל המוטיווציה שהכנסת בי. תודה לנפתלי על הדאגה לצרכינו והשלמת החסר. למרות שלא כל יום הזמנת פיצות.

תודה לאברהם ממך על תפעול המכינה.

תודה לאלי על שהזכיר לנו ימי הולדת ושבלעדיו שום דבר לא היה אז פה.

תודה לאוהד אסרף מאמן הספורט על השיעורים המהנים במגרש הכדורגל והכדורסל.

תודה לסימו על שהיה בטאבון כשרעב תקף אותנו וידע איך להשקיט את רעבוננו.

תודה לכל החברים הטובים על השנה הנפלאה הזו..

ולסיום..

מחזור ד' מקד"צ קמ"ל: יהי רצון שנזכה כולנו לענוות אמת ונצא אי"ה לצבא ולעולם עם כל המוטיווציה טעונים במטען פרי עמלנו שרכשנו בשנה זו. כי צריכים אנו להתחיל בשיא המהירות ולאט לאט להגביר את הקצב כדי לעמוד במרוצת החיים.

כבוד והערכה לילדים / ניסים קאפח

הקדמה

חינוך הילדים הוא בסיס ויסוד לבניינה של תורה. חינוך זהו נושא כללי ומקיף מאוד.

אנו נתמקד בנושא ספציפי: כבוד והערכה לילדים

כבוד לילד זהו נושא שלכאורה מתחדש ע"י הפסיכולוגיה, אבל מקורותיו מופיעים כבר בתורה שבכתב ושבע"פ. כדברי חז"ל: "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך" (אבות א, יב). נושא זה חשוב להורים אשר אינם מודעים למציאות שבה ילדיהם חיים, ואינם מתייחסים אליהם בגישה המתאימה להם. תמיד ההורים הבוגרים והמתחכמים, מצפים שילדיהם יבינו אותנו בצורה הטובה להם ויגדלו בדרך המהירה מבלי לשים לב שהם מדלגים על היסוד החשוב של בנייתם, ובכך לא נותנים להם את הציאנס ללמוד בהדרגה ולהבין את החיים בצורה נכונה ומסודרת.

כבוד הילדים

יש להתייחס לילד בכבוד, כבוד זה יכול לבוא לידי ביטוי בדרכים שונות:

בפן המילולי – אפשר לבוא ולהסביר לילד בגובה העיניים, בנימה רצינית ולא בנימה ילדותית. יש להקשיב לסיפוריו ולהשיב לשאלותיו של הילד מבלי לדחות אותו.

בפן המעשי – יש לבוא ולתת יד לילד בזמן עיסוקיו בין אם הוא מצייר או משחק, ולתת לילד הרגשה של אכפתיות ממעשיו. אפשר פשוט להתחיל להשתתף איתו במשחק כמו חבר. כך יקבל הילד תחושה שמה שמעניין אותו מעניין גם את הוריו. לעיתים הביטוי בא ע"י הבעת פנים ואפילו יכול להתבטאות על ידי כך שההורים יעמדו מן הצד ויאפשרו לילד את חופש המעשה, כגון הגשה של מוצרים לשולחן, להתלבש לבד וכדומה. עוד אפשרות לביטוי הכבוד היא לתת לילד אחריות. אם זה לשמור על האח או האחות הקטנים ולתת את הקרדיט לאחר המעשה. הקרנה זו יוצרת התבגרות והתפתחות מהירה אצל הילד ומקנה ביטחון עצמי.

הערכת הילדים

כיום, ההורים יודעים לתבוע מילדיהם את מצוות כיבוד אב ואם ואינם יודעים שצורה זו של כפיה רק מרחיקה.

ישנם שלבים מסוימים שההורים צריכים להתייחס אליהם לפני מצווה זו, מפני שזוהי צורת חינוך של הורים המנסים לחנך את ילדיהם בצורה הקלה והמהירה ואינם מודעים לכך שילדיהם אף הם זקוקים לכבוד והערכה תחילה!
 "כמים הפנים לפנים כן לבד האדם לאדם" (משלי כז, כט) - עלינו לכבד תחילה, כי כל המכבד את הבריות מכבוד על ידן

לילדים שלנו דרושה הערכה חיצונית. הערכה זו תבנה אצלם הערכה פנימית. ז"א, שכל מילה טובה, דיבור בנחת, תמיכה, והקרנה של התלהבות כלפי הילד תוכיח לו עצמו שהוא בדרך הנכונה, ומבחינתו הוא מוצלח.

אין הכוונה להעמיד פנים מול הילד, חלילה! ההפך – צריכים לאמץ את הגישה שבאמת הילד שלי מסוגל ויכול להצליח וכך יתברר שתהליך בנייה זה, בסופו של דבר, יוכיח את עצמו ונוכח לראות את ילדינו באמת ביכולת שציפינו. ואין דאגה שמא הדבר יוביל את ילדינו לדבר גאווה, מפני שילדים בתכונתם תמיד ירגישו קטנים וחלשים ואינם מסוגלים להרגיש גאווה בגיל הזה.

אז מה, כבר אי אפשר להעיר או להוכיח?

שמא תבינו לא נכון! אין הכוונה בכתיבת המאמר להסביר שאסור להעיר לילד. יש להעיר! אבל יש צורה, בכבוד, בנחת, מבלי לפגוע. כמו שציוותה התורה: "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (ויקרא, יט ז). הילדים הם רגישים, כל מילה בטון גבוה תתקבל אצלם כפגיעה, אז חשוב שנדע איך לדבר אל הילדים, ברגישות ובנחישות.

אם אינך יודע להוכיח, אל תוכיח!

שמא יאמר האדם: אני לא יכול להוכיח מבלי דריסה ומבלי שליטה על הרגשות! אם כך, אומר הגאון מוילנא, אתה פטור (אורחות חיים, כתר ראש קמג), בדיוק כשם שאדם פצוע אינו יכול ליטול חלק בפעולות מסוימות, כך אין יכול לבוא ולהוכיח את ילדיו. אם אינך יודע להוכיח בלא לדרוס ולפגוע, אל תוכיח! מצווה זו אינה חלה עליך.

הצורך בהערכה

נתחיל בהסבר על צרכי האדם הבסיסיים. לאדם, בכל שלבי חייו, ישנם שלושה צרכים בסיסיים: קיום, אהבה, והערכה!

א. קיום: כגון אכילה, שתייה, טיפולים בבריאות וכו'...

ב. אהבה: גם אהבה רצויה לאדם, ז"א הרגשה של שייכות ואהדה, תשומת לב וכדומה.

ג. הערכה: הערכה באה עם התפתחות המוח. לאדם יש צורך בהישגים, ז"א כמו שאדם צורך אוכל ושתייה כך הוא צורך הישגים. הישגים אלו יבנו אצלו הערכה עצמית. לשם כך, אם הילד מצליח לשרוך שרוכים, ללבוש בגדים לבד וכדומה, חשוב לתת את המילה הטובה! "כל הכבוד!" "ישר כוח!" הצלחת לעשות זאת לבד! כך אנו מעריכים את הילד שלנו והוא לומד להעריך את עצמו.

יש הסוברים שדבר זה יוביל לידי גאווה, אבל לא! הערכה עצמית אינה נחשבת גאווה, לא מצד השורש ולא מצד התוצאה (חינוך באהבה, הרב אבינר).

לא לו תוצאות מובילה ההערכה?

אדם שמעריך את עצמו הוא אדם האוהב אתגרים, אדם מתלהב ויוזם, אדם שנוטל אחריות ומסדיר עניינים.

לעומת זאת, אדם בעל הערכה עצמית נמוכה הוא אדם מפסידן, ותמיד יאשים את עצמו בכישלונותיו! אז מה אם נכשלתי?! צריך להמשיך ליפול למטה? לא! צריך ללחוץ על הבלמים ולעצור. מכאן ניתן להתחיל להסיק מסקנות ולהמשיך הלאה. כולם נכשלים! ומכישלון אפשר ללמוד ולהשתפר.

בנוסף, אדם בעל הערכה עצמית נמוכה תמיד יאשים את הסביבה, תמיד יהיו לו תירוצים שאין הוא אשם בכישלונו וכך נבנה אצלו אופי של אדם שההגנה אצלו זו ההתקפה, ותמיד יהיה במצב רוח תמידי של הטלת האשמה בזולת. לעומתו, אדם בעל הערכה עצמית חיובית, תמיד יטיל את האחריות על כישלונותיו על עצמו, וימשיך ליזום אפילו אם יש סיכון לכישלון נוסף. ז"א, שאדם כזה אינו פוחד מכישלונות, וכך יצליח.

איך בונים הערכה

סביבה תומכת

הערכה של הילד את עצמו נובעת מהמקום שבונה לו החברה הסובבת אותו (חברים, הורים, מורים בני משפחה וכו'...). ולכן כל הערה, אמירה מיותרת או שלילית כלפי הילד יכולה להזיק לו בעתיד בכך שהוא ישתכנע בדימוי שהסובבים אותו נתנו לו, ויתנהג על פי זה. לכן, כדי לבנות לילד הערכה עצמית גבוהה יש לעודד אותו באופן חיובי, בונה, ומפרגן.

צורת העידוד

העידוד חייב לבוא מן הלב ולהיות אמיתי, ולא רק כדי לצאת ידי חובה וזאת משום שילד קולט את מה שהסובבים אותו משדרים לו, האם זה אמיתי או לא, וכשהילד מגלה שההערכה אליו היא לא כנה הוא לא מתייחס אליה והיא כמעט חסרת תועלת. מותר לציין כי טעות היא לפגוע ולזלזל בילד שכן להתנהגות יש השלכות משמעותיות להמשך בנייתו ואורח חייו של הילד.

כיצד לעזור לילד שחושב שאינו מוצלח

הפסיכולוגים כתבו (מובא בספרו של הרב אבינר בשם הפסיכולוגים) שאין ילד שנולד לא מוצלח, ז"א ילד עם רגשי נחיתות או עם תדמית נמוכה, אלא החברה שסבבה אותו שטפה אותה מוחו בדיבור ובהתנהגות כלפיו, ולכן נכנס לו לראש שהוא מפסידן ולא מוצלח. אבל, לשמחתנו, מה שמכניסים לראש ניתן להוציא באותה דרך. כלומר: אדם כזה צריך לשנן ולחזור מאות פעמים - הן בדיבור הן במחשבה - על שהוא יכול ומסוגל ויש לו את הכוחות המתאימים לעשות את הדברים שהוא חפץ להשיג אותם. יש צורך לבנות סביבה תומכת ומקרינה אהבה לילד ומקבלת אותו כפי שהוא, ואם הוא ירצה בכך ויתקדם, ודאי שיוכל להגיע להישגים משמעותיים יותר!

סיכום

המסר שניתן להבין מהמאמר הוא, שהערכה חיובית תבוא לידי ביטוי רק אחרי מאמץ של ההורים כלפי הילדים, כגון: סובלנות, הקשב, ויתור, וכדומה. חשוב שנבנה להם את היסוד בצורה הנכונה ככל האפשר, ורק לאחר המעשה נישא בתוצאות, בין אם הן חיוביות או שליליות. חשוב שנדע להקפיד בכבוד ובהערכה כלפי ילדינו כבר מגיל צעיר בכדי שלא נאחר את המועד, וגיל המרידה יתקרב, ואז המאמץ יהיה גדול יותר כשנגלה רק אז שהדרך שבה גידלנו את ילדינו היא דרך שגויה, אז חשוב שנלמד בכבודם ובהערכתם של הילדים.

מעמד האישה ביהדות / יהודה שטיין

א. אפליית האישה בדיני התורה!?

קשה שלא לשים לב לאפליה הבולטת (לכאורה) כנגד האישה בדיני התורה. בעוד האיש חייב במצוות רבות, וביניהן מצוות מהותיות, המשפיעות עמוקות על ההווי והצביון היהודי, התורה פטרה את האישה ממצוות רבות, כולל חלק מהמהותיות והחשובות ביותר. האישה פטורה מלימוד תורה, תפילין, ציצית, תפילה בציבור, לפדות את בנה הבכור, למול את בנה וללמדו תורה. ואם לא די בכך, הרי שנאסר על האישה לטול חלק פעיל (מידי) בחיים הציבוריים ואין היא יכולה להתמנות לתפקידים ציבוריים מכריעים (כמו ראש ממשלה, רמטכ"ל וכו'), היא איננה יכולה לכהן כדיינת ואף אינה כשרה לעדות (ברובם המכריע של העניינים המשפטיים).

בנוסף, לא קשה למצוא בחז"ל התנסחויות המעלות תמיהה לגבי יחסם לאישה ולחשיבותה. אמרות כמו: "אל תרבה שיחה עם האישה. באשתו אמרו, קל וחומר באשת חברו. מכאן אמרו חכמים: כל המרבה שיחה עם האישה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש גיהנום.", "נשים לאו בנות הוראה הן", "כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות" ועוד, נפוצות בדברי רבותינו זצ"ל.

האם אין בזה משום זלזול באישה ובכבודה? האם אין בזה משום קיפוח ואפליה בוטה? האם ניתן לומר שהיהדות נוטה לקבל, או שמא דוגלת, בשוביניזם???

ב. "ויקרא שם אדם"

סיפור הבריאה בספר בראשית, טומן בחובו מידע רב על השוני בין האיש לאישה – שוני המשפיע על המעמד בדיני התורה. להלן כמה מקורות:

1. בראשית א', כ"ז: "ויברא אלוקים את האדם בצלמו בצלם אלוקים ברא אותו, זכר ונקבה ברא אותם".
2. בראשית ב' י"ח-כ"ד: "... לא טוב היות האדם לבדו – אעשה לו עזר כנגדו... ויפל ה' אלוקים תרדמה על האדם ויישן, וייקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתונה. ויבן ה' אלוקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאישה... ויאמר האדם: ... לזאת יקרא אישה כי מאיש לקחה זאת. על כן יעזוב איש... ודבק באשתו והיו לבשר אחד".
3. בראשית ה' ב': "זכר ונקבה בראם... ויקרא שם אדם..."

והרי השאלה המתבקשת: אם במקור הראשון כבר נאמר שהקב"ה ברא את האדם זכר ונקבה (כלומר את שני המינים המשתייכים למין האנושי), מדוע מסופר במקור השני על כך שלאדם לא היה עזר כנגדו ושצורך כך נבראה האישה? יתירה מזו: מהמקור הראשון משמע שהקב"ה ברא את האישה באותו אופן בו נברא האיש ('עפר מן האדמה וייפח באפיו נשמת חיים'), ואילו מהמקור השני משמע שהאישה נבראה מצלע קיימת של האיש. אם האישה אכן נוצרה כמו הפשט של המקור השני, הרי שיש מקום לומר שהיא נחותה מן האיש – שכן היא נבראה ממנו!

מדרש האגדה המובא ברש"י ד"ה "זכר ונקבה ברא אותם" עונה על השאלות: "במדרש אגדה- שבראו שני פרצופים בריאה ראשונה, ואח"כ חילקם..." במילים מועטות אלו, מדרש האגדה מלמד אותנו יסוד חשוב מאוד ביחס שבין איש לאישה – יחס מהותי שהוטבע בהם מרגע ברייתם.

מתחילה, נברא האדם כיצור דמוי אנדריגונוס – יצור בעל פן זכרי ופן נקבי. אותו "אדם קדמוני" היה אדם מושלם כיוון שהוא הכיל בתוכו גם את הצד הזכרי וגם את הצד הנקבי של המין האנושי. לאחר מכן ה' חילק את הברייה הקרויה אדם, כך שהצד הזכרי יעמוד כברייה בפני עצמו והצד הנקבי יעמוד כברייה בפני עצמו (כנראה שהעמדת הצדדים כבריות בפני עצמם תתרום יותר להתקדמות האדם והעולם). ברם, אין זה נכון לומר שמ"האדם הקדמוני" הוצא הפן הנשי ומרגע החילוק הצד הזכרי הוא זה הקרוי אדם – שהרי כתוב: "ויקרא את שם אדם" – כלומר האיש והאישה יחד נקראים אדם, כיוון שיחד הם מרכיבים את "האדם הקדמוני" המושלם. עפ"י זאת נקל להבין שמאותו הרגע ש"האדם הקדמוני" חולק, נוצר הקשר שבין איש לאשתו – "על כן יעזוב איש את אביו ואת אימו ודבק באשתו והיו לבשר אחד." – לאיש ולאישה יש זיקה אחד לשני, זיקה שמקורה באחדות שבברייתם.

נמצאנו למדים, שמלכתחילה האיש והאישה היוו גוף אחד, ולכן לא היה ביניהם הבדל של מעמדות – הם נבראו שווים. שניהם יחד מרכיבים אדם מושלם, ולחוד הם אדם חסר. על כל פנים, לאחר החילוק, האיש והאישה שונים בתכלית: האיש מכיל את הפן הגברי שבאדם, ואילו האישה מכילה את הפן הנשי שבו. השוני שבין הפן הגברי לנשי מהווה את השורש לשוני בין הגבר לאישה בדיני התורה. לפיכך, הבנת השוני שבין הפן הנשי לגברי, הינה עניין ראשון בחשיבותו, בדרך להבנת השוני בדיני התורה בין נשים לגברים.

ג. איש-שכל, אישה-רגש

השוני בין האיש לאישה הינו שוני הבא לידי ביטוי בכל תחום ומישור. האישה נבדלת מהאיש בגופה, בנפשה, בהשקפתה, בסגנון חשיבתה, במידותיה, בתכונותיה, בסדרי העדיפויות שלה, בשאיפותיה, ולמעשה בחלק ניכר מאורח חייה. ההבדלים הללו הם נגזרות ותולדות של שוני אחד מהותי ובסיסי: היחס בין השכל לרגש.

השכל והרגש הם שני "כוחות רוחניים בסיסיים", מתוך ארבעה, הקיימים באדם מעצם היותו אדם. השניים הנוספים הם כוח הרצון וכוח הדמיון. כל כוח מאפיין חלק מסוים בנפשו ובתכונותיו של האדם והיחסים והאיזונים בין כל הכוחות יוצרים תמונה מושלמת של נפש האדם ותכונותיו. (הסבר מפורט של הכוחות והשלכותיהם חורגים מגבולותיו של מאמר זה. הסבר מפורט ניתן למצוא ב"אורות" למרן הראי"ה קוק זצ"ל, פרקים י"ז-י"ח.) והנה, באיש, כוח השכל חזק פי כמה מכוח השכל באישה, ואילו באישה כוח הרגש חזק פי כמה מאשר באיש. על כן האיש דרכו לבחון כל עניין לאשורו באמת מידה אובייקטיבית - קרי, על פי רוב הוא נוקט בסגנון חשיבתי קר וענייני, נקי משיקולים רגשיים. לעומתו, האישה תביא בחשבון שיקולים רגשיים- סובייקטיביים, וברוב המקרים תיחס להם משקל רב יותר מאשר השיקולים האובייקטיביים.

מכאן נגזרים שאר ההבדלים שבין האיש לאישה: כיוון שהאיש מונע ע"י שיקולים בהם מעורבים מעט רגשות, סדרי העדיפויות שלו שונים, הוא רואה עניין רב יותר בתכלית ובתוצאה מאשר באמצעי ובדרך. מאותה סיבה (הנעה בה מעורבים מעט רגשות) הוא יודע "להניח בצד" את הרצונות הרגועים שלו ולבצע את משימותיו וחובותיו, ועל כן הוא נחשב

ליותר פרקטי, מציאותי, מה שנקרא "עם שתי רגליים על הקרקע". הפרקטיות והראיה המעשית של האיש מביאה להמצאות של רצון להביא להישגים בדרך עניינית ומהירה, ועל כן האיש מתאפיין בכוחניות וברצון לכבוש ולהוביל- להנהיג.

האישה מונעת ע"י שיקולים בהם הרגש ממלא תפקיד נכבד, ולה סדרי עדיפויות שונים - לה חשובה הדרך לא פחות מהתוצאה, והיא נתפסת כפחות פרקטית מהגבר כיוון שלה קשה להדחיק את רצונותיה ומאוייה והיא נוטה לבצע את "מה שבא לה" גם כשזה בא על חשבון המוטל עליה. רצונותיה והלכי רוחה משתנים דרך קבע ועל כן היא "תנודתית" - בלתי עקבית. בנוסף, מכיוון שהיא פחות פרקטית, היא פחות מעוניינת לכבוש ולהוביל.

אם כן, ניתן לראות שהיחס המהותי בין שכל לרגש משפיע עמוקות על הלך החיים של האיש והאישה והוא יוצר הבדלים ופערים בהסתכלות ובביצוע בין שני המינים. בחינה נכונה של הבדלי התכונות בין המינים והשלכותיהם תעמיד את האפליה באור שונה.

ד. תכונות אנושיות – תוצר חינוכי או תוצר תורשתי?

בסביבות שנות ה-50, פרצה מחלוקת גדולה בקרב הביולוגים והפסיכולוגים: האם תכונות ומידותיו של האדם הן תוצר של החינוך אותו קיבל או שמא הן תוצר גנטי-תורשתי? האם, ע"י חינוך מגיל קטן, ניתן לגרום לאדם להתנהג ולהגיב בצורה השונה מהותית מזו האופיינית לחתך האוכלוסייה אליו הוא משתייך, או שמא לא?

אלו שמצדדים בתיאוריה הראשונה מביאים לראיה מספר תופעות שהבולטת ביניהן היא תופעה הנקראת "ילדי הפרא". המדובר הוא בתינוקות שננטשו בגיל מוקדם מאוד (פחות משנה) ו"אומצו" ע"י חיות, לרוב פראיות, כדוגמת האגדה "מוגלי". חוקרים גילו שאותם תינוקות רכשו הרגלי חיים של חיות: הליכה על ארבע, אכילה של סוגי מזון האופייניים לסוג החיות ש"אמצו" אותם, השמעת קולות אופייניים לחיות ש"אמצו" אותם וכו'. בדוגמא זו, ההנחה, שהאדם מסגל לעצמו תכונות ברוח החינוך שקיבל, באה לידי ביטוי באופן ניכר ובולט לעין כל – התינוקות "חונכו" ע"י חיות ועל כן הם מתנהגים כמו חיות.

לעומת זאת, ישנן תופעות משכנעות לא פחות, בהן התיאוריה שהתכונות הן תוצר גנטי-תורשתי באה לידי ביטוי. בשנות ה-60, כאשר המחלוקת הייתה בשיאה, נעשו כמה ניסיונות, לגדל בנים כבנות, בד"כ לאחר סיבוכים רפואיים או בנסיבות אחרות שהביאו להחלטה על כריתת איבר המין של הבנים, ובניית איבר מין נשי במקומו. מעקב אחרי המקרים הראה שאותם בנים-בנות סבלו לאורך כל חייהם מתחושה של חוסר זהות מינית. בגילאים מוקדמים הדבר בא לידי ביטוי בעניין רב במשחקים של בנים, כמו: מכוניות, כדורגל וכו', בגילאים מאוחרים יותר – במשיכה מינית לבנות והעדפת אתגרים פיזיים-כוחניים על פני טיפוח היופי וכדומה.

כיום הדעה הרווחת היא שאין מונופול לחינוך או לגנטיקה, וישנה מגמה לאחד את שתי התיאוריות. הווה אומר: לא עוד לשאול אם התכונות הן תוצר חינוכי או גנטי, אלא, איזה גורם משפיע יותר על רכישת תכונות - חינוך או גנטיקה? או - איזה סוג של תכונות מוקנות ע"י חינוך ואיזה סוג של תכונות מועברות בתורשה? ברור הדבר שחלק מהתכונות הן "חינוכיות טהורות" – שאין לגנטיקה יד ורגל בקביעתן, וחלקן "גנטיות טהורות" – שום התערבות חינוכית לא תבטל או תשנה אותן.

ואיך כל הדיון הפסיכולוגי ביולוגי מתקשר לעניינו של המאמר? ובכן, כמו שנאמר לעיל, ישנו שוני בתכונות האיש לעומת תכונות האישה. בבואנו לבאר את השוני בין תכונות האיש לתכונות האישה, שהוא הוא נותן ההבדל בדיני התורה בין הגבר לאישה, עלינו להראות שהבדל זה הוא הבדל מהותי, בסיסי, בר קיימא, שאינו נעוץ בכורח הנסיבות והמציאות. במילים אחרות, יש להראות שהשוני הוא תורשתי-גנטי.

ואכן, ניסויים שונים מראים שהיחס "רגש-שכל", מקורו בתהליכים הורמונאליים בגוף האדם, שהם כמובן, מולדים, תורשתיים-גנטיים. אם נבודד, לדוגמא, קבוצת הורמונים הגורמים לאדם לרגישות יתר ולבכינות, ונזריק אותם לאדם קר רוח בצורה יוצאת דופן, נבחין מיד בשינוי שיחול בו – הוא יהפוך להרבה יותר רגיש!

ניסוי מעניין יותר, שבוצע בקופים, ע"י המדענים קלובר ובוסי, הביא למציאת החלק במוח הקוף, האחראי על תכונות פסיכו פיזיולוגיות (תכונות נפשיות שמקורן בתהליכים פיזיים בגוף). נושא המחקר היה "קופי רזוס" – הזכרים ידועים כתוקפנים ואלימים, הנקבות ידועות ככנועות. החוקרים בקשו לבדוק האם התכונות ההתנהגותיות של הקופים הן גנטיות או נלמדות כנורמות חברתיות, לכן הם הפרידו קופים שזה עתה נולדו לקבוצת זכרים וקבוצת נקבות, ועקבו אחרי התפתחותם ההתנהגותית. מעניין היה לגלות שגם בתנאי בידוד הנקבות נשארו כנועות וזכרים אלימים ותוקפניים. בהמשך המחקר מצאו החוקרים את חלק המוח האחראי לתכונות הפסיכו פיזיולוגיות, והמעניין הוא שפגיעה קלה באזור הזה (כמו דקירה במחט) גורמת, לדוגמא, לקוף, "לשכוח" את הרגליו, והרי הוא מתנהג כ"חלשלוש כנוע".

על כל פנים, ניתן להסיק שבמקור, השוני בין הגבר לאישה הינו שוני הורמונאלי-גנטי. מעובדה זו נובע ההכרח בשוני ביניהם ("אפליה") בדיני התורה – כיצד האיש והאישה, שכה שונים האחד מהשני, יהיו שווים לגבי הדרישות מהם? כיצד האישה, ששונה מהאיש בגופה, בנפשה, בהשקפתה, בסגנון חשיבתה, במידותיה, בתכונותיה, בסדרי העדיפויות שלה, בשאיפותיה, ולמעשה בחלק ניכר מאורח חייה, תחויב במצוות באופן שווה לאיש? כמובן שזוהי תשובה כללית ויש להבין כיצד השוני בין האיש לאישה מביא לשוני ביניהם בכל מצווה ספציפית (כלומר, למה אם האישה יותר רגשנית היא פטורה, לדוגמא, מתפילין? למה שהשוני ישפיע על החיוב?). על כך בהמשך...

ה. "מאפליה" לאורה" – חלק א'

כאמור, הקו המנחה ב"תיקון האפליה" הינו למצוא קשר בין השוני המהותי בין איש לאישה ובין השוני במעמד ההלכתי. השוני במעמד ההלכתי נחלק לשתי קבוצות עיקריות:

1. מצוות שהאיש חייב בהן בעוד האישה פטורה.
2. דברים האסורים על האישה בעוד הם מותרים לאיש.

בחלק הראשון, ממנו נתחיל, כלולים מצוות עשה שהזמן גרמן, תפילין, תפילה בציבור, תלמוד תורה, מילת בנה וכו'. כפי שנאמר, לאישה יש נטייה לרגש יותר מהאיש, ובהרבה מקרים היא נוטה לבצע את "מה שבא לה", גם כשזה בא על חשבון המוטל עליה. לפיכך, כיצד אפשר לצפות ממנה לעמוד בלוחות הזמנים הצפופים של מצוות עשה שהזמן גרמן? וכי ניתן לצפות מישות המונעת ע"י הרגש, לעמוד במשימות שנקבע להן זמן? הרי אם תחויב האישה, נניח, ליטול ארבעת המינים, מי ערב שדווקא בימי הסוכות יהיו לה החשק והרצון לקיים מצווה זו? ואם לא תשרה עליה רוח החשק והרצון, הרי שקיים סיכוי כלל לא מבוטל

שהיא תפעל על פי רחשי ליבה ותניח המצווה. מה שאין כן באיש – האיש חי בעולם מקובע, הוא רגיל לחיות על פי לוחות זמנים, אדרבא – בלי סדר יום קבוע מראש, הוא עשוי "להשתגע". האיש כאילו נתברך במנגנון פנימי שמסייע לו לדחוק את רצונותיו הרגעיים. גם אם לא יהיה לו חשק ליטול ארבעת המינים, הוא מסוגל להגדיר לעצמו שזו משימה חשובה ושעליו לעשותה, ולא יגיע לידי ביטולה. כיוצא בזה לגבי תפילין – שזמנם ביום, מילה – שזמנה ביום השמיני, תפילה בציבור – שזמנה קבוע ומוגדר, וכל שאר מצוות עשה שיש להן זמן מוגדר ומי שלא עשה אותן בזמן – "עבר זמנו בטל קורבנו".

ברם, אם האישה נתמלאה חשק לקיים מצות עשה שהזמן גרמא – הרי שלפי דעות מסוימות (דעת הרמ"א) מותר לה לקיימה, ואף לברך עליה "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו"! במבט ראשון, האפשרות לברך בזה הנוסח נראית כסותרת את פטור הנשים ממצוות אלו. אולם, יש להבין שבמעמד הר סיני כללות האומה צוותה בקיום המצוות – ובתוכם הנשים – ככלל. אמנם באופן פרקטי, כל אישה ואישה פטורה מקיום מצוות עש"ג (עשה שהזמן גרמא) מהטעמים שנמנו, אך זהו פטור ספציפי לכל אישה – כל אישה ואישה פטורה באופן פרטי, והנשים בכללותן כן צוו (על כלל חוקי התורה), שהרי הן בכלל "כללות ישראל" (וזה שנאמר "השווה הכתוב אישה לאיש לכל דינין שבתורה"). על כן, אישה שחשקה נפשה בקיום מצוות עש"ג, רשאית לברך – שאף היא בכלל הציווי.

מצוות תלמוד תורה אינה בכלל מצוות עש"ג (שהרי נאמר "והגית בו יומם ולילה"), כך שאין בכוחו של השוני בעניין תבנית חיים קבועה ודחיקת רצונות רגעיים להסביר מדוע האישה פטורה מתלמוד תורה – זוהי תולדה של שוני אחר. ובכן, מטרת תלמוד תורה הינה לקרב את האדם אל בוראו. האיש, בגלל כוח השכל שבו, מתרשם מלימוד וממהלכים שכליים. כיוון שהאיש מתרשם ממה שהוא קולט ב"חוש המחשבה" – לימוד התורה, על כל השכלתנות שבו, יתיר בו רושם עמוק – רושם שיקרב אותו לבורא. באישה, לעומת זאת, כוח הרגש חזק יותר מכוח השכל, ועל כן היא מתרשמת ממה שהיא "קולטת ברגש", קרי, בהוויה. האישה מתפעלת ומתרשמת כאשר היא רואה נוף יפה שהבורא ברא וכד' – וזו דרכה לדבקות בבורא. תלמוד תורה איננו הפן המרכזי בדרכה להשגת דבקות בבורא. משום כך, לגבי נשים, תלמוד תורה לא ישיג את מטרתו, ולכן הן פטורות מתלמוד תורה.

החלק השני (דברים האסורים על האישה ומותרים לאיש) כולל מינוי לתפקידים ציבוריים מכריעים (תפקידים פרלמנטאריים ופיקוד גבוה), כהונה כשופטת / דינית ומתן עדות (ברוב העניינים המשפטיים). גם כאן, סיבת השוני במעמד ההלכתי נעוצה בשוני המהותי שבין המינים.

כאמור, האיש טיפוס עקבי והוא עושה את המוטל עליו גם אם "לא בא לו" – מה שאין כן באישה. האישה תנודתית היא, הפכפכה במקצת. העומד בראש המדינה, וכן מי שנוטל חלק מכריע בחיים הציבוריים, חייב להיות טיפוס עקבי. הנהגה פרושה ניהול חיי הציבור, שהוא כמובן יציב וקבוע – הלך רוחו אינו משתנה חדשות לבקרים, ועל כן, צורת השלטון מחייבת שהשליטים יהיו עקביים. החוקים, לדוגמא, הם עניין בעל קבע מסוים – לא נוהגים לשנותם לעיתים תכופות, אלא רק בחלוף תקופה ארוכה כאשר השינוי מחויב המציאות. אם כן, כיצד אישה, שמטבעה היא הפכפכה, תוכל לכהן בתפקיד ציבורי משמעותי? – הרי היא מונעת על ידי הרגש, ומצבי הרוח ודעותיה משתנים תדיר.

סיבה דומה מונעת מהאישה לכהן כשופטת: התחום המשפטי נחשב כתחום שאין בו מקום לסנטימנטים. התורה מרבה לחזור על ציווים כדוגמת "לא תכיר פנים", "ודל לא תהדר בריבו", להם מכה משותף בולט: לא להתחשב במצבם של בעלי הדין, אם אינו קשור לעניין

– לא לחוס על העשיר או העני רק בגלל שהם עשירים או עניים וכיו"ב. כללו של דבר: בבית המשפט אין דריסת רגל לסנטימנטים ולרגשנות, כי אם לניתוח קר ולשיקולים ענייניים גרידא. האישה כזכור, נוטה להביא בחשבון גם שיקולים רגשיים. קשה לה להימנע מלהתחשב במצבו של הנאשם, קשה לה להימנע מלהקל בעונשו של פושע עני, קשה לה במקרים כאלה לשפוט משפט צדק, ועל כן אינה ראויה לכהן כשופטת. כיו"ב לעניין עדות: אין מקום לסנטימנטים ורגשנות בעת מתן עדות. אסור שהעד יושפע מעניינים סנטימנטאליים, כמו מצבם של בעלי הדין. עניין נוסף בקשר למתן עדות הוא תוכן העדות. קשה להעלות על הדעת אישה שמספרת לפרטי פרטים ובקור רוח על רצח למשל. קשה לאישה, הרגישה מטבעה, לתת עדות מפורטת ורוויה בתיאורים קשים. קיים חשש שעקב הקושי להכיל זיכרונות זוועתיים, מוחה של האישה ידחיק ויסלף פרטים מסוימים, כך שאפילו אם האישה תספר כל מה שראתה, אולי זה לא בדיוק מה שהיה.

ו. "מאפלי(י)ה לאורה" - חלק ב'

מלבד כל האמור לעיל, קיימות סיבות נוספות לשוני בין איש לאישה במעמד ההלכתי. הסיבות שיוצגו כאן, על פי רוב, אינן עולות בקנה אחד עם "הקו המנחה" מחלק א' (השלכת ההבדל המהותי בין איש לאישה על הבדל המעמדות בדיני התורה).

- פטור ממצוות עש"ג: על האישה מוטלת משימה לא קלה כלל וכלל: "להחזיק" את הבית – היא המטפלת בילדים ומחנכת אותם, המבשלת, המנקה וכיו"ב על כן היא נקראת "עקרת הבית" – עקרת מלשון עיקר. זוהי משמרת של 24 שעות, בלי חופשות ובלי ימי מחלה... קשה לצפות מאישה לעזוב הכל וליטול חלק בתפילות בציבור, בעוד תינוקה הרך בוכה וגועה. קשה לצפות מהאישה לשבת צמודה לשולחן החג כאשר התינוק פורץ בבכי ולכל ילד בקשות מגוונות, החל מעזרה בנעילת הנעליים וכלה בחבישת הפצע ממשחק הכדורגל האחרון...
- פטור ממצוות מילה: לאישה יש קשר חזק מאוד לביתה ולילדיה (קשר זה קיבל משנה תוקף כאשר הוכח כי ניתן לעבר אישה באמצעות חומר גנטי של אישה אחרת, בעוד שגבר יוכל ללדת רק אם תושלת אצלו ביצית וכמה מאברי הרבייה הנשיים). והיאך, האישה, שכה סבלה בהריונה, שכה שמחה שעה שראתה לראשונה את פרי בטנה, תוכל לחתוך בשר מבשרו?
- פטור מתפילין וציצית: מטרת המצוות הללו היא לזכור את ה' ואת כל מצוותיו. האישה פטורה מתפילין ומציצית כיוון שהיא, בניגוד לגבר, לא צריכה משהו שיזכיר לה את הקב"ה ואת המצוות – היא זוכרת אותו דרך קבע.
- כהונה בתפקידים ציבוריים מכריעים: האישה תפקידה "להחזיק" את הבית. כאמור, זוהי משמרת של 24 שעות. בעקבות זאת, אין לה פנאי לעסוק בתפקידים ציבוריים, היא לא יכולה להחזיק גם את המדינה וגם את הבית. ההשקעה בקריירה תבוא על חשבון הילדים. דוגמאות חיות ניתן למצוא כיום, לרוב. בנוסף, לאישה יש קושי להופיע בפני קהל – עמוק בפנים היא ביישנית, לכן לא נוח לה לשמש כעדה מול יושבי בית המשפט וכיו"ב.

ז. ההשקפה ההיסטוריוסופית

בשונה מכל האמור לעיל, ישנה השקפה הרואה את הבדלי המעמד ההלכתי כתוצאה של נסיבות ונורמות היסטוריות. השקפה זו אינה רואה את השוני המהותי (יחס שכל – רגש)

כדבר בעל השלכות מרחיקות לכת. השוני ביחס שכל- רגש לא אמור לגרום לשינויים כל כך גדולים בין המינים עד שהאישה "תכיר פנים" במשפט, "תסלף" עדות וכד'. ברם, כיום המציאות שונה, הנסיבות והנורמות שונות, ועל כן יש לבצע שינויים נרחבים במעמד ההלכתי של האישה (ובעצם, דעה זו רואה את התכונות המוקנות ע"י חינוך כגורם המשפיע ביותר על השינויים בין המינים, באופן שיבואר בהמשך).

עד לפני 200-300 שנה, כל עולמה של האישה היה ביתה ומשפחתה. מבוקר ועד ערב היא הייתה עסוקה בחינוך הילדים ובמלאכות משק הבית – שאיבת מים, כביסה בידים, טחינת קמח וכו', פעולות שכיום לא נעשות כלל. כיוון שכך, לא היה לה פנאי ללמוד ולהחכים באופן מסודר, ודי בכך שתלמד מאמה את מלאכות משק הבית על מנת שתהיה עקרת בית ראויה.

מפני שבאופן כללי האישה באותה תקופה הייתה נטולת השכלה, וכל היום טרודה בסיפוק צרכי ביתה, פשוט הוא שאינה יכולה להתפלל בציבור, להתעמק בתורה (מה גם שרובן לא ידעו קרא וכתוב), וכל שכן לכהן במשרה ציבורית-ניהולית. על בסיס זה נקל להבין את דעת ר' אליעזר: "כל המלמד את ביתו תורה כאילו מלמדה תפלות" – לימוד תורה לאדם חסר השכלה שקול ללימוד פסיקה גרעינית בידי מי שאינו יודע את לוח הכפל, מה גם ששום תועלת לא תצמח מזה לאישה – שכל עולמה בסיפוק צרכי הבית.

ברם, כיום, נשים משכילות לא פחות מגברים, על כן (על פי אותה השקפה) אין שום מניעה שתלמדנה תורה ותכהנה במשרות ציבוריות, לרבות ראש ממשלה, שרות, ח"כיות, שופטות, וכמובן, זכאות למתן עדות. חיזוק לרעיון זה ניתן למצוא ב"ספר העיקרים" לרבי יוסף אלבו (ג', כ"ג): "...ועוד, לפי שאי אפשר שתהיה תורת ה' שלמה, באופן שתספיק לכל הזמנים, לפי שהפרטים המתחדשים תמיד בענייני האנשים במשפטים, והדברים הנפעלים, הם רבים מאוד משיכללם הספר. על כן ניתנו למשה בסיני על פה דרכים כוללים נרמזו בתורה קצרה, כדי שעל ידם יוציאו החכמים בכל דור ודור הפרטים המתחדשים." – כלומר, התורה שבע"פ ניתנה בע"פ ולא נכללה בתורה הכתובה כיוון שיש בה פרטים היכולים להתחדש ולהתווסף במהלך הדורות. כך גם נקט הרב עוזיאל כשהתיר לנשים להיבחר לכנסת (תפקיד ציבורי מכריע) – מה שהיה נכון פעם, אינו נכון היום.

כזכור, בדברי חז"ל נפוצות אמרות, שכיום קשה לנו לשמוע ולהתחבר אליהם. אין בכוחו של מאמר זה לספק תשובה מדוקדקת על כל אמרה ואמרה, אך בכוחו לשרטט קווים כלליים לגביהן. מצבן של הנשים בהיסטוריה לא היה מזהיר בלשון המעטה. אמרות חז"ל (ברובן) נאמרו ברוח אותה תקופה, כאשר האישה לא זכתה להשכלה ולמעמד גבוה ואין בכוונת הדברים לפגוע בנשים, כפי שהוסבר לגבי דבריו של ר' אליעזר. והנה, כיום, למעט חסידות סאטמר, אין מי ששולל לימוד תורה מנשים. על אותו בסיס יש לבחון את שאר אמרות חז"ל.

כמובן שאין מה להשוות את המצב הנשים כיום למצבן פעם והכל מודים שלשינוי העולמי במעמד אישי העולמי יש השלכות על מעמדן בעולם היהודי, אולם שאלת השאלות היא: עד כמה ניתן לשנות בלי לפגוע בקווים אדומים יהודיים? – ימים יגידו.

תם ולא נשלם!

המכינה הקדם צבאית קרית מלאכי

פיתוח מנהיגות נוצר ציירות הפיתוח והפריפריה

סיכום הפעילות השנתית ותכנית הלימודים ה'תשס"ו

הרקע

מטרת המכינה הקדם צבאית בקרית מלאכי – לאפשר לתלמידיה לבנות אישיות מאמינה בעלת מידות וערכים שתתמודד בהצלחה עם האתגרים הנכונים לה בצבא ובחיים. המכינה שוכנת בקרית מלאכי, מתוך כוונה תחילה לתרום ולסייע לקידום העיר ולקחת חלק באתגרים החברתיים הרבים שמזמנת השהות בקרית מלאכי.

עבור מי מיועדת המכינה?

המכינה מיועדת לתלמידים בוגרי התיכונים הדתיים בפריפריה ובערים, על מנת להוות עבורם מקום ייחודי, בו ירגישו עצמם "בבית".

מטרות ודגשים חינוכיים

1. בניית אדם בעל אישיות מאמינה וחזקה, היודע לעומק מהן המטרות לשמן הוא משרת בצבא.
2. המכינה שואפת לגדל דור של לוחמים קרביים וקצינים שיהיו סמל ומופת במקומות מגוריהם ובחברה הישראלית בכלל.
3. המכינה שואפת להעמיק וללמוד את הערכים היסודיים של העם היהודי, ציונות ומנהיגות, להזדהות איתם ולממש אותם בחיים ובתרומה למכינה.
4. תלמידי המכינה עוסקים בלימוד תורה ואמונה, הלכה וגמרא תוך שימת דגש על הנושאים בהם צפויות התמודדויות שונות במהלך השירות הצבאי.

צוות המכינה

חס, פתוח ומסור, קשוב ומתעניין. דגש רב על יחס אישי והכוונה אישית, על מנת לסייע לכל תלמיד למצוא את דרכו שלו לגלות את הפוטנציאל הטמון בו ולהאמין בכוחותיו. המכינה שומרת על קשר רצוף עם תלמידיה במהלך שרותם הצבאי, ומהווה עבורם כתובת תמידית לכל דבר נצרך.

צוות המכינה ותלמידיה הם – משפחה אחת, חמה ומלוכדת!

גיבוש חברתי

כולם בשביל אחד ואחד בשביל כולם.
הטיולים והמסעות, השבתות והאירועים השונים יוצרים אוירת אחווה וגיבוש מיוחדים, המקנים לתלמיד את הביטחון להיות הוא עצמו ולהתפתח.

הכנה לצבא

1. ערכים ומנהיגות, הגדלת המוטיבציה לנתינה מרבית בצבא. לימוד מורשת קרב ומורשתו הערכית של צה"ל. הכנה נפשית לאתגרים שיעמדו בפניהם בצבא, העשרה בשיחות עם מרצים אורחים העוסקים בנושאים רחבים.
2. הכנה גופנית מעשית – אימונים, ניווטים וטיולים מאתגרים, אימונים בחדר כושר ומד"סים.
3. ביקור בבסיסי צה"ל והיכרות עם החילות השונים.

תכנית הלימודים

תכנית הלימודים בנויה בעיקר על הסדר השבועי והקבוע, המורכב מלימוד עצמי, חברותות, שיעורים והרצאות. השיעורים ניתנים ע"י הצוות האורגאני של המכינה וכן ע"י מרצים קבועים מבחוץ. (מצורפת מערכת שעות שבועית המחולקת לשנה א' ושנה ב') בנוסף לכך, מתקיים מידי שבוע מפגש עם "מרצים אורחים" העוסקים בתחומים שונים כגון: מנהיגות, צבא, כלכלה, גיאולוגיה, תקשורת סלולארית, ענייני חינוך, נושאים אקטואליים על סדר היום ועוד....

הלימודים מתקיימים במשך היום, ובערב אנו מתמקדים בפעילות לקראת הצבא, ובפעילויות חברתיות.

המכינה פועלת ברצף של שבועיים, בתנאי פנימייה מלאים, ונוסעים הביתה לשבת כל שבת שניה. בשבת בה התלמידים שוהים במכינה, יש "מרצה אורח" = איש צבא, הגות, היסטוריה, ציונות וכו' המלווה אותם עם הרצאות במשך השבת.

שנת הלימודים התשס"ו החלה בל' אב (4.9.05) ועד לתאריך: ט"ז תמוז (12.7.06).

פעילויות חינוכיות חווייתיות- תשס"ו

טיולים ארוכים

1. מערות בית שמש – 2 ימים.
2. הרי אילת – 3 ימים.
3. רמת הגולן – 3 ימים.

טיולים וסיורים חד-יומיים

4. מוזיאון "האוסף" ת"א יפו, וסיור בדרום ת"א.
5. מוזיאון הפלמ"ח.
6. בית הרב קוק בירושלים.
7. חטיבת הנח"ל – תל ערד.
8. בית העדות – ניר גלים.
9. יום ירושלים – ריקוד דגלים.
10. יום סיירות – חולות ניצנים.
11. אימון פיינטבול – יער חרובית.
12. יום העצמאות – עין נטף, עם משפחת סגן גיל בדיחי ז"ל.
13. סיור במוזיאון הפתוח.
14. גדוד דוכיפת – רמלה.
15. הילולא לבאבא סאלי – נתיבות.
16. קברי צדיקים בגליל.
17. ל"ג בעומר- סיור בבית אל.
18. שחיטה הלכה למעשה – מושב זרחיה.

מורשות קרב

19. גבעה 53.
20. עמק הבכא, קו התילים.
21. ניצנים.
22. נגבה.
23. צפיה בתרגיל אש חיל השריון – רמת הגולן.
24. גבעת התחמושת.
25. עיר דוד.

שבתות מחוץ למכינה

- 26. שבת חברון – קרית ארבע.
- 27. שבת בית אל.
- 28. שבת במשואות יצחק הישנה.
- 29. שבת בצפת.
- 30. שבת בבית הרב דרוקמן.

התנדבות בקהילה

- 31. משמר אזרחי – דו חודשי.
- 32. גמ"ח לחלוקת מזון, אריזת אוכל וחלוקתו – שבועי.

שבועות מיוחדים

- 33. שבוע גדנ"ע.
- 34. שבוע ניווט (לילה ויום).

הכנה לצבא

ההכנה נעשית בשני מישורים :

האחד- בתחום המנהיגות, הגברת השאיפות והמוטיבציה לקראת שרות משמעותי, ויציאה לפיקוד. זאת ע"י שמיעת הרצאות, שיעורים וביקור במחנות צה"ל.

השני- בתחום הפיזי, בניית הכושר הגופני ע"י סרגל מאמצים מדורג. מד"סים, מסעות, ימי גיבוש, קורס קרב מגע, חדר כושר ועוד.

מרצים אורחים / אורחי שבת / אירועי המכינה – תשס"ו

- אל"מ במיל' עו"ד רמי בובליל – יו"ר חוג הידידים
- אבנר ויעל בדיחי- הוריו של סגן גיל בדיחי שע"ש נקרא ביהמ"ד של המכינה
- אל"מ (במיל') מר מוטי מלכה – ראש עיריית ק.מלאכי
- האלוף יפתח רון-טל – ראש מז"י
- ד"ר יחיאל שרמן - מנהיגות
- ד"ר יואל בן-מאיר - פיזיותרפיה
- סא"ל עדי דגן – תפיסת הביטחון במזרח התיכון
- רס"ן מתן כהנא – סגן מפקד טייסת F-16 בנבטים
- מר יוחנן בן-יעקב- עולם המכינות
- סרן (במיל') אסף לוי – מפק"צ סירת גולני
- ר' ברוך בן יעקב- גר צדק וזמר
- הרב עו"ד צוריאל בובליל- היהודי האידיאלי
- סרן במיל' אבי צפדיה- לב לנוער
- הרב עוזי ביננפלד- ראש מדרשת אורות עציון
- מר יוני הולצר – מושגי יסוד בכלכלה
- ד"ר אריאל פלנר – האדם והמכונה
- מר מיכאל ביטון – הסוכנות היהודית בקנדה
- מר נתן קנדלר – יהדות התפוצות
- רס"ן אבינועם בצלאל – סמג"ד דוכיפת
- מר רוני פלמר – אור משימות לאומיות
- סרן (במיל') עומר טהורי – טייס בחיל האוויר
- מר אבנר בדיחי – ההתקדמות הטכנולוגית בעולם כלכלי משתנה
- מר שלמה אנגל – עולם העסקים
- מר שמרון כהן – מפק"צ חובלים
- סא"ל חן טל – מפקד ביה"ס לקציני ים, קורס חובלים
- מר אבי פרץ – החווה הסינית
- אל"מ (במיל') גבע ראפ – משמעות וערך בצבא
- הרב יוסף שרמן – חינוך היום
- מר גיל מזומן – סרטים ויהדות
- תא"ל (במיל') אביגדור קהלני – נחישות ולחימה
- תא"ל (במיל') יוס אלדר – המכינות ותפקידן
- מר דוד רוט – מנכ"ל קרן יורנו
- אל"מ יצחק פונקד – מפקד גדוד 53
- ד"ר חגי בן ארצי – כיבוש הארץ וההתנחלות
- הרב אליעזר ולדמן – חברון מאז ולתמיד
- הרב ישראל אריאל – שקופיות: כיבוש העיר העתיקה
- הרב שלמה אבינר – רב היישוב בית אל
- הרב רפאל אבן דגן - משואות יצחק הישנה
- הרב קניג – רב קהילת ברסלב, צפת
- מר ראם חובב – התמודדויות בצבא